

Evlenmenin Kadının Vatandaşlığına Etkisi ve Sonuçları

Firyuza Narkabulova

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Hukuk Fakültesi
Yüksek Lisans Tezi olarak
sunulmuştur

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Aralık 2016
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Mustafa Tümer
L. E. Ö. A Enstüsü Müdürü

Bu tezin Hukuk Fakültesi Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Metin Gürkanlar
Hukuk Fakültesi Dekanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi tezin nitelik bakımından, Hukuk Fakültesi Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylıyoruz.

Prof. Dr. Turgut Turhan
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Turgut Turhan

2. Yrd. Doç. Dr. Arzu Alibaba

3. Yrd. Doç. Dr. Emine K. Rodoslu

ABSTRACT

This thesis is composed of two parts. In the first part, after we respectively reviewed the systems that regulate the citizenship of married women; i.e. "wife's compulsory acquisition of her husband's citizenship", "wife's acquisition of her husband's citizenship depending on certain conditions" and "wife's citizenship being independent of her husband", the citizenship status of a married woman in the history of Turkish Law is explained. Within this framework, the citizenship of married women under the Act numbered 1312, the citizenship status of a Turkish woman married to an alien and an alien married to a Turkish man is separately discussed. After analyzing the citizenship of a married woman under the Turkish Citizenship Act numbered 403 and the amendments made by the Act numbered 4866, the right of choice of married women, reacquisition of their citizenships, and their rights to acquire their previous citizenships are examined.

In the second part, the citizenship of married women under the Turkish Citizenship Act numbered 5901, legal systems of the TRNC and Turkmenistan Law. The role of marriage in the acquisition of citizenship under a decision by competent authorities, the acquisition of Turkish citizenship by marriage, its conditions, procedures and outcomes. Additionally, we will discuss the nullity of marriage and the citizenship status of a woman affected by such nullity and finally, we will examine the citizenship of married women under international regulations and the recent form of general principles under the citizenship law.

Keywords: Women, Marriage, Citizenship, Acquisition of Citizenship, Loss of Citizenship.

ÖZ

Tezimiz iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “kadının zorunlu olarak kocanın vatandaşlığını alması”, “ kadının bazı koşullara bağlı olarak kocasının vatandaşlığını kazanması”, “kadının vatandaşlığının kocasından bağımsız olması”nı diğer bir ifadeyle, evlenen kadının vatandaşlığını düzenleyen sistemler sırasıyla incelenmiştir. Daha sonra Türk vatandaşlık hukuku tarihinde evli kadının vatandaşlık durumu irdelenmiştir. Bu başlık altında 1312 sayılı Kanunda evlenen kadının vatandaşlığı, yabancı ile evlenen Türk vatandaşı kadının ve Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının vatandaşlık durumları açısından ayrı ayrı ele alınmıştır. Hemen ardından 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda evlenen kadının vatandaşlığı ve 4866 sayılı Kanunla Türk Vatandaşlığı Kanununda yapılan değişiklikleri inceledikten sonra, evlenen kadının seçme hakkı, yeniden vatandaşlığa alınması ve eski vatandaşlığına dönme hakkı irdelenmiştir.

İkinci bölümde ise, yürürlükteki 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda, KKTC hukukunda ve Türkmenistan hukukunda evlenen kadının vatandaşlığı ele alınmıştır. Türk Vatandaşlık Kanununda yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılmasında evlenmenin yeri, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, şartları, usulü ve sonuçları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ayrıca evlenmenin butlanı ve kadının vatandaşlık durumu ele alınmış ve son olarak uluslararası düzenlemelerde evlenen kadının vatandaşlığı ve vatandaşlık hukuku genel ilkelerinin son hali incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Evlilik, Vatandaşlık, Vatandaşlığın Kazanılması, Vatandaşlığın Kaybı.

TEŞEKKÜR

Çalışma hayatımın devam ettiği, değer taraftan akademik çalışma, araştırma hayatının hem zorlu, hem zevkli bir yanının tadını anlatmak benim için ifadesi zor bir durumdur. Teorinin en derin kısmına kadar araştırıp bulmak, tarihi gelişimini tek tek irdelemek, değer taraftan uygulamanın renkli ahenkleri ile her gün yüz yüze gelmek bir hukukçuya mutluluk verici bir duygudur.

Uzak mesafeye rağmen, Türkiye Kıbrıs mesafesini bir tık kadar yakın, her an her konuda, her yazdığım e-mail sorularımı uzun-uzun cevaplandırmaktan hiç bıkmayan, yüksek lisans çalışmamın tümünde yardımları ile çalışmamı kolaylaştıran, eleştirileri ile katkıda bulunan değerli hocam Profesör Doktor Murat Turgut TURHAN'a çok teşekkür ederim. Ayrıca sevgili hocalarım Yardımcı Doçent Doktor Arzu ALİBABA, Profesör Doktor Metin GÜRKANLAR'a, Yardımcı Doçent Doktor Emine K. RODOSLU'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Maddi ve manevi desteklerini hiç esirgemeyen, uzakta olmasına rağmen hep yanımdaymış gibi her konuda yön ve yörelğe gösteren sevgili aileme sonsuz minnettarım. Ailemin anlayışı ve desteği, bu çalışmamda da her zamanki gibi, bana güç verdi.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZ	iv
TEŞEKKÜR.....	v
KISALTMALAR	viii
1 GİRİŞ	1
1.1 Evlenen Kadının Vatandaşlığını Düzenleyen Sistemler ve Türk Hukukunda Evlenmenin Kadının Vatandaşlığına Etkisinin Tarihi Gelişimi.....	3
1.1.1 Kadının Zorunlu Olarak Kocanın Vatandaşlığını Alması	3
1.1.2 Kadının Bazı Koşullara Bağlı Olarak Kocasının Vatandaşlığını Kazanması	5
1.1.3 Kadının Vatandaşlığının Kocasından Bağımsız Olması	6
1.1.4 Türk Vatandaşlık Hukuku Tarihinde Evli Kadının Vatandaşlık Durumu	7
1.1.4.1 1312 Sayılı Kanunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı.....	7
1.1.4.1.1 Yabancı ile Evlenen Türk Vatandaşı Kadının Vatandaşlık Durumu	8
1.1.4.1.2 Türk Vatandaşı Erkeklerle Evlenen Yabancı Kadının Vatandaşlık Durumu	9
1.1.4.1.3 Evlenme ile Türk Vatandaşı Olmuş Kadınların Tabiiyet-i Asliyelerine Dönme Hakkı.....	13
1.1.4.1.4 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunun Evlenmenin Kadının Vatandaşlığına Etkisine İlişkin Hükümlerinin Eleştirisi.....	15
1.1.4.2 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunun’da Evlenen KadınınVatandaşlığı	16
1.1.4.2.1 403 Sayılı TVK’ya Göre Yabancıyla Evlenen Türk Vatandaşı Kadının Vatandaşlık Durumu.....	17

1.1.4.2.2 403 Sayılı TVK'ya Göre Türk Vatandaşıyla Evlenen Yabancı Kadının Vatandaşlık Durumu.....	22
1.1.4.2.3 4866 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler.....	28
1.1.4.2.4 Seçme Hakkını Kullanan Türk Vatandaşı Kadının Yeniden Vatandaşlığa Alınması.....	34
1.1.4.2.5 403 sayılı TVK'ya Göre, Türk Vatandaşıyla Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanan Kadının Eski Vatandaşlığına Dönme Hakkı.....	37
2 Türk Hukukunda, KKTC Hukukunda ve Türkmenistan Hukukunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı.....	40
2.1 Türk hukukunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı	40
2.1.1 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı....	41
2.1.2 Yetkili Makam Kararı ile Vatandaşlığın Kazanılmasında Evlenmenin Yeri	45
2.1.3 Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasının Şartları, Usulü ve Sonuçları	46
2.1.4 Evlenmenin Butlanı ve Kadının Vatandaşlığı.....	50
2.2 KKTC Hukukunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı	61
2.3 Türkmenistan Hukukunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı.....	74
2.4 Uluslararası Düzenlemelerde Evlenen Kadının Vatandaşlığı ve Vatandaşlık Hukuku Genel İlkelerine İlişkin Çağdaş Yaklaşımlar.....	76
3 SONUÇ	80
KAYNAKLAR	82

KISALTMALAR

AY	Anayasa
a.g.e	adı geçen eser
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AÜHF	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
B.	Bası
BM	Birleşmiş Milletler
Bkz/bkz.	Bakınız/bakınız
C.	Cilt
D.	Daire
DİDDK	Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu
dn.	Dipnot
E.	Esas
ET	Erişim Tarihi
GÜİBFD	Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
GÜHFD	Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD	İstanbul Baro Dergisi
İYUK	İdari Yargılama Usul Kanunu
İÜHF	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
K.	Karar
Karş.	Karşılaştırınız
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KYY	KKTC Yurttaşlık Yasası
KYYT	KKTC Yurttaşlık Yasası Tasarısı
MÖHUK	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında

	Kanun
MK	Medeni Kanunu
md.	madde
No.	Numara
NHK	Nüfus Hizmetleri Kanunu
NVİ	Nüfus ve Vatandaşlık İşleri
Par.	Paragraf
R.G.	Resmi Gazete
S.	Sayı
S.K	Sayıli Kanun
s.	Sayfa
T.	Tarih
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TMK	Türk Medeni Kanunu
TOK	Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi
TVHK	Türkmenistan Vatandaşlık Kanunu
TVK	Türk Vatandaşlığı Kanunu
TVK Yön.	Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulamasına İlişkin Yönetmelik
vb.	ve bunun gibi
vd.	ve devamı
YHD	Yargıtay Hukuk Dairesi

Bölüm 1

GİRİŞ

Çalışmamızın konusu “Evlenmenin Kadının Vatandaşlığına Etkisi ve Sonuçları”dır. Kadının vatandaşlığı üzerinde evliliğin etkisini inceleme konusu olarak seçmemizin nedeni, çağımızda değişik nedenlerle farklı uluslardan olan insanlar arasındaki ilişkileri gitikçe artmaktadır. Bunun sonucu olarakta başka devletlerin vatandaşlığını taşıyan kişiler arasındaki evlenmelerin artması, buna bağlı olarak yabancı ile evliliklerinden doğan sorunlar ve bu evliliklerin sonuçlarının dikkate almaktan kaçınamayacağımız kadar önemli birer toplumsal olgu haline gelmesidir.

Vatandaşlık hukuku alanında Milletlerarası Hukuk Enstitüsü tarafından tavsiye edilen; “herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır” , “herkesin sadece bir vatandaşlığı olmalıdır”, “herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede özgür olmalıdır” şeklindeki direktif ilkeler, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile yeniden değerlendirilmiş ve söz konusu ilkelere ek olarak evlilikle ilgili yeni bir ilke de ortaya atılmıştır. Bu ilkelerin de inceleneceği çalışmamızın, vatandaşlık hukuku alanındaki tarihi gelişimi de ele alınmasıyla vatandaşlık hukuku ile ilgilenenler açısından yararlı bir çalışma olacağına ilişkin düşüncemiz, bu tez konusunun seçilmiş olmasının diğer bir nedenidir.

Vatandaşlık hukuku ve evlenmenin vatandaşlığa etkisi, özellikle de KKTC yurttaşlık hukuku açısından kaynakların yetersizliği bu konu üzerinde araştırma yapılmasının gerekliliği sonucuna varmamıza yol açmıştır.

Çalışmamızda, Kıbrıs-Türkiye-Türkmenistan ulusal hukuk düzenlerinin evlenmenin vatandaşlık üzerindeki etkisi inceleme konusu yapılmıştır. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde vatandaşlık hukukunun tarihsel gelişimi içerisinde ortaya çıkan sistemler üzerinde durulacaktır. XIX. yüz yılın ilk on yılında kadının zorunlu olarak kocanın vatandaşlığını alması, yani farklı vatandaşlığa sahip kişilerin evlenmesi durumunda aile bireylerinde vatandaşlık birliğinin sağlanması yoluna gidilmiştir. Bu sistem hemen hemen tüm devletlerin kabul ettiği bir sistem olmuştur. Zaman içerisinde devletler bu sistemi yumşatma yoluna gitmişler evlenmenin kadının vatandaşlığına etkisini düzenlerken, bu durumu kocanın ulusal vatandaşlık düzenlemelerine bağlanmamaya başlaması neticesinde ikinci sistem ortaya çıkmıştır. Bu ikinci sistem dediğimiz, kadının bazı koşullara bağlı olarak kocasının vatandaşlığını kazanması sistemidir. Bu sistemde zaman içerisinde yerini kadının vatandaşlığının kocasından bağımsız olması sistemine, yani modern tez diye andığımız sisteme bırakmıştır. Bu sistemlerin getirdiği sorunlar ve olumlu yanları çalışmamızın konuları arasındadır. Türk vatandaşlık kanunlarının tarihi gelişimi içerisindeki evlenmenin kadının vatandaşlığı üzerindeki etkisi ve benimsenen ilkeler birinci bölümün diğer konularını oluşturmaktadır.

İkinci bölümünde, 5901 sayılı Kanunla getirilen değişiklikler kabul edilen sistem açısından değerlendirilecektir. Daha sonra Türkmenistan vatandaşlık hukuku ve KKTC Yurttaşlık Yasası ve Yasa Tasarısı karşılaştırılıp sistem ve ilkeler bakımından değerlendirilecektir. Son olarak uluslar arasındaki vatandaşlık hukuku alanına getirilen en son düzenlemeler ile gündeme gelen yeni ilkeler değerlendirmeye alınacaktır.

1.1 Evlenen Kadının Vatandaşlığını Düzenleyen Sistemler Ve Türk Hukuku'nda Evlenmenin Kadının Vatandaşlığına Etkisinin Tarihi Gelişimi

Vatandaşlık hukuku alanında yapılan çalışmalara bakıldığında, evlenmenin kadının vatandaşlığına etkisi hususunda üç sistemin etkili olduğu görülmektedir. Klasik sistem adı verilen ilk sistem, kadının kocasının vatandaşlığını zorunlu olarak almasını öngören sistemdir. İkinci olarak, modern sistem adı verilen kadının vatandaşlığının kocasının vatandaşlığından bağımsız olmasını öngören sistemdir. Üçüncü sistem ise; iki sistemin arasında kalan, kadının bazı koşullara bağlı olarak kocasının vatandaşlığını kazanmasını öngören sistemdir.

Evlenmenin kadının vatandaşlığına etkisini Türk hukuku tarihi gelişimine bakıldığında çeşitli dönemlerde, farklı sistemleri benimsendiğini söyleyebiliriz. 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) döneminde klasik tez adı verilen, kadının kocasının vatandaşlığını zorunlu olarak alması gerektiği sistemi kabul etmiştir. Daha sonraki 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanun'un (TVK) ise evlenen kadının bazı koşullara bağlı olarak kocasının vatandaşlığını kazanmasını öngören sistemi ve yürürlükteki 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanun (TVK), kadının vatandaşlığının kocasının vatandaşlığından bağımsız olmasını öngören sistemi kabul etmiştir. Bu konuları ve TVK'lar açısından kabul edilen sistemleri aşağıda sırasıyla ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

1.1.1 Kadının Zorunlu Olarak Kocanın Vatandaşlığını Alması

Evlenmenin kadının vatandaşlığına tesir edip etmeyeceği konusundaki üç sistemden birisi, ailede vatandaşlık birliği yani, klasik tezdır. Bu tez ailede vatandaşlık birliğinin sağlanması gerekliliği ve bu yüzden de, karının kocasının vatandaşlığını izlemesi gerektiğini savunmaktadır. Klasik tez görüşüne sahip olan

hukukçular, ailede vatandaşlık birliğinin sağlanmasının hukuksal ve sosyal açılardan yararlı ve giderek zorunlu bir şey olduğunu belirtmek için çeşitli kanıtlar ileri sürmüşlerdir. Bu kanıtlar;

“Karı-kocanın ayrı vatandaşlığa sahip olmaları halinde aile içinde mutluluğu ve esenliği zedeleyici birtakım sorunlar ortaya çıkabileceğiydi. Örneğin, ayrı vatandaşlığı olan karı-kocanın, çocuklarına verilecek eğitimin biçimi ve içeriği konusunda anlaşmaları mümkün olmayabilir ve bu, aile içi uyumu bozabilir. Öte yandan, uluslararası gerginlik ve özellikle savaş durumlarında, eşlerden birinin çatışan devletlerden birine, diğerinin öbür devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olması, aile içinde büyük sorunlar ve bunalımlar yaratabilir. Kadının, kocasının vatandaşlığından ayrı bir vatandaşlığa sahip olması, karı-koca arasındaki ortak yaşamın (müşterek hayatın) bağlı bulunacağı hukuk bakımından çatışma doğurur niteliktedir. Aile hukuku alanında, genellikle, kişilerin ulusal yasası söz sahibi olduğundan, karı-kocanın farklı devletlerin vatandaşları olmaları halinde; karı koca arasındaki hukuki ilişkiler, evlenmenin genel hükümleri, evliliğin sona ermesi, velayet hakkının kullanılması gibi konuların düzenlenmesinde, karı-kocadan hangisinin yasasına öncelik verileceği, sorunu ile karşı karşıya kalınacaktır¹”.

Bu ilkenin sonucu olarak; evlilik sırasında kocanın vatandaşlığının değişmesinin ve evliliğin sona ermesinin, kadının vatandaşlığı üzerinde doğrudan etkisi vardır. Bu sistem, kadının evlenme ile kocanın vatandaşlığını kendiliğinden kazanması ve yabancıyla evlenen kadının ise vatandaşlığını otomatik olarak yitirmesi biçiminde özetlenebilir. Birinci sistemin (*systeme unitaire*) uygulamada vatandaşlık yasalarının olumsuz çatışmasını ortaya çıkarabilecektir. Bu sistemde, ilgili diğer devletin ulusal yasası başka bir sistemi benimsemişse, vatansızlığa yol açabilecektir. Çünkü bu sistemi benimsemiş devletin vatandaşı kadın, yabancıyla evlenmekle vatandaşlığını yitirecek; ama, kocasının vatandaşı olduğu devletin vatandaşlığını elde edememiş olacaktır².

Birinci sistemin, olumlu vatandaşlık ihtilafı yaratması, yani çok vatandaşlığa yol açması da olasıdır. Kocasını “kadının zorunlu olarak kocanın vatandaşlığını izler” ilkesini benimsemiş bir devletin vatandaşı ise, kendi ulusal yasası uyarınca

¹Aybay, R., Kadının Uyrakluğu Üzerinde Evlenmenin Etkisi (Kadının Uyrakluğu), S.B.F. Yayını, Ankara (1980), s. 4.

²Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 13.

vatandaşlığını yitirmediği takdirde çift uyruklu olacaktır³. Bu durumda da olumlu vatandaşlık ihtilafı söz konusu olacaktır. Bu sistem aşağıda 1312 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu (TVK) ve KKTC Yurttaşlık Yasası (KYY) incelenirken daha ayrıntılı olarak irdelenecektir.

1.1.2 Kadının Bazı Koşullara Bağlı Olarak Kocasının Vatandaşlığını Kazanması

Evliliğin hangi durumlarda vatandaşlık kazanma veya yitirme nedeni olacağı, tarihin gelişimi içinde vatandaşlık hukuku alanında değişik çözümlerin öngörülüp, uygulanmasına yol açmıştır. Kadının zorunlu olarak kocanın vatandaşlığını almasını öngören sistemi benimsemiş ulusal hukuk sistemleri, bazı istisnalar ile farklı düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. "Kadının kocasının vatandaşlığını izlemesi" ilkesini saf biçimiyle uygulamayıp kuralı yumuşatmaya çalışmışlardır. Bu yolla devletlerin söz konusu sorunları ortadan kaldırmaya yarayacak yönde girişimlerde bulundukları görülmektedir. Ancak bu konuda tam bir çözüm sağlanamamıştır. Kadının vatansız duruma düşmesinin önlenmesi için, bu ilkenin uygulanması ilgili diğer devletin yasalarındaki kurallara bağlanmıştır⁴. Böylece kadının bazı koşullara bağlı olarak kocasının vatandaşlığını kazanması sistemi ortaya çıkmıştır.

Bazı koşullara bağlı olarak kadının kocasının vatandaşlığını kazanması sisteminin uygulanmasıyla, kadın sadece evlenmekle kocasının vatandaşlığını kazandığı takdirde kendi vatandaşlığını yitirmektedir. Evlenen yabancı kadın ise, kendi ulusal yasası uyarınca, bu evlilik nedeniyle kendi vatandaşlığından yoksun kalmışsa kocasının vatandaşlığını kazanmaktadır. Bu sistemin uygulanması diğer bir devletin ulusal hukuk düzeninin sonucunda uygulanma alanı bulacağı için, tespiti kolay olmayan bir durumdur.

³Aybay, Kadının Uyrukluğu, s. 13.

⁴Aybay, Kadının Uyrukluğu, s. 13.

Kadının kendi vatandaşlığını yitirmeyip sürdürdüğü durumlarda, kocasının vatandaşlığını kazanıp kazanamayacağı konusunda farklı devletlerin yasalarında çok sayıda değişik düzenlemelere rastlanmaktadır⁵. Bu ikinci sistemin, birinci sistemin yumuşatılmış bir biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Bu sistemi 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanun’nu (TVK) incelerken ayrıntılarıyla açıklamaya çalışacağız.

1.1.3 Kadının Vatandaşlığının Kocasından Bağımsız Olması

“Modern Sistem” olarak adlandırılan bu sistemin temel özelliği evlenen kadının vatandaşlığının bu evlenmeden etkilenmemesidir. Vatandaşlık konusunda kadının bağımsızlığı ilkesine dayanan bu sistem, evliliğin kurulmasının, sona ermesinin veya evlilik sırasında kocanın vatandaşlığındaki değişikliğin kadının vatandaşlığı üzerinde herhangi bir etkisi olmayacağını kabul etmektedir. Başka bir deyişle, bu sistemin mutlak olarak uygulanması halinde, yabancı devlet vatandaşı olan bir erkekle evlenen kadın, ne kocasının vatandaşlığını alacaktır, ne de kendi vatandaşlığını kaybedecektir. Bu sistemin benimsediği devletlerde eşler kendi vatandaşlıklarını sürdürebilmektedirler⁶.

Bu sistemin uygulanması bazı sakıncalı durumlara yol açabilmektedir. Kadının zorunlu olarak kocanın vatandaşlığını almasını öngören sistemi benimseyen devletin vatandaşı olan kadın, “bağımsızlık” ilkesini kabul eden devletin vatandaşı olan erkekle evlendiğinde vatansız duruma düşmesi olası bir durumdur. Kadın evlenme ile kendi ulusal hukuk düzeni gereğince, vatandaşlığını yitirmiş olsada, kocasının vatandaşlığını elde edemeyecektir.

Diğer taraftan, bağımsızlık ilkesini benimsemiş devletin vatandaşı kadının ailede vatandaşlık birliği ilkesini kabul eden ülke vatandaşı erkekle evlenmesi durumu da söz konusu olabilir. Bu durumda kadın kendi vatandaşlığını

⁵Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 13.

⁶Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 14.

kaybetmeyecek ve kocasının vatandaşlığını bunun yanında kazanabilecektir. Bu ilkenin sonucunda kadının çifte vatandaşlığı durumu ortaya çıkacaktır. Bu konuyu 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) incelerken daha detaylı olarak açıklayacağız. Türkmenistan Vatandaşlığı Hakkında Kanun'u (TVHK) ise kadının bağımsızlığı ilkesini benimsemiş, ancak cifte vatandaşlığı ret eden düzenlemeyi kabul etmiştir.

1.1.4 Türk Vatandaşlık Hukuku Tarihinde Evli Kadının Vatandaşlık Durumu

Türk vatandaşlık hukuku tarihi gelişimine bakıldığında, 1312 Sayılı TVK'da “kadının zorunlu olarak kocanın vatandaşlığını almasını öngören sistemi”n benimsendiği görülür. Ancak, Türk kadının yabancıyla evlenmesi durumunda, benimsenen ilkedен uzaklaşıp “kadının vatandaşlığının kocasından bağımsız olması” ilkesinin kabul etmiştir. Tarihi gelişim süreci içerisinde, 1312 sayılı TVK ve 403 sayılı TVK dönemlerinde evlenmenin kadının vatandaşlığına etkisi açısından farklı sistemleri benimsemiştir. Bu sistemler ve 1312 sayılı, 403 sayılı TVK sırasıyla irdelenecektir.

1.1.4.1 1312 Sayılı Kanunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı

1312 sayılı TVK Cumhuriyet döneminin vatandaşlık hukuku alanındaki ilk kapsamlı düzenlemesidir. 1312 sayılı TVK 23 Mayıs 1928'de T.B.M.M'nce kabul edilmiş, 4 Haziran 1928 de Resmi Gazete'de yayınlanmış ve 16. maddesi uyarınca, 1 Ocak 1929'da yürürlüğe girmiştir⁷. 1312 sayılı TVKyürürlükte kaldığı yaklaşık 35 yıl içinde bazı küçük değişikliklere⁸ uğramışsa da, bunlar konumuzla ilgili değildir.

⁷ Kabul T. 23 Mayıs 1928, R.G. 4 Haziran 1928, S. 904 için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc006/kanuntbmmc006/kanuntbmmc00601312.pdf . ET: 05.10. 2016; Düstür, Tertip: III, C. 9, s. 994.

⁸ Aybay, Kadının Uyrukluğu, s. 75.

1.1.4.1.1 Yabancı ile Evlenen Türk Vatandaşı Kadının Vatandaşlık Durumu

1312 sayılı TVK yabancıyla evlenmenin Türk vatandaşı kadınının vatandaşlığı üzerindeki etkisine ilişkin hükmü çok açık ve kesindir. Buna göre, "Ecnebilerle evlenen Türk kadınları Türk kalırlar" (md. 13).

1312 sayılı TVK'nın bu hükmü, Türk vatandaşı kadının yabancıyla evlenmesi durumunda, bu evliliğin kadının vatandaşlığına bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Böylece, 1312 sayılı TVK Türk vatandaşı kadın yabancıyla evlenmesi halinde "kadının vatandaşlığının, kocanın vatandaşlığından bağımsız olması"⁹ sistemini benimsediği görülmektedir. 1312 sayılı TVK'nın bu düzenlemesi karşısında, kocasının ulusal yasasının kadına vatandaşlık bahşetmesi veya kadının iradesi hiçbir önem taşımamaktadır. Eğer kocanın ulusal yasası kadına evlenme nedeniyle vatandaşlık verileceğini düzenlenmiş ise, Türk hukuku açısından, kadının vatandaşlığı üzerinde bir değişiklik yaratmamaktadır. Kadının, Türk vatandaşlığı devam eder; ancak, kocasının vatandaşlığını da almış olacağı için çifte vatandaşlık kazanmış olur.

1312 sayılı TVK "Ecnebilerle evlenen Türk kadınları Türk kalırlar" hükmü, Türk kadını için, Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi 7. maddesinin, öngördüğü yabancıyla evlenmeyi vatandaşlık yitirme nedeni olmaktan çıkarmıştır¹⁰.

1312 sayılı TVK yabancı ile evlenen Türk vatandaşı kadını vatandaşlıktan çıkmaya zorlamamaktadır. Ancak, Türk vatandaşlığından kendi isteği ile ilişkisini kesmek istemesi halinde, 1312 sayılı TVK bu duruma özgü, özel bir hükümde içermemektedir. Bu durumdaki kadın, isterse genel "vatandaşlıktan çıkma" yolundan yararlanarak Türk vatandaşlığından kendi isteği ile çıkma olanağına sahiptir. Türk

⁹ "Kadının vatandaşlığının kocasından bağımsız olması" sistemi için ayrıntılı bilgiler yukarıda ayrı başlık altında incelendi. Ancak hemen belirtelim ki, 1312 sayılı TVK bu sistemi, sadece Türk vatandaşı kadının yabancıyla evlenmesi hali için benimsemiş, yabancı kadının Türk vatandaşı erkekle evlenmesi halinde bu sistemin karşısını kabul etmiştir.

¹⁰ Aybay, Kadının Uyraklığı, s. 78.

vatandaşlığından bu yolla ilişkisinin kesilmesi ile ilgili "Vatandaşlıktan çıkma" hükmü (md. 7), Bakanlar Kurulu kararına, yani özel bir izne (müsaade-i mahsusa) bağlanmıştır. Bu izni alanların, Türkiye'yi bir yıl içerisinde terk etmesi gerekmektedir (md. 8).

1312 sayılı TVK'nın söz konusu hükümleri yabancıyla evlenen Türk vatandaşı kadının ulusal yasası uyarınca kendiliğinden yabancı devlet vatandaşlığını kazandığı hallerde çifte vatandaşlığa yol açabilecek niteliktedir. Ancak, kocasının vatandaşlığına "kendi arzusuyla giren" kadın, 9. madde uyarınca "vatandaşlıktan ıskat" edilebilecektir¹¹.

1.1.4.1.2 Türk Vatandaşı Erkeklerle EvlenenYabancı Kadının Vatandaşlık Durumu

1312 sayılı TVK, "kadının vatandaşlığının kocasından bağımsız olması" ilkesini benimsemiştir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; bu sistemi, sadece Türk kadınının yabancıyla evlenmesi hali için benimsemiş, yabancı kadının Türk vatandaşı erkeklerle evlenmesi durumunda ise bu sistemin karıştını benimsemiştir. Kanun bu konuya ilişkin hükmü şöyledir:

"Türklerle evlenen ecnebi kadınlar Türk vatandaşı olurlar" (md. 13).

Kadının zorunlu olarak kocanın vatanadaşlığını almasını yansıtan bu hüküm, Türk vatandaşı kadının yabancıyla evlenmesi halinde benimsediği ilke ile çelişmektedir. Bu hüküm gereğince Türk vatandaşı erkeklerle evlenen yabancı kadının, iradesine veya ulusal hukuk düzeninin bu durum için nasıl bir hüküm koymuş olduğuna bakılmaksızın Türk vatandaşlığı verilecektir. Dolayısıyla 1312 sayılı TVK'nın Türk vatandaşı erkeklerle evlenen yabancı kadınların Türk vatandaşı olacağını belirten hüküm, istisnaya veya kadının iradesine de hiçbir şekilde etki tanımamıştır.

¹¹ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 78.

1312 sayılı TVK "Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadınlar"dan bahsettiğine göre, Türk vatandaşıyla evlenen kadının, çeşitli yabancılık kategorilerinden herhangi birine girmesinin Türk vatandaşlığını kazanması bakımından bir önemi olup olmayacağı sorununa da kısaca değinmemizi gerektirmektedir. 1312 sayılı TVK'nın, üzerinde durmakta olduğumuz hükmü bakımından, Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadınları iki temel kategoriye ayrmak mümkündür; "daha önce Türk vatandaşı iken sonradan, herhangi bir nedenle Türk vatandaşlığı ile ilişkisi kesilmiş bulunanlar" ve "hiçbir zaman Türk vatandaşı olmamış olanlar"¹².

Hiçbir zaman Türk vatandaşı olmamış kadınlar da birkaç alt kategoriye ayrılırlar:

- (i) Belirli bir devletin vatandaşı olan kadınlar; Türk vatandaşı erkeklerle evlenmek ile Türk vatandaşı olurlar. Kadının ulusal yasası, yabancıyla evlenmeyi bir vatandaşlık yitirme nedeni saymışsa, kadın sadece Türk vatandaşı olarak kalır. Kadının ulusal yasası, yabancıyla evlenmenin vatandaşlığa etkisini kabul etmemişse, kadın çifte vatandaşlık kazanmış olur.
- (ii) Kadının çok vatandaşlığı var ise ve sahip olduğu vatandaşlıklardan biri de Türk vatandaşlığı ise, Türk vatandaşıyla evlenmesi kadının durumunda bir değişiklik yaratmayacaktır. Çünkü zaten sahip bulunduğu Türk vatandaşlığını, birkez daha evlenme nedeniyle kazanması söz konusu olmayacaktır.
- (iii) Kadının çok vatandaşlığı var ise ve sahip olduğu vatandaşlıklarından hiçbiri Türk vatandaşlığı değilse, durum, tek vatandaşlığa sahip kadının durumundan farklı olamayacak ve kadının sahip olduğu vatandaşlıklarına bir de Türk vatandaşlığı eklenecektir. Kadının sahip bulunduğu başka vatandaşlıklar için ise yukarıda (i) de söylediklerimiz geçerli olacaktır.
- (vi) Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadın vatansız ise, Türk vatandaşıyla evlenmekle Türk vatandaşı olacağına göre, vatansızlıktan kurtulmuş olacaktır¹³.

1312 sayılı TVK'ya göre, Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının eski bir Türk vatandaşı değil de, "sıradan" bir yabancı olması halinde, yukarıda belirtmeğe çalıştığımız gibi, Türk hukuku açısından sorun yaratacak bir durum söz konusu

¹² Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 80.

¹³ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 80.

olmayacaktır. Buna karşılık, Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının eski bir Türk vatandaşı olması bazı tartışmalara yol açmıştır. Bu kadınların durumunu da, Türk vatandaşlığıyla ilişkinin kesilme nedenine göre birkaç alt kategoriye ayırarak incelemek mümkündür¹⁴.

(i) Türk vatandaşlığından "ıskat edilmiş" kadınlar: 1312 sayılı TVK'nın 9. ve 10. maddeleri uyarınca Türk vatandaşlığından ıskat edilmiş kadınların, Türk vatandaşıyla evlenme yoluyla yeniden Türk vatandaşlığı elde edip edemeyecekleri konusunda da, çelişen görüşlerin ileri sürüldüğü bir konu olmuştur. 1312 sayılı TVK'nın md. 14 "Hükümetin müsaadei mahsusasiyle yabancı bir devlet tabiiyetine giren Türkler müracaat ettikleri takdirde ikamet şartına tâbi olmaksızın İcra Vekilleri Heyeti kararıyle tekrar Türk vatandaşlığını iktisap edebilirler. Müsaadeile ecnebi tabiiyetine girenlerin, vatandaşlıktan ıskat edilmiş olanların evlâtları ikamet şartına tâbi olmaksızın Türk vatandaşlığını talep ve İcra Vekilleri Heyeti kararıyle iktisap edebilirler". Berki...."Demek oluyor ki, müsaade ile Türk vatandaşlıktan çıkanlara ve onların evlâtlarına Türk vatandaşlığına yeniden müracaat hakkı tanımakta, ıskat edilenlerin ise, yalnız çocuklarına böyle bir hak vermekte ve ıskat edilenlerden bahsetmemekte olmasına göre Türk vatandaşlığından çıkarılmış olan kişilerin Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmaları imkân dahilinde değildir. Fikrimce maddenin bu şekilde yorumlanması kanunun ruhuna ve ıskatın cezai mahiyetine uygun düşer¹⁵". Başka bir görüş buna engel bir hükmün bulunmadığını belirtmiştir¹⁶.

(ii) Bakanlar Kurulunun müsaadesiyle Türk vatandaşlığından çıkan kadınlar:

¹⁴ Aybay, Kadının Uyraklığı, s. 80.

¹⁵ Berki, O. F., "Türk Hukukunda Evlenmenin Tabiiyete Tesiri" (Evlenmenin Tebiyyete Tesiri), AÜHF. Cilt, 3. Sayı, 1. (1946), s. 51.

¹⁶ Aybay, Kadının Uyraklığı, s. 81 den naklen. Fişek, H., Türk Vatandaşlık Hukuku, AÜHF. yayını (1959), s. 90-91.

1312 sayılı TVK'nın 7. maddesi uyarınca "müsaade-i mahsusa" olarak Türk vatandaşlığından çıkan kadınların, Türk vatandaşı erkeklerle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına dönüp, dönemeyecekleri, 1312 sayılı TVK'nın yürürlükte bulunduğu dönemde tartışmalı bir konu olmuştur. Berki'ye göre,...“ müsaade-i mahsusa olarak başka bir devletin vatandaşlığını alan Türkler müracaat ettikleri takdirde ikamet şartına tabi olmaksızın Bakanlar Kurulu kararıyla yeniden Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak müsaade ile Türk vatandaşlıktan çıkan kimse, Türkiye devletine bağlı kalmayı arzu etmediği içindir ki, haiz olduğu vatandaşlığı terk etmiştir. Niyeti ne olursa olsun, yabancı kadın Türk vatandaşı erkekle evlendiği takdirde otomatik olarak Türk vatandaşlığı alacağına göre, Türk vatandaşlığından ilişkisini kesmiş olan birine zorla vatandaşlık vermek olur. Diğer taraftan müsaade olarak Türk vatandaşlığından çıkanların yeniden Türk vatandaşlığına alınması Bakanlar Kurulu kararıyla olacağı gibi, idarenin takdir yetkisinde mevcuttur. Bakanlar Kurulu takdir yetkisini olumsuz yönde kullanması olasılığında, evlenme müessesesinden faydalanma gayesinde olursa durum ne olacak? Müsaade-i mahsusa ile Türk vatandaşlığından çıkmış olan kadınlar Türk vatandaşı erkeklerle evlenseler dahi Türk vatandaşlığını alamazlar¹⁷”. Başka bir görüş bu durumdaki kadınların, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanmasına engel bir hüküm bulunmadığını, o halde evlenme yoluyla yeniden Türk vatandaşlığını kazanacaklarını ileri sürmüştür¹⁸.

(iii) Sınırdışı edilmiş kadınlar; 1312 sayılı TVK'da, sınırdışı edilmiş yabancı kadının, bir Türk vatandaşıyla evlenmesi sonucunda Türk vatandaşlığını

¹⁷ Berki, Evlenmenin Tabiiyete Tesiri, s. 52-53.

¹⁸ Aybay, Kadının Uyraklığı, s. 81 den naklen. Fişek, s. 90.

kazanamayacağı yolunda bir hüküm yoktu. Böyle bir hüküm 1938'de kabul edilen 3529 sayılı kanunun 25. maddesine konulmuştur. Buna göre;

"Bu kanun mucibince sınırdışı edilmiş olan veya... sınırdışı edilmesine... evlenme muamelesinin tekemmülünden evvel karar verilen ecnebi kadınlar 1312 numaralı Türk vatandaşlığı kanununun 13. maddesi ile ecnebi kadınlara bahşedilen haktan istifade edemezler".

Böylece 3529 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle, 1312 sayılı TVK'a ile öngörülmemiş bir yasak uygulamaya konulmuştur. Ancak, 3529 sayılı kanun, 15 Temmuz 1950 tarihli ve 5683 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmış; yeni kanuna da sınırdışı edilmiş kadınların evlenmeyle Türk vatandaşlığına giremeyecekleri yolunda bir hüküm konulmamıştır. Bu durum karşısında soruna uygulanacak hükümler yine 1312 sayılı TVK'a çerçevesi içinde kalmıştır. TVK'da sınırdışı edilmiş kadının, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı elde etmesine engel bir hüküm olmadığından, sınır dışı edilmiş kadına evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının verilebileceğinin kabulü gerekmektedir¹⁹.

1.1.4.1.3 Evlenme ile Türk Vatandaşı Olmuş Kadınların Tabiiyet-i Asliyelerine Dönme Hakkı

1312 sayılı TVK'ya göre yabancı kadının Türk vatandaşı erkekle evlenme yol ile kazandığı Türk vatandaşlığı süreklidir. Yani, yabancı kadına Türk vatandaşlığını kazandırmış olan evlilik ortadan kalkmış olsa dahi, kadın Türk vatandaşı olmaya devam eder.

Ancak, 1312 sayılı TVK'a, Türk vatandaşı bir erkekle, evlenme yolu ile Türk vatandaşı olan kadına, bu evliliğin sona ermesi halinde, Türk vatandaşlığından kolay

¹⁹ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 82 den naklen. Fişek, s.91.

bir biçimde çıkma olanağı; başka bir deyişle, vatandaşlıktan çıkma yolunda kullanılabilecek bir seçme hakkı tanımıştı:

"Evlenme ile tabiiyeti değişmiş olan sabık ecnebi kadınlar Türk kocalarından herhangi sebeple evlilik halinin zevali ile ayrıldıkları tarihten itibaren üç sene zarfında tabiiyet-i asliyelerine rücu hakkına haizdirler" (md. 13/2).

Bu hüküm açık ifadesinden de anlaşılacağı gibi evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanan kadın, eski vatandaşlığına dönmek istemesi halinde seçme hakkını kullanabilecektir. Evliliğin sona erme nedenlerinden, kocanın ölümü ve boşanma bakımından durum açıktır. Kadın kocanın ölümü halinde ölüm tarihinden, boşanma²⁰ halinde ise, boşanma kararının kesinleşmesinden itibaren üç yıl içinde eski vatandaşlığına dönmesi (rücu) için seçme hakkını kullanabilecektir. Ancak, evlenmenin feshi, butlan nedenlerinden biriyle sakat olması halinde, kadının iyi niyetli olup olmaması açısından farklı bir değerlendirmenin yapılması konusunda yazarlar arasında görüş ayrılığı vardır. Kadının iyi niyetli olması (yani evlenme anında butlan nedenini bilmemesi veya bilmesi gerekmemesi) durumunda, kadının evlenmenin feshine karşın Türk vatandaşlığını sürdüreceği kabul ediliyorsa; kadının iyi niyetli olmaması durumunda, butlan kararının kadının vatandaşlığı üzerindeki etkisi konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bir görüş, iyi niyetli olmayan, yani butlan nedenini bilerek veya bilmesi gerekerek evlenmiş kadının, evliliğin butlanına ilişkin kararlar Türk vatandaşlığını da yitireceğini, o halde, Türk vatandaşlığından çıkmak için "seçme hakkı" kullanmasının söz konusu olamayacağını savunuyordu²¹.

²⁰ Fişek... "Ancak, boşanmaya yabancı devlet mahkemelerince karar verildiği takdirde, kadın bu boşanma kararına dayanarak rücu hakkını kullanamazdı. Çünkü Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun, Türklerin kişi halleri bakımından Türk mahkemelerinin yetkisine bağlı olmasını öngören hükmü (md. 18), yabancı ülkede alınmış boşanma kararına Türk hukuku bakımından sonuç doğuracak birdeğer verilmesine engeldi. Evlenmenin feshi halinde (M.K. 94) üç yıllık sürenin başlangıcı, fesih tarihinin kesinleştiği tarihtir". Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 82. den naklen, s. 133.

²¹ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 83.

Diğer görüş ise, 1312 sayılı kanun açısından kadının iyiniyeti olup olmamasının bir önemi bulunmadığını, evlenmenin butlanına karşın kadının Türk vatandaşı olmaya devam edeceğini; ancak, seçme hakkı kullanmasının kendi isteğine bağlı kalacağını savunmaktaydı²².

1.1.4.1.4 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunun Evlenmenin Kadının Vatandaşlığına Etkisine İlişkin Hükümlerinin Eleştirisi:

"Mümkün olduğu kadar çok kimseyi vatandaşlığa kazanmak ve Türk vatandaşlığının kaybını imkân mertebesinde önlemek gayesi" 1312 sayılı TVK'nın aynı madde içinde birbiriyle çelişen iki çözümü bir arada kabul etmeye götürmüştür. Türk kadınının yabancıyla evlenmesi halinde "ecnebilerle evlenen Türk kadınları Türk kalırlar" kuralı konulmuş, "ancak müdafaa edilen prensibin çiğnenmesi bahasına, Türkler ile evlenen ecnebi kadınlara Türk vatandaşlığının izafesinden de geri" kalınmamıştır²³.

1312 sayılı TVK'a, evlenmenin vatandaşlığa etkisi konusunda, iki çelişik sistemi bir arada benimsemiş olması şu haklı eleştiriye de yol açmıştır:

"...Birbirine tamamen zıt iki sistemin aynı kanun, hatta aynı madde içinde yer almış olması, kanunların makul bir şekilde tanzimini isteyen herkesin, haklı tenkitlerine yol açar. Vazı kanunun birbirine zıt iki sistemi, bütün sertlikleri ile kabul etmesi müdafaası zor bir durum ortaya çıkarmıştır²⁴."

1312 sayılı TVK'a, Türk vatandaşı kadınının yabancıyla evlenmesi halinde Türk vatandaşı kalacağı kuralını koymuş olması ile "feminist" akımlar arasında bir bağlantı kurulamaması gerekir²⁵. Çünkü yabancı kadının Türk vatandaşı erkeklerle evlenmesi halinde feminizmin kabul edebileceğinin tam karşısı bir çözüm

²² Fişek... Bu iki çelişen görüş ve uzlaştırıcı olmaya çalışan görüş konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Aybay, Kadının Uyrukluğu, s. 83. den naklen, s. 134.

²³ Aybay, Kadının Uyrukluğu, s. 83.

²⁴ Fişek..."Filhakika ailede tabiiyet birliğine ehemmiyet verip yabancı kadını Türk kocasının tabiiyetine sokan hüküm, kadının istiklâline ehemmiyet verip yabancı ile evlenen Türk kadının, kocasının vatandaşlık kanununun ahkâmı ne olursa olsun, Türk kalacağını beyan eden hüküm ile tam bir tezat halindedir. Evlenmenin tabiiyete tesir edip etmeyeceği hususunu, yabancı ile evlenen Türkün erkek veya kadın olması halleri arasında fark gözetmeden hükme bağlamak hukuk mantığına ve tekniğine daha uygun olurdu. Milli menfaat veya nüfus politikası gibi endişelerin bunlar şayanı kabul olsalar bile, Vatandaşlık Kanununda mevcut teknik ahenksizliği ortadan kaldırmayacağı aşîkârdır". Aybay, Kadının Uyrukluğu, s. 83. dn. 60'dan naklen.

²⁵ Aybay, Kadının Uyrukluğu, s. 83.

benimsenmiştir. Bu bakımdan, 1312 sayılı TVK olsa olsa "tek taraflı bir feminizm" uygulamıştır²⁶ diye haklı eleştirilere maruz kalmıştır.

1.1.4.2 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunun'da Evlenen Kadının Vatandaşlığı

1312 sayılı TVK'nın yerine, yeni bir kanunun hazırlıkları için 1958-59 yıllarında resmen başlanmış, bu çalışma 1964 yılında 403 sayılı Kanunun²⁷ kabulü ile son bulmuştur.

403 sayılı TVK, vatandaşlık konusunda uluslararası düzeyde benimsenmiş üç ilkenin gerçekleşmesi bakımından, mükemmel değilse de, hayli başarılı düzenlemeler getirmiştir. Kanunun hazırlanmasında "herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalı", "herkesin sadece bir vatandaşlığı olmalı" ve "kişi, vatandaşlığı seçmede ve değiştirmede serbest olmalı" ilkeleri göz önünde bulundurulmuş ve bu ilkelere, olabildiğince ters düşmeyen çözümler öngörülmüştür²⁸.

403 sayılı TVK'nın evli kadının vatandaşlığı üzerindeki etkisine ilişkin hükümlerinin ayrıntılarını aşağıda incelemeye ve açıklamaya çalışacağız. Burada, ise evlenmenin kadının vatandaşlığına etkisi bakımından 403 sayılı TVK'nun getirdiği sistemi birkaç nokta halinde özetlemeye çalışacağız:

(i) Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığını kazanması ilke olarak kendi iradesine bırakılmıştır. Ancak, istisnai bazı durumlarda (örneğin kadının vatansız olması), Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadına irade beyanı aranmaksızın, kendiliğinden Türk vatandaşlığı bahşedilmiştir (md. 5).

(ii) Yabancıyla evlenen Türk vatandaşı kadınının bu evlilik nedeniyle Türk vatandaşlığı ile ilişkisinin kesilmesi, kesin olarak kendi seçimine

²⁶ Seviğ, M.R., /Seviğ, V.R., Devletler Hususi Hukuku (Giriş-Vatandaşlık), B. 4, İstanbul Fakülteler Matbaası, İstanbul (1967), s. 87.

²⁷ R.G. 22.02.1964, S. 11638.

²⁸ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 89.

bırakılmıştır. Ancak, kadın kocasından vatandaşlık alamıyorsa kadının evlilik nedeniyle Türk vatandaşlığından ayrılmasına olanak yoktur.

1.1.4.2.1 403 Sayılı TVK'ya Göre Yabancıyla Evlenen Türk Vatandaşı Kadının Vatandaşlık Durumu

Yukarda da belirttiğimiz gibi, 403 sayılı TVK belirli bazı durumlarda, Türk vatandaşı kadına, Türk vatandaşlığından kendi isteğiyle ayrılma olanağı tanımaktadır.

TVK madde 19'a göre :

"Yabancı ile evlenen Türk kadını kocasının milli kanunu evlenme sebebi ile kocanın vatandaşlığını kadına bahsettiği ve kadın kocasının vatandaşlığını seçtiğini (...) bildirdiği takdirde Türk vatandaşlığını kaybeder." "Kadın kocasının vatandaşlığını belirli şartların gerçekleşmesi ile kazanıyorsa; Türk vatandaşlığı o tarihte kaybedilir".

19. madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, yabancı ile evlenen Türk vatandaşı kadına bir seçme hakkı tanınmaktadır, ancak kadın Türk vatandaşlığından ayrılmaya zorlanmamaktadır. Başka bir deyişle, yabancı ile evlenen kadının, bu evlenme nedeniyle kendi iradesi dışında Türk vatandaşlığından yoksun kalması söz konusu değildir. Diğer taraftan, kadının Türk vatandaşlığından bu yolla ayrılabilmesibir başka temel şarta daha bağlanmıştır: "kocasının ulusal kanununun evlenme sebebi ile kocanın vatandaşlığını kadına bahsetmesi" gerekmektedir. Bu bakımdan, Türk vatandaşı kadının evlendiği yabancı erkeğin ulusal yasası, seçme hakkının varlığı bakımından belirleyici bir öğedir. Bu hükmün amacının, kadının vatansız duruma düşmesini önlemek olduğu açıkça görülmektedir²⁹. Bu düzenleniş biçimi insan hakları ve vatandaşlık hukuku alanlarında, uluslararası düzeyde öngörülen çözümlere de uygun düşmektedir³⁰.

²⁹ "Kanunkoyucu bu halde de, vatansızlık halini önlemek gayesiyle, kadının bu seçme hakkını, kocanın ulusal kanununun, evlenme ile kadına vatandaşlık vermesi şartı ile kayıtlamıştır". Bkz. Uluocak, N. Türk Vatandaşlık Hukuku, İÜHF. yayını, İstanbul (1968), s. 65.

³⁰ Birleşmiş Milletler Örgütünün öncülüğüyle 24 Mart -18 Nisan 1959 ve 15-28 Ağustos 1961 tarihlerinde toplanan Konferansa kabul edilen "Vatansızlığın Azaltılması Sözleşmesi" (Convention on the Reduction of

Kocanın vatansız olması, ya da kocanın ulusal yasası kararıyla vatandaşlık vermemesi durumunda, 403 sayılı TVK md. 19'a göre bir seçme hakkını kullanılması söz konusu değildir. Tanınan bu seçme hakkının kullanılabilmesinin bir özelliği de, bu hakkın sadece kocanın vatandaşlığı yönünde kullanılabilecek olmasıdır. Yabancı ile evlenen Türk vatandaşı kadınının, bu durumu, kocasının vatandaşlığından başka bir vatandaşlığa geçmek için kullanması, bu olanağın temel amacına ters düşeceği için söz konusu olamaz³¹.

"Seçme Hakkı" deyiminden de anlaşılacağı gibi, yabancı ile evlenen Türk vatandaşı kadınının Türk vatandaşlığından ayrılabilmesi kendi isteğine bağlıdır. Türk vatandaşı kadın evlendiği yabancı erkeğin vatandaşlığını kazanmış olmasına rağmen, seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılma yoluna gitmiyor ise, çifte vatandaşlık elde etmiş olacaktır. Buna, "kadının çift vatandaşlığı seçmesi" de denilebilir³².

Evlendiği yabancı erkeğin ulusal yasası, evlenmesi nedeni ile kendiliğinden kocasının vatandaşlığını bahşetmiş, ama kadın Türk vatandaşlıktan ayrılma girişiminde bulunmayan kadının çifte vatandaşlığı olması durumunda 403 sayılı TVK bakımından yapılacak bir şey yoktur. Ancak, yabancı kocanın ulusal yasası, kadına vatandaşlık vermeyi, yapacağı bir irade açıklamasına bağlamış ise durum değişir. Türk vatandaşı kadın, yabancı erkekle evlendiğinde, bu evlilik nedeni ile, kocanın ulusal hukukunun tanıdığı olanaktan yararlanarak kocanın vatandaşlığını

Statelessness) (U.N. Doc. A/CONF. 9/15, 1961), evlilik ve evliliğin sona ermesi gibi kişisel hal değişikliklerinin, vatandaşlığın yitirilmesi sonucu doğurmasının, ilgili kişinin yeni bir vatandaşlık kazanmasına bağlı olmasını öngörmektedir (md. 5/1). Ayrıca, bir sözleşen (akit) devlet hukukunun vatandaşlığı bırakma (renunciation of nationality) olanağı tanınması halinde; bırakmanın ilgili kişi başka bir vatandaşlık elde etmedikçe geçerli olmaması da öngörülmüştür (md. 7/a). Bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafliisoz/bm_yeni.html. ET: 05.10.2016. 1930 yılında Milletler Cemiyetinin öncülüğüyle Lahey'de imzalanan "Vatandaşlık Yasalarının Çatışmasına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında Sözleşme" (Convention on Certain Questions Relating to the Conflict on Nationality Laws) (L. N. Doc. 24. M. 13. 1931. V.) de aynı ilkeyi kabul etmiştir: "Kadının ulusal yasası, yabancıyla evlenmesi halinde, kadının vatandaşlığını yitirmesini gerektiriyorsa; bu sonucun doğması, kadının, kocasının vatandaşlığını kazanmasına bağlı olacaktır" (md. 8). Bu iki metne sadece örnek olarak değiniyoruz. Sözleşme metni için bkz. Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 131.

³¹ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 94.

³² Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 94.

seçmesi halinde ve bu seçimini yetkili Türk makamlarına "ayrılma bildirimi"ni bildirmediği durumunda, Türk vatandaşlığından ayrılmış sayılmaz. Ancak, bu durum olan, Türk kadını irade açıklaması yaparak kocasının vatandaşlığını elde etmiş olacağından "Türk vatandaşlığından çıkma izni olmaksızın kendi istekleri ile yabancı bir devlet vatandaşlığını kazananlar" (403 sayılı TVK md. 25/a) kategorisine girmiş olacaktır³³. Bu kategoriye girenlerin "Türk vatandaşlığını kaybettiklerine Bakanlar Kurulu tarafından karar verilebilir"³⁴.

Yabancıyla evlenen Türk vatandaşı kadınının, 403 sayılı TVK md. 19'da tanınan seçme hakkını kullanmasına ilişkin irade açıklamasını yapması gereken makam, evlenmenin Türk ya da yabancı makamlar önünde gerçekleştirilmesi haline göre değişmektedir. "Evlenme, evlendirmeye yetkili Türk makamları önünde yapıldığı takdirde bildirim evlenme sırasında o makama" yapılmalıdır (403 sayılı TVK md. 42/a).

"Evlenme, evlendirmeye yetkili yabancı makamlar önünde yapıldığı takdirde" bildirim "evlenmeyi tescil ile görevli Türk makamlarına" yapılması gerekir (403 sayılı TVK md. 42/b). Nüfus Kanununa³⁵ göre, taraflardan birisi veya ikisi Türk vatandaşı olan kimselerden, evlenmelerine kanuni engel bulunmayanların yetkili yabancı makamlarca yapılan evlenmeleri, konsoloslar tarafından tescil edilmek üzere İçişleri Bakanlığına bildirilir. Konsoloslüğün bulunmadığı yerlerde, yabancı yetkili makamlarca yapılan evlenme akitlerinin nüfus idarelerine veya en yakın Türk konsoloslughuna bildirilmesi kocanın ödevidir. Türk vatandaşı kadınının yabancı erkekle evlenmesi halinde ise bu ödev karıya düşer (md. 25/3, 4)³⁶.

³³ Nomer, E., Teb'a ile Yabancı Hukuk Müsavatı (Yabancı Hukuku), İÜHF. yayını, İstanbul (1962), s. 88.

³⁴ Aybay, R., "Yabancıyla Evlenen Kadının Türk Vatandaşlığından Ayrılması" (Ayrılma), AÜSBFD. C. 33. S. 3-4. (1978), s. 42.

³⁵ Nüfus Kanunu, no. 1587, tarih 5 Mayıs 1972, R.G. 16 Mayıs 1972, S. 14189. Düstür, Tertip: V. C. 11, s. 2272.

³⁶ Nüfus Kanununun, Konsoloslara, bu evlilikleri "tescil edilmek üzere İçişleri Bakanlığına bildirme" görevi veren hükmü karşısında, tescili yapacak makamın Konsolosluklar olmadığı kabul edilmelidir. Konsolosluklara düşen görev, tescili yapacak asıl makama ulaştırılmak üzere durumu İçişleri Bakanlığına bildirmektir.

Seçme hakkını kullanma yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılmak isteyen kadın, bu yöndeki bildirimini, kendisine bu hakkı kazandıran evlenme yetkili Türk makamları önünde yapıldığı takdirde, yukarda da belirtildiği üzere evlenme sırasında yapmalıdır. 403 sayılı TVK md. 42/a, bu bildirimin biçimi konusunda bir açıklık taşımamaktadır. 403 sayılı TVK'nın Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin³⁷ md. 20/b hükmü, bu bildirimin "yazılı" olmasını öngörmüştür. Bu hâlde, bildirimin evlenme sırasında yapılması gerektiğine göre, evlenme işlemi tamamlandıktan sonra yapılacak bu yoldaki başvurular sonuç doğurmaz.

403 sayılı TVK, Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığını kazanmak için yapması gereken bildirimle, yabancıyla evlenen Türk vatandaşı kadınının, Türk vatandaşlığından ayrılmak için yapacağı bildirimini aynı madde içinde düzenlemiştir. Kanun, evlenmenin yabancı makamlar önünde yapılması halinde, bildirimin yapılacağı makam olarak "evlenmeyi tescil ile görevli Türk Makamları"nı göstermiştir. Evlenmeyi tescil etmekle görevli Türk makamı, ilgili nüfus sicil memurluğudur. Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının ise, Türk vatandaşlığını kazanmak için evlenmenin akdinden başlayarak bir aylık süreyi geçirmemek kaydıyla ilgili Türk Konsoloslughuna başvurması yeterli sayılmalıdır³⁸. Aynı olanağı, yabancıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılmak isteyen Türk vatandaşı kadınına da tanımak adalete uygun bir çözümdür³⁹.

Yukarda da belirttiğimiz gibi, seçme hakkını kullanma yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılmanın temel özelliği, kendisine bu hak tanınmış olan kadının usulüne uygun olarak yapacağı irade açıklamasının, hiçbir izne bağlı olmaksızın vatandaşlıktan ayrılma sonucunu doğurmasıdır. Durum ilke olarak böyle olmakla birlikte, sistemin işleyişinde, idarenin değerlendirmesine imkân veren bazı

³⁷ R.G. 1 Temmuz 1964, S. 11742.

³⁸ Göger, E., Türk Tabiiyet Hukuku, B. 4, AÜHF. yayını, Ankara (1979), s. 62.

³⁹ Aybay, Kadının Uyrukluğu, s. 66.

noktalarda yok değildir. Ancak idarenin Türk vatandaşlığından ayrılmak isteyen kadının başvurusu üzerine yapması gereken denetim, irade açıklamasının 403 sayılı TVK'da öngörölmüş süre içinde ve usulüne uygun biçimde yapılip yapılmadığının araştırılması ile sınırlıdır⁴⁰.

403 sayılı TVK md. 19'da öngörölmüş seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılan kadının Türk vatandaşlığı ile ilişkisinin hangi anda kesileceğinin saptanması önemli bir konudur. 403 sayılı TVK hükümleri gereğince "Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler kayıp tarihinden başlayarak yabancı muamelesine tabi tutulur" (403 sayılı TVK md.29) .

Yabancıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılan kadının, Türk vatandaşlığı ile ilişkisinin hangi anda kesileceğı sorunu, kanımızca konu ikiye ayrılarak incelenmelidir:

a) Kadın, kocasının vatandaşlığını "belirli şartların gerçekleşmesi" ile kazanıyorsa Türk vatandaşlığı o tarihte kaybedilir (403 sayılı TVK md. 19/2) hükmü, sorunun bu bölümüne çözüm getirmektedir. Bu durumda kadının Türk vatandaşlığı ilişkisinin kesilmesi anı, kocanın ulusal yasasınca belirlenmiş olmakta; kadın, 403 sayılı TVK'na uygun biçimde irade açıklamasında bulunmuş olmak koşuluyla, kocasının vatandaşlığının kazandığı anda Türk vatandaşlıktan ayrılmış sayılmaktadır. Bu hal bakımından, evlenmenin Türk ya da yabancı makamlar önünde yapılmış olması arasında fark yoktur.

b) Kadın, kocasının vatandaşlığını belirli şartların gerçekleşmesini beklemeye gerek olmaksızın kazanıyorsa yani kadının kocasının vatandaşlığını kazanması için evlenmiş olması yetiyorsa, Türk vatandaşlığı ile ilişkisi hangi anda kesilmiş

⁴⁰ Aybay, Ayrılma, s. 45.

sayılacaktır? 403 sayılı TVK’nda bu konuyu aydınlatacak bir hüküm yoktur⁴¹. Bu durumda iki olasılık söz konusudur: Evlenmenin gerçekleştiği an veyakadının Türk makamlarına ayrılma konusunda irade açıklamasında bulunduğu an. Evlenmenin Türk makamları önünde yapılması halinde, evlenme anı ile kadının irade açıklamasında bulunma anı çakışmaktadır; çünkü, bu halde evlenme akdinin yapıldığı sırada irade açıklamasında bulunulması gerekmektedir. Demek ki bu halde kadının Türk vatandaşlığı ile ilişkisi, diğer koşullar gerçekleşmişse, evlenme anında kesilmiş olmaktadır⁴².

Evlenmenin yabancı makamlar önünde yapılması halinde ise, evlenmenin gerçekleşme anı ile kadının Türk makamlarına ayrılma konusunda irade açıklamasında bulunması anının farklı olması kaçınılmazdır. Zaman içinde bu fark bir aya kadar uzayabilir. Bu hâlde kadının Türk vatandaşlığı ile ilişkisinin, evlenmenin gerçekleştiği anda değil de; Türk makamlarına ayrılma konusunda irade açıklamasında bulunduğu anda kesilmiş sayılmasının uygun olacağı görüşündeyiz⁴³.

1.1.4.2.2 403 Sayılı TVK’ ya Göre Türk Vatandaşıyla Evlenen Yabancı Kadının Vatandaşlık Durumu

403 sayılı TVK Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığını kazanmasını ilke olarak kadının seçimine bırakmıştır. 403 sayılı TVK md. 5’egöre :

"Bir Türk’le evlenen yabancı kadın Türk vatandaşlığına geçmek istediğini (...) bildirdiği (...) takdirde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır"⁴⁴.

Görüldüğü gibi 403 sayılı TVK Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığını kazanmasını, kadının bu yoldaki isteğini bildirmesine bırakarak "kişi, vatandaşlığını seçmede ve değiştirmede özgür olmalıdır" ilkesine uyan bir

⁴¹ Yönetmeliğin 55. maddesinde sözü geçen "kayıp şerhi"nin nüfus memurluğunca verilmesi, "kurucu" değil "açığa vurucu" bir işlemdir dolayısıyla, vatandaşlıkla ilişkisinin kesilme anını belirlemeye yaramaz.

⁴² Berki, Evlenmenin Tabiiyete Tesiri, s. 95.

⁴³ Aybay, Ayrılma, s. 43.

⁴⁴ Yukarıda da belirttiğimiz gibi, yabancıyla evlenen Türk kadını bakımından da buna koşut bir düzenleme getirilmiştir: "Yabancı ile evlenen Türk kadını, kocasının milli kanunu evlenme sebebi ile kocanın vatandaşlığını kadına bahsettiği ve kadın kocasının vatandaşlığını seçtiğini (...) bildirdiği takdirde Türk vatandaşlığını kaybeder" (TVK md. 19/1).

özüm getirmiştir. Ancak Kanun, kadının vatansız olması veya evlenmekle vatandaşlığını yitirmesi hallerinde bu ilkedan ayrılmakta ve kadına iradesi dışında Türk vatandaşlığını bahşetmektedir.

"Bir Türk'le evlenen yabancı kadın (...) vatansız bulunduğu veyahut evlenmekle eski vatandaşlığını kaybettiği takdirde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır" (403 sayılı TVK md. 5/1).

Öte yandan, Kanunun konuyu düzenleyiş biçimi, herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır ilkesi açısından başarılıdır denilemez. Çünkü yabancı kadın Türk vatandaşıyla evlenmeden önce sahip bulunduğu vatandaşlığı muhafaza etse bile, Türk vatandaşlığını kazanabilecektir. Dolayısıyla Kanundaki düzenleme, çifte vatandaşlık durumlarına yol açabilecek bir nitelik göstermektedir. Başka bir deyişle, Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının bu evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığının kazanması için evlenme sırasındaki vatandaşlığı ile ilişkisinin kesilmesi koşulu aranmadığına göre; yabancı kadın Türk vatandaşlığını evlenme sırasındaki vatandaşlığı yerine değıl ona ek olarak elde edebilecektir.

Evlenmenin geçersiz olmasının, evlenme yoluyla kazanılmış vatandaşlığa etkisi 403 TVK md. 5/2'de düzenlenmiştir. Buna göre, "evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde akitte hüsnüniyetli olan kadın, Türk vatandaşlığını muhafaza eder". Bu hükmün karşıt kavramından çıkan sonuç, evlenmenin iptali halinde, evlenme sözleşmesinde iyiniyetli olmayan yabancı kadının, Türk vatandaşıyla evlenme yoluyla elde ettiği Türk vatandaşlığından yoksun kalacağıdır. Ancak önce şunu belirtelim ki; Türk hukukunda, evlenmenin bozulması, geçersiz sayılması konusundaki karar ancak yargı yoluyla alınabilir ve evlilik, temelden bozuk (mutlak butlanla sakat) olsa bile, yargıcın kararına kadar sağlam bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurur (MK. 124). Başka bir deyişle yabancı kadın, bu evlenme temelden bozuk olsa bile, Türk'le evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilir. Kadının Türk vatandaşlığını kazanmasına temel olmuş evliliğin, yargıç kararıyla

geçersiz sayılmasından sonra Türk vatandaşlığının sürdürüp sürdüremeyeceği ise ayrı bir konudur.

403 sayılı TVK nun "Evlenmenin butlanına karar verilmesi hâlinde akitte hüsnüniyetli olan kadın Türk vatandaşlığını muhafaza edeceğine" ilişkin hükmü, MK md. 126/1 de benimsenmiş temel ilkeye koştur bir düzenlemedir⁴⁵. Bahse konu kanun yürürlükten kalktığı için, butlan konusu daha ayrıntılı incelemeye girmeden bu kadarı ile yetinip, 5901 sayılı TVK irdelenirken ayrıntıları ile inceleyeceğiz.

Yabancı kadının Türk vatandaşlığını kazanmak için yapacağı bildirimle ilişkin usul kurallarını, yabancıyla evlenen Türk vatndaşı kadınının Türk vatandaşlığından ayrılmak için yapması gereken bildirim ile aynı usul kurallarına bağlamıştır. Bu iki konu, birleştirilerek, aynı madde içinde düzenlenmiştir. Buna göre Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığına geçme isteğini belirten bildirimi:

"Evlenme, evlendirmeye yetkili Türk makamları önünde yapıldığı takdirde, evlenme sırasında o makama;
"Evlenme, evlendirmeye yetkili yabancı makamlar önünde yapıldığı takdirde evlenmeyi tescil ile görevli Türk makamlarına, evlenme akdinden başlayarak bir aylık süre içinde, yazılı olarak yapılır" (TVK md. 42/a ve b).

Yabancı kadının Türk vatandaşıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmasına ilişkin usul kuralları konusunda, yukarıda "Yabancıyla Evlenen Türk Kadınının Türk vatandaşlığından Ayrılması"yla ilgili olarak verdiğimiz açıklamalara gönderme yapmakla yetiniyoruz. Bu noktada konunun Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının durumu bakımından önem taşıyan bir kaç özelliği üzerinde duracağız:

(i) Nüfus Kanununagöre, taraflarından biri veya ikisi Türk vatandaşı olan kimselerden, evlenmelerine kanuni engel bulunmayanların yetkili yabancı makamlarca yapılan evlenmeleri, konsoloslardan tarafından tescil edilmek üzere İçişleri

⁴⁵ "Hüsnüniyetle evlenen kadın, feshine hükmedilmiş olsa bile evlenme ile iktisap ettiği vaziyeti muhafaza eder" (MK. 126/1).

Bakanlığına bildirilir. Konsolosluk bulunmayan yerlerde, yabancı yetkili makamlarca gerçekleştirilen evlenmelerin nüfus idarelerine veya en yakın Türk konsolosluğuna bildirilmesi kocanın ödevidir. Ancak, kadının Türk vatandaşlığına geçmek isteği her halde kadının kendisi tarafından bildirilmek gerekir. Kocanın yapacağı bildirimin amacı, evlenmenin Türk makamlarınca tescilini sağlamaktır. Kadının Türk vatandaşlığına geçme yolundaki iradesini açıklaması da bu evlenme olgusuna dayanmakla birlikte, amacı ve niteliği tescil isteminden farklıdır ve ancak kadın tarafından yapılabilir.

Uygun biçimde yapılan bildirimi alan makam, evlenmenin tesciline ait işlemi evrak ile birlikte ilgili nüfus memurluğuna gönderir. "Nüfus memurluğu da başka bir emir ve karar beklemeden nüfus siciline kaydederek (...) Türk vatandaşı olan kadına nüfus hüviyet cüzdanı verir ve İçişleri Bakanlığına bildirir." (403 sayılı TVK Uygulama Yönetmeliği md. 55/b).

(ii) Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının (vatansız durumda değilse veya evlenmekle özgün vatandaşlığını yitirmiyorsa) Türk vatandaşlığını kazanması, bu yolda bildirimde bulunmasına bağlı olduğuna göre; bu bildirimi yapmayan kadın, evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanamayacaktır. Kadının böyle bir bildirimde bulunmaması hâlinde idarece herhangi bir işlem yapılmasına da gerek yoktur⁴⁶.

(iii) Evlenme Türk makamları önünde yapıldığı takdirde, evlenme sırasında; evlenme yabancı makamlar önünde yapıldığı takdirde ise, evlenme aktinden başlayarak bir ay içinde irade açıklamasında bulunmayan kadın, seçme hakkı kullanarak Türk vatandaşlığını kazanma olanağını yitirir. Bununla birlikte, Türk vatandaşıyla evli bulunması nedeniyle, "yetkili makam kararı ile" vatandaşlığa

⁴⁶ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 113.

alınmada (telsik) kolaylıktan yararlanabilir (İstisnai vatandaşlığa alınma, 403 sayılı TVK md. 7/b).

(iv) 403 sayılı TVK md. 42/b'nin sözüne bakılırsa, seçme hakkını kullanan kadının bu konudaki irade açıklamasını bildireceği makam "evlenmeyi tescil ile görevli Türk makamları"dır. Bu durumda, konsolosların konuya ilişkin görev ve yetkilerinin ne olduğu sorusu duraksama yaratmaktadır. Türk konsoloslukları evlenmeyi tescil ile değil, tescil edilmek üzere İçişleri Bakanlığına bildirmekle görevlidir. Ama Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının, Türk vatandaşlığını kazanmak için, evlenmenin akdinden başlayarak bir aylık süreyi geçirmemek koşuluyla, ilgili Türk konsolosluğuna başvurması yeterli sayılmalıdır⁴⁷.

Türk vatandaşıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kadının, bu vatandaşlığı hangi andan başlayarak elde etmiş olacağı sorunu bakımından durum, ilke olarak, Türk vatandaşı kadınının yabancıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılması halindeki gibidir. Aşağıda, konunun özelliği bakımından önemli birkaç nokta üzerinde kısaca duracağız:

(i) Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadın, evlenmekle doğrudan doğruya Türk vatandaşlığını kazanamıyor, bildirimde bulunması gerekiyorsa:

Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadın, vatansız değilse veya evlenmekle kendi vatandaşlığını kaybetmiyorsa, Türk vatandaşlığını kazanması bu yolda bir bildirimde bulunmasına bağlı olacaktır. Bu halde, bildirimde bulunarak Türk vatandaşlığı elde eden kadının Türk vatandaşlığını kazanma anı konusunda iki olasılık söz konusudur: evlenme anı veya kadının bildirimde bulunduğu an⁴⁸.

⁴⁷ Aybay, Kadının Uyraklığı, s. 114.

⁴⁸ Üçüncü bir görüşe göre, nüfusa tescil işleminin gerçekleşmesi anında yabancı kadın Türk vatandaşlığını kazanmalıdır. Bkz. Göger, s. 62. Ancak, 403 sayılı TVK sistemi, nüfusa tescil işlemine kurucu bir nitelik tanınmasına elverişli değildir. Bu bakımdan, yabancı kadının Türk vatandaşlığının kazanma anı olarak nüfusa tescil işleminin gerçekleşme anının kabulüne olanak bulunmadığı görüşündeyiz.

Yabancı kadına, Türk vatandaşıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma olanağı veren evlenme Türk makamları önünde yapıldığı takdirde, kadının söz konusu bildirim evlenme sırasında o makama yapması gerektiğine göre (403 sayılı TVK md. 42/a), bu hâlde evlenme anı ile bildirimde bulunma anı çakışmaktadır. Dolayısıyla kadının hangi andan başlayarak Türk vatandaşlığını kazanmış olduğu konusu bu durumda bir sorun yaratmayacaktır. Bu hâlde, yabancı kadının Türk vatandaşlığını "evlenme anı"nda mı, yoksa "bildirimde bulunma anı"nda mı kazanacağı tartışmalı bir konu olabilir. Bir görüşe göre, kadının Türk vatandaşlığını kazandığı an "evlenme akdinin icrası anıdır"⁴⁹. Başka bir görüşe göre ise, Türk vatandaşlığının kazanıldığı an "evlenme akdinin yapıldığı an değil, beyanın vaki olduğu andır"⁵⁰.

Kanımızca, Türk vatandaşıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanan kadın için Türk vatandaşlığının başlangıcı, kadının yetkili makamlara bu yöndeki isteğini belirten bildirimde bulunduğu andır⁵¹.

ii) Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadın, evlenmekle doğrudan doğruya Türk vatandaşlığını kazanıyorsa:

Türk vatandaşıyla evlenen kadın vatansızsa veya evlenmekle eski vatandaşlığını yitiriyorsa, Türk vatandaşlığını bildirimde bulunması gerekmeksizin kendiliğinden kazanacaktır. Bu durumda, yabancı kadının Türk vatandaşlığını kazanması için bir bildirimde bulunması söz konusu olmadığına göre, Türk vatandaşlığını evlenmenin gerçekleştiği anda kazanmış olduğunun kabulü gerekir⁵².

⁴⁹ Nomer, Yabancıların Hukuku, s. 58.

⁵⁰ Berki, Evlenmenin Tabiiyete Tesiri, s. 93.

⁵¹ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 115.

⁵² Kadının, "Türk vatandaşı" olarak nüfusa tescil edilmesi açığa vurucu bir işlemdir; vatandaşlık kazanılmasının başlangıcı sayılmamalıdır. Yabancı kadının ulusal yasası TVK md. 19/1'e koşut bir düzenleme getirmiş ve kadının vatandaşlığını yitirmesini, evlenme nedeniyle kocanın vatandaşlığını elde etmesine bağlamışsa; kadının Türk vatandaşı olarak nüfusa tescil edildiği anda değil, evlenme anında eski vatandaşlığıyla ilişkisinin kesilmiş olması gerekir.

1.1.4.2.3 4866 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler

403 sayılı TVK 1981 yılından itibaren çeşitli tarihlerde altı defa değişikliğe uğramıştır. Ancak bu değişikliklerden 4866 sayılı “Türk Vatandaşlığı Kanun’da Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun⁵³” doğrudan konumuz ile ilgili değişiklikleri getirdiği için, sadece bu Kanunun öngördüğü değişiklikleri incelemekle yetiniyoruz.

4866 sayılı Kanun ile, 403 sayılı TVK’nın evlenme suretiyle vatandaşlık kazanımını ve usûlünü düzenleyen 5., 42. maddeleri; yetkili makam kararı ile yeniden vatandaşlık kazanımına dair 8. maddesi; Türk vatandaşlığından yetkili makam kararı ile çıkmayı ve onun sonuçlarını düzenleyen 20., 29 ve 32. maddeleri değiştirilmiştir.

4866 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce yabancı kadınlar bir Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle, hiçbir yetkili makamın tetkikine ve onayına gerek kalmaksızın otomatik olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmekteydi. 403 sayılı TVK’nın md. 5’deki yabancı kadına tanınan otomatik Türk vatandaşlığı kazandıran hükmüyabancı erkeği kapsamıyordu. Türk vatandaşlığının kazanılması bakımından yabancı kadın ve erkek arasında yabancı kadının lehine bir cinsiyet ayrımı yarattığı için md. 5 bu yönden eleştirilmiştir⁵⁴.

4866 sayılı Kanun'un 1. maddesiyle 403 sayılı TVK’nın 5. maddesinde yapılan en önemli değişiklik, bu yolla Türk vatandaşlığının kazanımı imkânının yabancı kadınların yanı sıra yabancı erkeklere de tanınmış ve süreye bağlanmış olmasıdır. Yeni maddeye göre kural, bir Türk vatandaşı ile evlenmenin kanun hükmü gereği kendiliğinden vatandaşlık bahşetmeyeceğidir. Ancak, bir Türk vatandaşı ile evli olan yabancılar, kadın/erkek ayrımı yapılmaksızın, en az üç yıldan beri evli olmak, fiilen birlikte yaşamak ve evliliğin devamı kaydı ile vatandaşlığa alınma

⁵³ R.G. 12. 06. 2003-25136.

⁵⁴ Erdem, B., “4866 Sayılı Kanunla Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu İle Kazanılması”(4866 sayılı Kanunla değişiklik), MHB; yıl 23, 2003, s. 340.

başvurusunda bulunabileceklerdir. Bununla birlikte, sözü edilen süre ve başvuru şartı, Türk vatandaşı ile evlenmeleri nedeniyle eski vatandaşlığını kaybederek vatansız hale gelecek yabancılar bakımından aranmayacaktır⁵⁵.

Vatandaşlığa alınma için süre öngörölmüş olması, sadece vatandaşlık elde etmeye yönelik muvazaalı evliliklere vatandaşlık kazanımı hukukî sonucunu bağlamaktan kaçınmak amacıyla⁵⁶. 3 yıl süre ile fiilen birlikte yaşamak ve devam eden bir evlilik kaydı, bireylerin evlenme iradesinin gerçek anlamda evlenme niyeti ile beyan edildiğini⁵⁷; vatandaşlık kazanımının ise, evlenme hukukî işlemine, belirli şartlarla bağlanmış hukukî bir sonuç olduğunu ortaya koymak bakımından yerinde olmuştur. Ancak Sargın...“evlenmenin vatandaşlığa etkisinin, kanun hükmü gereği kazanma başlığı altında değil de, diğer bazı hukuk sistemlerinde olduğu gibi, yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanımı hallerinden biri olarak, vatandaşlık kazanma nedenleri arasında düzenlenmesi daha uygun olurdu⁵⁸” diye eleştiride bulunmuştur.

Doktrinde bir görüş, "Kanun'daki bu değişiklikten sonra, 403 sayılı TVK'nın md. 5'i, eskiden olduğu gibi seçme hakkı başlığı altında incelemenin doğru olmayacağını; TVK md. 5'e, Kanun'un 6-11. maddelerini kapsayan, "yetkili makam kararı ile kazanma" alt başlığı altında yer verilmesinin daha uygun bulunacağını"

⁵⁵ Sargın, F., "Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme" (4866 sayılı Kanun'un Değerlendirmesi), AHFD, C. 53, S.1, (2004), s. 30.

⁵⁶ "İçişleri Bakanlığı'nca hazırlanan ve 21. Dönem TBMM. Başkanlığı'na sunulan Tasarı'nın gerekçesinde, mevcut 5. maddenin, hem "kadın/erkek eşitsizliğine neden olduğu" hem de "evlilik kurumunun yozlaşmasına ve Türk vatandaşı olabilmek için sahte evlilikler yapılmasına yol açtığı"; bu nedenle maddenin değiştirilmesinin zorunlu hale geldiği ifade edilmiş bulunmaktadır. TBMM'ne sunulan, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı'na dair gerekçe için bkz.: Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü, 01 Mart 2002 tarihli ve B.02.0.KKG.0.10/101-411/1087 sayılı yazı; İlgili Tasarı, adı geçen dönemde sonuçlandırmadığından hükümsüz sayılmış ve 13 Ocak 2003 tarihinde, Bakanlar Kurulu'nca TBMM'ye sunulmuştur. TBMM. Başkanlığı tarafından İçişleri Komisyonu'na havale edilen tasarı görüşölmüş ve bu toplantıda, aynı gerekçeler tekrarlanmıştır. 03 Mart 2003, E. 1/482, K. 29, TBMM. İçişleri Komisyonu Raporu. Sargın, 4866 sayılı Kanun'un Değerlendirmesi, s. 30. dn. 6.

⁵⁷ "İçişleri Komisyonu Raporu'nda, 5. madde değişikliği ile, evlilik kurumunun saygınlığının korunmaya çalışıldığı ifade edilmektedir. Metinde belirtildiği üzere, "Ölkemize giren yabancılar, yasa dışı ilişkilere girmekte; toplum ahlâkı ve sağlığı ile aile düzenini bozmaktadırlar. Bu kişiler, Ölkemizde daha rahat hareket edebilmek; yasadışı faaliyetlerini vatandaşlara sunulan hakları da kullanarak sürdürebilmek için muvazaalı evlilikler yapmakta ve vatandaşlığı kazandıktan sonra boşanmaktadırlar. Böylece, Türk vatandaşlığı, hak ettiği saygın statüye kavuşturulmakta; evlilik kurumunun kötüye kullanılmasının önüne geçilmektedir". Sargın, 4866 sayılı Kanun'un Değerlendirmesi s. 30. dn. 7.

⁵⁸ Sargın, 4866 sayılı Kanun'un Değerlendirmesi, s. 30.

belirtmektedir. Görüşe göre, "TVK'nun değişik biçimi, Türk vatandaşıyla evlenen yabancıya, başvurusu halinde, yetkili makamın değerlendirmesine ve takdirine göre vatandaşlık verilmesini düzenlemektedir. Yani, telsik için iki temel koşul olan, ilgilinin başvuruda bulunması ve yetkili makamın başvuruyu koşullara uygunluk bakımından değerlendirip, takdirine göre sonuçlandırması, burada da aynen vardır"⁵⁹.

Kanımızca, 403 sayılı TVK md. 5'in, o dönemki düzenleniş tarzı itibarıyla, Birinci Bölüm'deki "II. Yetkili Makam Kararı ile Kazanma" başlığı altında değil de, "III. Seçme Hakkı ile Kazanma" başlığı altında yer alması gerekirdi⁶⁰. Madde'nin gerekçesinde, "...bir Türk vatandaşı ile evli yabancı erkek veyakadın; ciddi bir evlilik yapmışlarsa, en az 3 yıldır evlilerse ve evlilik halen devam ediyorsa, güvenlik açısından yapılan inceleme ve araştırma sonucunda da vatandaşlığa geçmelerinde herhangi bir sakıncalarının bulunmadığı tespit edilmişse, başvurdıkları takdirde, vatandaş olabileceklerdir" ifadesine yer verilmiş bulunmaktadır. Gerekçe'deki ifadeye göre, evlenme suretiyle vatandaşlığın kazanımı, 3 yıldır evli olma, evliliğin devamı ve güvenlik soruşturması sonucunda sakıncalı bulunmama hukukî sebeplerine bağlanmış olmaktadır. O halde, "güvenlik açısından sakıncalı bulunmama" vatandaşlığa alınma şartlarından biri olarak gerekçe'de yer almaktadır. Hâlbuki, değişik 5. madde metnine göre, vatandaşlığa alınma şartları, "en az 3 yıldır evli olmak", "fiilen birlikte yaşamak veevliliğin devamı", "Türk vatandaşı ile evli yabancı eşin yazılı başvurusundan" ibarettir. 403 sayılı TVK md. 5'in ifadesinde "aranılan şartlar" arasında, gerekçe'de sözü edilen "güvenlik soruşturması yapma"

⁵⁹ Bu yönde bkz. Aybay, "Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Geri Gidiş Getiren Değişiklik" (Geri Gidiş), S. 20-22, (2003), s. 45-46; Bu görüşe göre, "TVK md. 5 gereğince Türk vatandaşlığını kazanacak yabancıların sahip olduğu vatandaşlığına son vermesi koşulunun da aranmaması, TVK'nun, telsiki çifte vatandaşlığı bir sakınca olarak görmeyen tutumuna uygundur". Oysa kanımızca, TVK md. 5 'deki düzenlemeyi telsik olarak nitelendiren düşünce dâhilinde, TVK 'nun 10. maddesi, şartlı vatandaşlık kazanımını devreye sokacaktır. Dolayısıyla, mevcut vatandaşlığın terk edilmesi şartı, evlenme suretiyle Türk vatandaşlığını kazanacak kişiler bakımından da aranabilecektir. Zira ilgili madde, yetkili makama Kanun'da sayılan şartlara ek bir şartı belirleme konusunda takdir yetkisi tanımış bulunmaktadır ve TVK md. 5 yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığına alınma biçimi olarak nitelendirilirse, 10. maddedeki takdiri yetki 5. maddeyi de kapsamına alacaktır.

⁶⁰ Sargın, 4866 sayılı Kanun'un Değerlendirmesi, s. 32.

hususı yer almamaktadır. Kanun'da, Gerekçe'de değinilen bu şartı yansıtan en ufak bir ibareye dahi yer verilmiş değildir. Kanun'da açıkça zikredilmemiş bir şartın vatandaşlığa alınma şartı olarak kabul edilmesinin, Anayasa'nın 66. maddesinde öngörülen, "kanunilik ilkesi"ne uygunluk arz etmeyeceği açıktır⁶¹.

Türk vatandaşı erkeklerle evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığına geçmek istemesi ve bu istegini kanunda öngörülen sürede ve öngörülen makamlara bildirilmesi halinde kazanacaktır⁶². Aynı gerekçeyle, doktrinde savunulduğunun aksine, yetkili makam evlenmenin kanunen geçerli olup olmadığını dahi araştıramaz. Bu hükme varan kesinleşmiş bir iptal/butlan kararı bulunmadıkça, "yokluk hükmü" dışında, evlenmenin butlanı ya da iptaline yol açan nedenlerin varlığı, idarî makama evliliğin geçersiz olduğu gerekçesiyle başvuruyu reddetme hakkı vermez⁶³. Benzeri şekilde, evlenmenin muvazaaya dayanmıyor olduğunun tespitinin de, vatandaşlığa alınma şartları arasında sayılması, Türk Vatandaşlığı Hukuku'na egemen olan Anayasal ilkeyi belirleyen ve Türk vatandaşlığının ancak kanun ile kazanılabileceğini hükme bağlayan 66. maddesine aykırı bir sonuç yaratacaktır⁶⁴. Kanun koyucu, evliliğin sırf vatandaşlık elde etme amacıyla yapılmamış olduğunu belirleyebilmek için "3 yıllık bir süre" öngörmüştür. Dolayısıyla, fiilen 3 yıldır evli olmak, bizzatı muvazaalı bir evliliğin bulunmadığını gösteren bir olgu olarak Kanun'da yer almaktadır ve bu olgunun varlığı, muvazaalı bir evliliğin yapılmadığını tespit açısından gerekli ve yeterlidir. Kanun koyucu, tarafların muvazaalı evlenme saikinın başka olgularla ortaya konmasına imkân tanıyan adi bir karine tayin etmiş değildir⁶⁵.

⁶¹ Doğan, V., Türk Vatandaşlık Hukuku, (Vatandaşlık). B.11, Seçkin, Ankara (2012), s. 78-81.

⁶² Doğan, V., "Vatandaşlık Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme, (Değerlendirme), GÜİBFD, C.3, S. 1-2, (1999), s. 28.

⁶³ Kanunen geçerli bir evliliğin varlığını, yabancıların Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için bir ön şart sayan karşı görüş için bkz. Doğan, Vatandaşlık, s. 77.

⁶⁴ Doğan, Vatandaşlık, s. 78.

⁶⁵ Sargın, 4866 sayılı Kanunu Değerlendirme, s. 33.

Kanun'un son derece açık lâfzı karşısında Türk vatandaşı ile evlenen yabancıların 3 yıl süre ile fiilen evliliği birlikte yürütmek ve evliliklerinin devam etmesi kaydıyla, yetkili makamlara müracaat etmeleri halinde, başvuru makamının yapması gereken Kanun'daki şartların varlığını tespitten ibarettir. Bu şartları gerçekleştiren bireyin başvurusunu red konusunda da takdir yetkisi bulunmamaktadır. Yani, bu halde yetkili makam kararı ile kazanma değil; seçme hakkının kullanılması ile kazanma söz konusudur⁶⁶.

Bireyin talebi üzerine, başvuru makamının yapacağı iş, inceleme ve araştırmaya dayanan bir tespit'ten ibarettir. Bu durum 5. maddede "Başvuru üzerine, İçişleri Bakanlığı tarafından yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda, aranan şartları taşıdığı anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşı olurlar" hükmü ile açıkça ifade edilmiş bulunmaktadır. Başka bir deyişle, yetkili makamın kararı kurucu değil; vatandaşlığa alınma şartlarının somut başvuru dâhilinde gerçekleşmiş olup olmadığının belirlenmesinden ibarettir⁶⁷. Telsikten söz edebilmek için, ilgilinin başvurusu üzerine, yetkili makamın vatandaşlığa alınma yönünde karar alması ve bu kararın kurucu nitelik taşıması gerekir. Yetkili makamın kararı olmadıkça, vatandaşlık kazanımından söz edilemez. Seçme hakkının kullanımında ise, başvuru yeterli olup; yetkili makamın yapması gereken tek şey, Kanun'da öngörülen şartların somut halde gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemekten ibarettir. Bu tanımlamalar dâhilinde, 403 sayılı TVKmd. 5'in ilgiliye seçme hakkı tanıdığı hususunda herhangi bir şüphe yoktur. 403 sayılı TVK md. 5'in, seçme hakkının tanımı bağlamında farklılık arz eden tek yanı,

⁶⁶ Nitekim, bu paralelde, 403 sayılı TVK'nun seçme hakkının kullanılması ile Türk vatandaşlığının kazanımını düzenleyen 12. ve 13. maddelerinin uygulanmasını gösteren Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 18. maddesinde, "Bu hakkın kullanılması için ...Yönetmeliğin 14. maddesindeki müracaat makamlarına dilekçe vermek kâfidir. Bu makamlarca dileğinin doğruluğu tespit edildiği takdirde derhal tescilleri yapılır" hükmü yer almaktadır. 11 Şubat 1964 tarihli ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik için bkz. : R.G. 1. Temmuz 1964, S. 11742.

⁶⁷ Değişik 5. maddenin son fıkrasına göre, bu maddenin uygulanmasına dair usûl ve esaslar, Bakanlar Kurulu'nca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecektir.

vatandaşlığın kazanım anı ile ilgilidir. Seçme hakkının kullanıldığına ilişkin yazılı başvurunun yapıldığı an, kazanma anı iken, 403 sayılı TVK md. 5'de kazanma anı, şartların gerçekleştiğinin "tespitinin yapıldığı karar tarihinden itibaren"dir. Bu açıdan da, madde hükmü eleştiriye açıktır⁶⁸.

403 sayılı TVK'nın 5. maddesindeki zikredilen 2. grup nedeniyle, "kanunen kazanma" başlığı altında yer alması uygunluk arz etse bile, yabancı ile evlenmenin, kişinin vatandaşlığını kendiliğinden sona erdireceğnin tespiti zor bir konudur. Bu bağlamda çeşitli devletlerin mevcut Vatandaşlık Hukuku kurallarına dayanılarak yapılan bir tespit doğrultusunda⁶⁹, bu ihtimalin uygulanması da çok düşüktür. Dolayısıyla değişik md 5'in, vatansız olanların iradesine bakılmaksızın evlenme nedeniyle kendiliğinden vatandaşlık kazanımını sağlayan bu istisnayı kapsam dışı bırakması, maddenin sistematüğini bozmuştur.

4866 sayılı Kanunla getirilen md. 5 ile ilgili yapılan bir diğer eleştiri ise, bir Türk vatandaşıyla evli olanlara vatandaşlık kazanma imkânı veren 403 sayılı TVK'nın md. 7 ile birlikte ele alınarak, birbirini tamamlayıcı biçimde düzenlenmemiş olmasını eleştirmiştir. 403 sayılı TVK'a md. 7'de, "bir Türk vatandaşı ile evli olanların, Türkiye'de 5 yıl süre ile ikamet etme ve yerleşme niyetinin varlığı şartları aranmaksızın, yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilecekleri öngörülmekte idi. Dolayısıyla, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı dilerse, 3 yıl beklemeeksizin istisnaî vatandaşlığa alınma yoluna başvurarak, yetkili makam kararı ile Türk vatandaşı olabilecektir. Aradaki fark, md. 5'de, 3 yıllık süre sonunda vatandaşlığın ilgilinin talebi üzerine, yetkili makamın izni aranmaksızın kazanılmasında yatmaktadır⁷⁰. Bu açıdan bakıldığında, bir Türk

⁶⁸ Sargın, 4866 sayılı Kanun'un Değerlendirmesi, s. 34.

⁶⁹ Aybay, Geri Gidiş, s. 45.

⁷⁰ Aybay, Geri Gidiş, "Değişik 403 sayılı TVK md. 5'in tetsik olarak nitelendirilmesi nedenine dayanarak, md. 5 ile yabancı erkeklere büyük bir kolaylık sağlamış olduğunun kabul edilmeyeceğı, esasen 403 sayılı TVK'nın istisnai vatandaşlığa alınma şartlarını düzenleyen md. 7'de ikamet etme ve yerleşme şartı dahi aranmayarak zaten

vatandaşı ile evlenen yabancı, md. 5’de öngörülen süreyi beklemezsizin, Türk vatandaşlığını kazanabileceğinden, değişik md. 5’deki düzenlemesi ile, vatandaşlığı kazanma niyetine dayalı muvaazalı evlilikleri önleme amacının gerçekleşmesi engellenmiş olmaktadır. 403 sayılı TVK’a md. 7’de, md. 5’deki bildirim sürelerini geçirenler dışında, md. 5’deki kazanma yolunun sadece kadınlara tanındığı dönem itibarıyla yabancı erkekler bakımından bir önem ifade etmekte ve vatandaşlığa alınmada kolaylık sağlamakta idi. Oysaki 4866 sayılı Kanun’la md. 5 uygulanma kapsamına yabancı erkekleri de almış bulunduğundan, md. 7, Türk vatandaşı ile evli vatansız kadın ve erkek ile bu süreyi beklemek ya da md. 5’den yararlanmak istemeyen eşler bakımından hüküm ifade edecek hal almıştır⁷¹.

1.1.4.2.4 Seçme Hakkını Kullanan Türk Vatandaşı Kadının Yeniden Vatandaşlığa Alınması

"Seçme Hakkı" deyiminin de gösterdiği gibi, yabancıyla evlenen Türk vatandaşı kadınının Türk vatandaşlığından ayrılabilmesi kendi iradesine bağlıdır. Yabancıyla evlenen Türk vatandaşı kadınına belirli durum ve koşullarda Türk vatandaşlığından ayrılma olanağı tanıdığını yukarıda ayrıntılı olarak açıklamaya çalıştık. Kanunun tanıdığı bu olanaktan yararlanarak Türk vatandaşlığıyla ilişkisini kesmiş bulunan kadın, daha sonra hiçbir biçimde Türk vatandaşlığına dönemeyecek midir? 403 sayılı TVK bu durumdaki kadına, belirli hal ve koşullarla Türk vatandaşlığına dönme olanağı tanımıştır. Bu dönüş için 403 sayılı TVK nunda öngörülmüş, biri genel diğeri özel nitelikte iki yol söz konusudur.

403 sayılı TVK na göre, "Türk vatandaşlığını kaybetmiş olanları (bu arada yabancıyla evlenerek Türk vatandaşlığından ayrılmış olan kadınları), Bakanlar Kurulu ikamet şartı aranmaksızın yeniden vatandaşlığa alabilir" (md.8). Ancak, "çıkarma" yoluyla Türk vatandaşlığıyla ilişkisi kesilmiş olanlar bu olanaktan yararlanamazlar (md. 8 ve md. 33/4). Görüldüğü gibi

bir kolaylık tanınmış olduğu, dolayısıyla değişik md. 5’in Türk vatandaşıyla evlenen yabancı erkeğe ek bir olanak sağlamadığı, sadece yabancı kadına önceki Kanun maddesiyle tanınan seçme hakkının sona erdirildiği yöndedir". s. 46.

⁷¹ Sargın, 4866 sayılı Kanun’un Değerlendirmesi, s. 35

"kolaylaştırılmış telsik" diyebileceğimiz bu yol yabancıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı ile ilişkisini kesmiş kadınlar da içinde olmak üzere 403 sayılı TVK md. 8 in deyimiyle "Türk vatandaşlığını kaybetmiş" kişilere genel olarak tanınmış bir olanağı belirtmektedir.

Yabancıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılmış kadının yararlanabileceği "özel" nitelikli dönme yolu 403 sayılı TVK madde 13 hükmü, yabancıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılan kadına, bu evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yıl içinde Türk vatandaşlığına dönme olanağı tanımaktadır⁷².

13. maddedeki dönme olanağı, yabancıyla evlenmek ve kocasının vatandaşlığını almak yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılmış kadının “seçme hakkı” kullanma yoluyla yeniden Türk vatandaşı olabilmesi anlamına gelmektedir."Bu hakkın kullanılması için... müracaat makamlarına bir dilekçe vermek kafidir" (403 sayılı TVK Yön. md. 18) "Bu şekilde vatandaşlığa dönmeler için hiçbir makamın kararına lüzum yoktur" (403 sayılı TVK Yön. md.20).

Bu durumdaki kadının "seçme hakkı" kullanarak Türk vatandaşlığına dönebilmesi, ancak Türk vatandaşlığından ayrılmasına temel olmuş evliliğin sona ermesinden sonra söz konusu olabilir. 403 sayılı TVK md.13’de kadının Türk vatandaşlığına dönebilmesi bakımından evliliğin sona erme nedenleri arasında herhangi bir ayırım öngörülmuş değildir. Demek ki, yabancıyla kurmuş olduğu evlilik; ölüm, butlan, boşanma ve fesih gibi nedenlerin hangisi ile sona ererse ersin, kadın Türk vatandaşlığına dönme yönünde kullanabileceği bir seçme hakkına sahiptir⁷³. Kadının, yabancıyla kurmuş olduğu evliliğin, evlenmenin iptali nedeniyle sona ermesi ve kadının iyiniyetli olmaması halinde de durum değişmez. Böyle bir halde de kadın, usulüne uygun irade açıklamasında bulunarak Türk vatandaşlığına dönebilir⁷⁴.

Burada söz konusu hallerde, seçme hakkı kullanma yoluyla Türk vatandaşlığına dönebilme olanağı üç yıllık hak düşürücü bir süreye bağlanmıştır:

⁷² Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 100-101.

⁷³ Uluocak, Türk Vatandaşlık Hukuku. B.3, Filiz, İstanbul (1989), s. 102.

⁷⁴ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 103.

Kadının Türk vatandaşlığına dönme yolundaki başvurusunu, vatandaşlıktan ayrılmasına temel olmuş evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yıl içinde yapması gerekir. Bu süre geçirilmişse, kadın seçme hakkı kullanarak Türk vatandaşlığına dönme olanağını yitirmiş olur. Böyle bir halde, ancak yukarıda belirttiğimiz "genel nitelikli dönme yolu"ndan yararlanarak Türk vatandaşlığına dönebilir⁷⁵. Süresi içinde seçme hakkını kullanamayan kişilerin md. 8'den yararlanarak yeniden vatandaşlığa alınmaları da mümkündür"⁷⁶ (403 sayılı TVK Yön. md. 20).

4866 sayılı Kanun'un md. 3 ile yapılan bir diğer değişiklik de 403 sayılı TVK'nun md. 8'e ilişkindir. Yeniden vatandaşlığa alınma başlığını taşıyan md. 8'in, daha önce herhangi bir nedenle Türk vatandaşlığını taşımış yabancıları, diğer yabancılara nazaran kolaylaştırılmış şartlarla Türk vatandaşlığına almaktır. 403 sayılı TVK'nun orijinal metninde, md. 8'e göre yeniden Türk vatandaşlığını kazanacak kişiler hakkında vatandaşlığa alınma kararı verecek makam Bakanlar Kurulu olarak belirlenmişti. Ancak, yapılan değişiklikle bu yetki vatandaşlığın kayıp nedenlerine göre paylaştırılmış bulunmaktadır. Buna göre, 403 sayılı TVK md. 19 hükmüne göre Türk vatandaşlığını kaybeden ve 403 sayılı TVK md. 13'de öngörülen süreyi geçiren kadınlar ve 403 sayılı TVK md. 20 uyarınca, Türk vatandaşlığını çıkma kararı ile kaybeden eski Türk vatandaşlarının yeniden Türk vatandaşlığına alınmaları, İçişleri Bakanlığı'nın kararına bağlıdır; Bu halde, 403 sayılı TVK md. 6'da öngörülen şartlardan "ikamet şartı" aranmayacaktır ve yetkili makamların konu bakımından nihaî bir takdir yetkisi bulunmaktadır. Bu takdir yetki, 4866 sayılı Kanun'un md. 2'de yeralan "yeniden vatandaşlığa alınabilir" ifadesi ile belirlenmiş bulunmaktadır. Yetkinin, 403 sayılı TVK md.19 ve md.20'ye göre Türk vatandaşlığını kaybedenler bakımından İçişleri Bakanlığı'na verilmesi, pratikte ilgililerin taleplerinin ve

⁷⁵ Aybay, Kanının Uyrakluğu, s. 102.

⁷⁶ İçişleri Bakanlığınca hazırlanan Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasansı-Gerekçe II, 1; Unat, Türk Vatandaşlığı Hukuku, (Metinler-Mahkeme Kararları), S.B.F. Yayını, Ankara (1966), s. 273.

haklarındaki işlemlerin daha kısa sürede sonuçlandırılması açısından daha isabetli bir düzenleme olmuştur⁷⁷.

1.1.4.2.5403 Sayılı TVK'ya Göre, Türk Vatandaşıyla Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanan Kadının Eski Vatandaşlığına Dönme Hakkı

Türk vatandaşıyla evlenme yoluyla (403 sayılı TVK md. 5 uyarınca) Türk vatandaşlığını kazanmış kadına, kendisine Türk vatandaşlığını kazandıran evlilik sona erdikten sonra, eski vatandaşlığına dönmek üzere Türk vatandaşlığından ayrılma olanağı ilke olarak tanınmıştır.

Bu olanaktan söz edebilmek için, herşeyden önce iki koşulun varlığı mantık bakımından zorunludur.

(i) Kadının, Türk vatandaşıyla "evlenmeden önce sahip bulunduğu bir vatandaşlığı bulunmuş olmalıdır ki o vatandaşlığına dönmesi söz konusu olsun. Başka bir deyişle kadın, Türk vatandaşıyla evlendiğinde vatansız durumda olmamalıdır.

(ii) Kadın, Türk vatandaşıyla evlenmiş olması nedeniyle kazanmış olduğu Türk vatandaşlığını, bu evliliğin sona ermesine karşın muhafaza etmekte olmalıdır ki Türk vatandaşlığından ayrılması söz konusu olsun⁷⁸.

Bu iki koşulu kısaca belirttikten sonra, Türk vatandaşıyla evlenmiş yabancı kadının, evlenmeden önceki vatandaşlığına dönmek üzere Türk vatandaşlığından ayrılmasının koşullarını daha yakından inceleyebiliriz:

⁷⁷ Sargın, 4866 sayılı Kanun'un Değerlendirmesi, s. 43.

⁷⁸ Kadının Türk vatandaşlığını kazanmasına temel olan evlilik, butlan dışında bir nedenle (boşanma, eşinin ölümü veya gaipliği) sona ermişse, kadın Türk vatandaşlığını muhafaza edecek, yani Türk vatandaşlığından ayrılması söz konusu olabilecektir. Buna karşılık, evliliğin butlanına karar verilmesi halinde, kadının Türk vatandaşlığını sürdürebilmesi evlenme aktinde iyiniyetli olmasına bağlıdır. (403 sayılı TVK md. 5/2) Butlan halinde evlenme aktinde iyi niyetli olmayan kadın, evlenme ile kazandığı Türk vatandaşlığını butlan kararıyla zaten yitirmiş durumda olacaktır. Bu bakımdan Türk vatandaşlığından ayrılması söz konusu değildir. Bkz. Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 117. dn. 138.

403 sayılı TVK'nun konuya ilişkin hükmü, bu yoldan yararlanarak Türk vatandaşlığından ayrılmanın, kadını vatansız duruma düşürmemesini sağlayacak biçimde düzenlenmiştir:

"5 inci madde uyarınca evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan kadınlar (...) evlenmeden önce sahip oldukları Devlet vatandaşlığını muhafaza ettikleri veya bu vatandaşlığa dönebildikleri takdirde Türk vatandaşlığından ayrılabilirler" (md.28).

Görüldüğü gibi burada da "vatsızlığı önleme" amacına öncelik verilmiş ve bu olanaktan yararlanarak Türk vatandaşlığından ayrılacak kadının bir vatandaşlığa sahip olmasını güvence altına almıştır. "Vatansızlığı önleme" amacı, 403 sayılı TVK'nın Uygulama Yönetmeliğinin ilgili hükmünde açık seçik belirtilmiştir:

"(...) Evliliğin sona ermesi sebebi ile Türk vatandaşlığından ayrılışın kendisini (kadını) vatansız hale getirmemesi lazımdır" (md. 40).

Özetle, bu yoldan ancak şu iki kategoriye giren kadınların yararlanması söz konusudur :

(i) Türk vatandaşıyla evlenmeden önce sahip olduğu vatandaşlığı muhafaza edenler;

(ii) Türk vatandaşıyla evlenmeden önce sahip olduğu vatandaşlığa dönebilecek olanlar.

Bu şartları taşıyan Türk vatandaşı kadınlar seçme hakkını kullanabileceklerdir. Ancak, bu seçme hakkı yalnız evlilikten önceki vatandaşlığa dönme yönünde kullanılması gereken bir haktır. Türk vatandaşlığından ayrılmak için kadına tanınan bu olanağın amacı kadının önceki vatandaşlığına dönmesinin sağlanmasıdır. Bu bakımdan, Türk vatandaşıyla kurduğu evliliği sona eren kadın, bu ayrılma olanağından ancak Türk vatandaşıyla evlendiği sırada sahip olduğu vatandaşlığa dönebilmek için yararlanabilir.

Kadın, Türk vatandaşıyla evlendiği sırada sahip bulunduğu vatandaşlıktan başka bir vatandaşlığa geçmek için bu yoldan yararlanamaz. Ancak, böyle bir isteği varsa, bunu TVK'nun tanıdığı başka olanaklardan yararlanarak gerçekleştirmesi düşünülebilir⁷⁹.

Türk vatandaşlığından ayrılma bildirimi, evlilik hangi nedenle sona ermiş olursa olsun, "evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yıl içinde" yapılmalıdır. Bu, hak düşüren bir süredir ve bu sürenin dolmasından sonra yapılacak başvuruların sonuç doğurmaması gerekir. Bu sürenin dolmasından sonra kadının, ancak 403 sayılı TVK ile tanınmış başka olanaklardan yararlanarak Türk vatandaşlığı ile ilişkisini kesmesi söz konusu olabilir⁸⁰.

⁷⁹ Örneğin, kendi başvurusu üzerine, Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığından çıkma yoluna gitmesi düşünülebilir (403 sayılı TVK md. 20).

⁸⁰ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 119.

Bölüm 2

Türk Hukukunda, KKTC Hukukunda ve Türkmenistan Hukukunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı

2.1 Türk Hukukunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı

Geleneksel ya da klasik dediğimiz görüş ve uygulama son 60-70 yıl içerisinde yavaş yavaş üstünlüğünü yitirmeye başlamıştır. Çağdaş ya da “feminist” olarak adlandırılabilir görüş, geleneksel ya da klasik görüşün karşıtı olarak ortaya çıkmıştır. Bu görüş, ailenin kadın-erkek eşitliğine dayanan bir toplumsal birim olduğu inancından hareket emektedir⁸¹.

Türk vatandaşlık hukuku mevzuatına günümüze değin baktığımızda ki, 1312 sayılı TVK Türkiye Cumhuriyeti döneminde çıkarılan ve çağının gereklerine uyularak hazırlanan ilk vatandaşlık düzenlemesi sayılır, yabancı kadının Türk vatandaşıyla evlenmesi durumunda ailede vatandaşlık biriliğinin sağlanmasını, Türk vatandaşı kadının, yabancıyla evlenmesinde ise, vatandaşlık bağının çözulmezliği ilkesi kabul etmiştir. Bu Kanunun yerini alan, 403 sayılı TVK kural olarak kadının kendi iradesini ön planda tutmuştur. Bu yaklaşım, herkes vatandaşlığı seçme ve değiştirmede özgür olmalıdır ilkesi bakımından yerinde bir düzenlemedir. Türk

⁸¹ 1 Ocak 2002’de yürürlüğe giren TMK’da bu görüşün etkisini yansıtan düzenlemeler görölmektedir. Örneğin MK’daki, “koca birliğin reisidir” ve “Birliğı koca temsil eder” hükümlerine yeni TMK’da yer verilmemiştir. Bunların yerine, “Birliğı eşler beraber yönetirler”, “Eşlerden her biri....evlilik birliğini temsil eder” hükümleri konulmuştur (TMK md. 186 ve md. 188).

Anayasa’ya benzeri bir hüküm eklenmiştir: “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirmesini sağlamakla yükümlüdür” (10.maddeye 5170 sayılı kanunla eklenen fıkra).

AİHS’ne ek 7. Protokolün 5.maddesi de özel hukuk alanındaki haklar, sorumluluklar ve çocuklarla ilişkiler bakımından, eşler arasında eşitlik öngörmektedir. Bu durum, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinden sonra da devam edecektir. Bu Protokol 22. Kasım 1984 tarihinde imzaya açılmış ve 1. Kasım 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Protokol’ü 1985 tarihinde imzalamıştır, ancak 10. Mart 2016 tarihli ve 6684 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Protokol’ün resmi Türkçe çevirisi. 8. Nisan 2016 tarihli ve 29678 R.G’de yayınlanmıştır. Onay belgeleri 2. Mayıs 2016 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine tevdi edilmiştir ve Protokol, Türkiye bakımından 1. Avgustos 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bkz. <http://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/57-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-7-numaral-protokol/> ET: 10.10. 2016.

hukukundason olarak 5901 sayılı TVK, evlenen kadının vatandaşlığının kocasından bağımsız olması ilkesini benimsemiştir.

2.1.1 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Evlenen Kadının Vatandaşlığı

5901 sayılı TVK tasarısı'nın gerekçesinde, 403 sayılı TVK'da yapılan değişikliklerle Kanunun bozulan sistematığının, hukuk ilkelerine uygun şekilde yeniden düzenlenmesinin bir zorunluluk haline geldiğini dile getirmiştir. “Avrupa Birliği düzeyinde yapılan değerlendirmelerde vatandaşlık alanında Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinin temel alınması gerektiği yönünde eğilimin ağırlık kazanması ve sözleşmeyi henüz imzalamamakla birlikte, Avrupa Birliği üyeliği sürecinde gündeme gelmesinin olası görünmesini” saymıştır. “Türkiye dışında yaşayan birçok yabancıların Türk vatandaşlığını kazanmaya yönelik başvurularının sağlıklı ve hızlı bir şekilde incelemesi ve değerlendirilmesi için yeni düzenlemelere duyulan ihtiyaç”⁸² vurgulanmıştır. Özetleyecek olursak gerekçesinde, 403 sayılı TVK'da pek çok değişiklik yapılarak yapısının bozulması, Anayasa'nın 66. maddesinin değiştirilmesi, Türk Medeni Kanunu ile uyumun sağlanması, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'ne uyum, vatandaşlığa alınmayı kolaylaştırma⁸³ sayılmıştır.

29.05.2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu yürürlüğe girmesi ile 403 sayılı TVK'nın yürürlüğüne son vermiştir. Yeni TVK'nın vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi konularında, vatandaşlık hukuku sistematığına bağlı kalarak birtakım yenilikler getirdiği söylenebilir. 5901 sayılı TVK genel içeriği itibariyle kökten bir değişiklik yaratmamakla birlikte, Türk vatandaşlığının kazanılmasında, evlilik, evlat edinme, soybağı gibi asli ve sonradan kazanma biçimlerini 403 sayılı TVK'dan farklı biçimde ele almıştır. Konumuzla doğrudan doğruya ilgili olan geleneksel tezden, yani “ailede vatandaşlık birliği” ilkesinden

⁸² Tasarı ve İç işleri Komisyonu Raporu için bkz. TBMM, Dönem: 23, Yasama Yılı: 2, S. Sayısı: 90.

⁸³ Tanrıbilir, F., “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Hazırlanması Nedenleri Üzerine”, TBB Dergisi, Sayı: 72, (2007), s. 37.

uzaklaşıp, modern teze, yani “kadının bağımsızlığı” ilkesine öncelik tanımaktadır. 5901 sayılı TVK’nın evlenmeyle Türk vatandaşlığının kazanılmasında öngörölmüş koşullar, 403 sayılı TVK’nın 2003 yılındaki değıştirilmiş haliyle büyük ölçüde benzer olduğu söylenebilir. Bu değışikliğin gerekçesi, “evlilik kurumunun kötüye kullanılmasının önüne geçmektir”. Konulan koşullardan anlaşıldığı kadarıyla, 5901 sayılı TVK’nın ana amacı, göstermelik evliliklerin önüne geçilmesidir. Bu amaç’la Vatandaşlık Başvurularını İnceleme Komisyonu’na, bu konuda yetki verilmiştir⁸⁴. 5901 sayılı TVK’nın uygulamasına ilişkin Yönetmeliğe göre, “Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı ve eşı, komisyon tarafından ayrı ayrı ve birlikte mülakata tabi tutulmak suretiyle evliliğin gerçek bir evlilik yada Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılmış bir evlilik olup olmadığını araştırır (md. 29/I). 5901 sayılı TVK metninde ise belirtilen bu amacın bir koşul olarak arandığına ilişkin herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Bir başka anlatımla, 5901 sayılı TVK’nın evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmasına ilişkin öngörölen koşullarda böyle bir hüküm yoktur. Bu nedenle, Kanunda var olamayan ek bir koşul öngören 5901 sayılı TVK’nın uygulamasına ilişkin Yönetmeliğin md. 29/I hükmünün, sözel yorumla Anayasa’nın “vatandaşlığın kanunla kazanılacağına” ilişkin md. 66’nın üçüncü fıkrasına aykırılık oluşturduğu düşünülebilir⁸⁵.

403 Sayılı TVK md. 5’de düzenlenen evlenme konusu, 5901 sayılı TVK’da md. 16’da düzenlenmektedir. Bir Türk vatandaşı ile evlenmenin “doğrudan” (kendiğinden) Türk vatandaşlığını kazandırmayacağı hükmü ile farklı kavramsal kullanımlarla ancak aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Bir Türk vatandaşıyla en az üç yıldır evli olmak ve evliliği devamını aynen tekrarlamıştır. Ancak aile birliği içinde yaşama durumunu yeterli saymış, ayrıca fiilen birlikte yaşama şartını aramamıştır.

⁸⁴ Aybay, R., / Özbek, N., Vatandaşlık Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi, B. 4, İstanbul (2015), s.140.

⁸⁵ Aybay / Özbek, s. 136

Evlilik birliğı ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmamak, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması şartlarını da aramaktadır. 403 sayılı TVK, başvurunun yurt içinde ve dışında nereye ve nasıl yapılacağına ilişkin hükümlerinin 5901 sayılı TVK’da yer almadığı dikkati çekmektedir⁸⁶.

403 sayılı TVK’daki, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancının, evlenmekle eski vatandaşlığını kaybederse Türk vatandaşlığını “kendiliğinden” kazanacağına ilişkin açık bir düzenleme 5901 sayılı TVK’da bulunmamaktadır. 403 sayılı TVK’da yer alan ve yabancı eşin vatansız kalmasına karşı bir önlem olarak da ortaya çıkan bu düzenlemenin 5901 sayılı TVK’da yer almaması, “evlilik yoluyla doğrudan kazanmayı saf dışı mı bırakmaktadır” sorusunu akla getirmektedir. Bu durum, evlenerek vatandaşlığını yitiren yabancıyı korumasız bırakacak bir halemi getirecektir gibi tartışmaları gündeme getirmektedir. Aybay ve Özbek ...“hüküm, kadın ya da erkek vatansızın, Türk vatandaşıyla evlenme yoluyla vatansızlıktan kurtulabilmesi olanağını ortadan kaldırmıştır. Bu düzenlemenin, dünyada vatansızlara vatandaşlık kazandırma yönündeki genel eğilim ve uygulamaya ters düştüğü apaçıktır. 5901 sayılı TVK’da ise vatansızların evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilmelerine olanak tanıyan hiçbir hüküm yer almamaktadır. Bu konuda herhangi bir düzenleme bulunmayışı, büyük bir eksiklik⁸⁷” eleştirisini getirmiştir. Güngör ...“Bu noktada özellikle Türk vatandaşıyla evlenme sebebiyle vatandaşlığını kaybederek vatansız duruma düşmüş yabancı eşin Türkiye’de üç yıl vatansız statüsünde işlem görmesini istenmeyen bir durum olarak görüyoruz. Bu durumdaki yabancı eşler bakımından daha kısa süre kabul edilebilirdi. Mevcut durumda, bir Türk vatandaşı ile evlenme sebebiyle vatandaşlığını kaybederek

⁸⁶ Bozatay, A.Ş., “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması”, Yönetim Bilimleri Dergisi, C. 8, S. 2, (2010), s. 177.

⁸⁷ Aybay / Özbek, s. 142.

vatansız duruma düşmüş yabancı eşin, vatansızlığın önlenmesi düşüncesiyle, 5901 sayılı TVK'nın md. 12/1-b kapsamında istisnai hali bulunan kişilerden kabul edilebileceğini değerlendiriyoruz⁸⁸ demektir. Kanımızca, vatansızlar açısından idarenin istisnai hal olarak “vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler” kapsamında işlem yapılması, vatansızlığın önlenmesi bakımından uygun bir değerlendirme olacaktır.

5901 sayılı TVK'da üç yıldan beri evli olan ve evlilik birliği devam etmesini başvuru sahibinde aranan şartlar olarak düzenlenmektedir. Buna göre; “evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama” ve “milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkiledecek bir hali bulunmama” başvuru sahibinin idarece araştırılacak ve vatandaşlığa alınması açısından aranan şartlardır. 5901 sayılı TVK'da yer alan şartlar, “Türk Vatandaşı İle Evlenme Nedeniyle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Türk Vatandaşlığını Kazanmalarına İlişkin Yönetmelik'te⁸⁹ evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancıda aranan şartlarla büyük benzerlik göstermektedir.

5901 sayılı TVK'da yer alan bir diğer önemli farklılık da başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi halinde, “aile birliği içinde yaşama” şartının aranmayacağıdır (5901 sayılı TVK md. 16/2).

Aybay, 403 sayılı TVK'nın başvuru şartı olarak gördüğü “evliliğin devamı” şartının, evliliğin Türk eşin ölümüyle ya da Türk eşin kusurlu olduğu bir boşanma ilamıyla sona ermesi halleri için özel bir düzenleme yapmamış olmasını

⁸⁸ Güngör, G., Tabiiyet Hukuku Gerçek-Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler (Tabiiyet Hukuku), Yetkn, Ankara (2014), s. 117.

⁸⁹ Md: 2 (b) Fuhuş yapmak, fuhşa aracılık etmek veya fuhuşa zorlamak, kadın ticareti yapmak gibi herhangi bir faaliyet içinde bulunmama, c) Kamu düzeni, milli güvenlik ve genel ahlak açısından sakıncalı olmamak. Türk Vatandaşı İle Evlenme Nedeniyle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Türk Vatandaşlığını Kazanmalarına İlişkin Yönetmelik, için bkz. 24.5.2004. S. 7275. R.G. 24. 05. 2004, S. 25471.

http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Mevzuat/Yururlukten_Kaldirilanlar/Yonetmelik/pdf/turk_vatandasi_ile_evlenme_nedeniyle.pdf. ET: 10. 10. 2016.

eleştirmektedir⁹⁰. Bu durumda 5901 sayılı TVK hükmü, başvuru sonrasında Türk vatandaşı eşin ölümünün başvuruyu geçersiz kılmaması yolunda getirdiği güvenceyle, kanundaki eksiklik giderilmiş bulunmaktadır. Ancak, bu durumu yalnızca Türk eşin ölümüyle sınırlı tutup, evliliğin Türk eşin kusurlu olduğu bir boşanma ile son bulması durumunda ve başvuru sahibinin iyiniyetli olması halindeki, yabancının Türk vatandaşlığı için başvurusu sürecini kapsamaması önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır⁹¹.

Bu şartlarla 5901 sayılı TVK’da başvuru sonrasında İçişleri Bakanlığı tarafından yapılacak inceleme ve soruşturmanın hangi konularda yapılacağı konusunda açıklar görünmektedir. Bu şartları aşağıda ayrı bir başlık olarak ele alacağımız için burada kısa bir açıklama ile yetineceğiz.

5901 Sayılı TVK, tıpkı 403 sayılı TVK’da olduğu gibi, evlenme ile Türk vatandaşlığı kazanan yabancının evlenmenin butlanına rağmen Türk vatandaşlığını sürdürmesine, yabancı evlenmede iyi niyetliyse karar vermekte, dolayısıyla iyiniyeti yalnızca “Türk vatandaşlığının kazanılması sonrasında”aramaktadır.

2.1.2 Yetkili Makam Kararı ile Vatandaşlığın Kazanılmasında Evlenmenin Yeri

5901 sayılı TVK Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanmasını, yetkili makam kararıyla kazanım yolu olarak düzenlemiştir. 5901 sayılı TVK’nın md. 16 hükmü gereğince bir Türk vatandaşı ile evli yabancı, Türk vatandaşlığını olağan telsik yoluna kıyasla daha kolay kazanabilir.

5901 sayılı TVK “eşlerin vatandaşlığının bağımsızlığı” ilkesini benimseyerek çağdaş hukuka uygun yaklaşım gösterdiğini, diğer taraftan da “ailede vatandaşlık birliğini” sağlamayı amaçlayan düşüncüyü de göz ardı etmediğini söyleyebiliriz. Yabancı eşin bir Türk vatandaşı ile evlenme sebebiyle Türk vatandaşlığını

⁹⁰ Aybay, Vatandaşlık Hukuku (Vatandaşlık Hukuku), İstanbul Bilgi Üniversitesi, B. 2, İstanbul (2006), s. 143.

⁹¹ Bozatay, s. 178.

kazanabilmesi, talebi üzerine ve Kanundaki şartları yerine getirmesi halinde gerçekleşebilir. Bununla birlikte, kanuni şartları yerine getirmiş olması, Türk vatandaşlığını kazanmak bakımından kişiye mutlak bir hak sağlamaz, yetkili makamın takdir yetkisi bu halde de devam etmektedir (5901 sayılı TVK md. 10/1,c.2). Evlenme sebebiyle Türk vatandaşlığının kazanılmasında yetkili makam İçişleri Bakanlığıdır ve Türk vatandaşlığı, İçişleri Bakanlığının kararı tarihinde kazanılacaktır⁹²(5901 sayılı TVK md. 19/1, md. 20/1).

2.1.3 Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasının Şartları, Usulü ve Sonuçları

5901 sayılı TVK'ya göre, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması için gerekli şartlar şunlardır:

- en az üç yıldan beri evli olmak,
- evliliğin devam ediyor olması,
- aile birliği içinde yaşama,
- evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama,

• millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak. 5901 sayılı TVK md.16'ya, göre evliliğin en az üç yıldır sürmekte olması şarttır. Başvuru sahibinin evliliği başvuru tarihinde hukuken devam ediyor olmalıdır. Gerçek de olsa, sona ermiş bir evliliğe dayanarak Türk vatandaşlığının kazanılmasına imkân yoktur. Yabancı kişinin evliliği boşanma veya ölüm gibi nedenlerle başvuru tarihinden önce son bulmuşsa (5901 sayılı TVK Yön. md. 25/2-b) vatandaşlık başvurusu kabul edilmeyecektir. Türk vatandaşı eşin, başvuru tarihinden

⁹² Güngör, Tabiiyet Hukuku, s. 115.

sonra ölmesi ise, ayırık bir durum olarak kabul görmüştür (5901 sayılı TVK md. 16/2).

5901 sayılı TVK evliliğin en az üç yıldır sürmekte olması koşuluyla yetinmemiş, ayrıca evli çiftlerin “aile birliği içinde yaşaması” koşulunda aramıştır. Bu koşulun gerçekleşip gerçekleşmediği de, öteki koşullar gibi, İçişleri Bakanlığı’nca yapılacak inceleme ve araştırma sonucunda saptanacaktır (5901 sayılı TVK Yön. md. 28/I-a). Çağdaş insan hakları anlayışı uyarınca bu inceleme ve soruşturmanın, Anayasa ile AİHS ile güvence altına alınmış özel yaşamın ve aile yaşamının gizliliği (mahremiyeti) haklarını zedelemekten yapılmasına özen gösterilmesi gerekmektedir⁹³.

Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama şartı ise, ne tür faaliyetin evlilik birliği ile bağdaşmadığı konusunda Yönetmelik⁹⁴, “fuhuş yapmak, fuhşa aracılık etmek gibi davranışları” saymaktadır (5901 sayılı TVK Yön. md. 28/I - b). Bu husus da, İl Emniyet Müdürlüğü’nce yapılacak bir soruşturma sonunda belirlenecektir (5901 sayılı TVK Yön. md. 28/I). Ancak Yönetmelikte, İl Emniyet Müdürlüğü’nün, 5901 sayılı TVK Uygulama Yönetmeliğinin md. 28/I-b’inde yer alan, “gibi davranışları” hangi ölçütler uyarınca soruşturacağı konusunda bir açıklık bulunmamaktadır.

Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin tespiti bakımından, 5901 sayılı TVK’da açıklayıcı herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Yönetmelik bu hususun da İl Emniyet Müdürlüğü’nce araştırılacağını hükme bağlamıştır (5901 sayılı TVK Yön. md. 28/I-c). 5901 sayılı TVK Uygulamasına ilişkin Yönetmelikte, ayrıca ilgilinin “Her hangi bir suçtan dolayı yargılamasının

⁹³ Anayasa, md. 20; AİHS, md. 8.

⁹⁴ 403 sayılı TVK uyarınca çıkarılan 4 Mayıs 2004 tarihli Türk vatandaşı ile evlenme Nedeniyle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Türk Vatandaşlığını Kazanmalarına İlişkin Yönetmelik (R.G. 24 Mayıs 2004, 25471), 5901 sayılı TVK uyarınca çıkarılan Yönetmelik ile yürürlükten kaldırılmıştır (md. 87). O Yönetmelikte “fuhuş yapmak, fuhşa aracılık etmek, fuhşa zorlamak, kadın ticareti yapmak” gibi faaliyetler evlilik birliği ile bağdaşmayan faaliyetler olarak sayılmıştı (md. 2).

devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu durumlarda başvurunun kabul edilmeyeceği” hükme bağlanmıştır (md. 25/II-c)⁹⁵. Bu duruma “Anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkma yolunda faaliyette bulunduğu, bu faaliyetlerde bulunanlarla iş birliği yaptığı veya bunları maddi olarak desteklediği, Türkiye Cumhuriyetinin  lkesi ve milliti bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyetlerde bulunduğu, isyan, casusluk ve vatana ihanet su larına katıldığı, sılահ ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti yaptığı veya bunlarla ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilenler ile taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zaman aşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar Türk vatandaşlığını kazanamaz” hükmü (5901 sayılı TVK Yön. md. 72/ 5) ile açıklık getirilmiştir.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu yurt içinden ya da yurt dışından yapılabilir. Yabancı, başvuruyu vekil vasıtasıyla da yapabilir; ancak, vekilin bu hakkın kullanılmasını içeren bir vek letnameye sahip olması gerekmektedir.

5901 sayılı TVK’nın Uygulamasına ilişkin Yönetmeliğinde, ilgilinin başvurusunun nereden yaptığına bağlı olarak ayrı hükümler bulunmaktadır. Eğer ilgili başvurusunu yurt içinde bulunduğu yer valiliğine yapmışsa, dosya burada hazırlanacaktır (5901 sayılı TVK Yön. md. 26 ve 27). Dosya daha sonra “ilgilinin aile birliği içerisinde yaşayıp yaşamadığı, evlilikle bağdaşmayacak faaliyette bulunup bulunmadığı ve Türk vatandaşlığını kazanmasında milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunup bulunmadığı” koşullarında soruştırma yapması için, İl Emniyet Müdürlüğü’ne gönderilecektir (5901 sayılı TVK

⁹⁵ Oysa, 5901 sayılı TVK’nın Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin “başvuru için gerekli belgeler” başlığını taşıyan hükmünde, herhangi bir suç nedeniyle hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı bulunuyor ise onaylı bir örneğini ilgili yetkili makama iletileceği düzenlenmiştir (md. 26/I-e).

Yön. md. 27 ve 28). Bundan sonraki aşama, Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancının “gerçek bir evlilik yapıp yapmadığı ya da Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılmış bir evlilik olup olmadığının belirlenmesi” için, Vatandaşlık Başvurularını İnceleme Komisyonu’na gönderilmesidir⁹⁶ (5901 sayılı TVK Yön. md. 28 ve 29).

Sonraki aşama dosyanın İçişleri Bakanlığı’na gönderilmesidir. Ancak Bakanlık hemen karar vermeyecek, bu aşamada da ilgilinin “milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunup bulunmadığının tespiti” için dosya Milli İstihbarat Müsteşarlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü’ne arşiv araştırması yapılmak üzere gönderilecektir (5901 sayılı TVK Yön. md. 35/II, md. 35/IV).

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu yurt dışından yapılmışsa, dosya dış temsilcilikler tarafından hazırlanacaktır. Yurt içinde yapılan başvuru süresince Vatandaşlık Başvurularını İnceleme Komisyonu tarafından yapılan, evliliğin gerçek olup olmadığına ilişkin mülakat, yurtdışından yapılan başvurularda, vatandaşlık işlerinden sorumlu muavin konsolos ya da daha üst bir yetkili tarafından yapılacaktır (5901 sayılı TVK Yön. md. 30). Mülakat sonucunda oluşan olumlu veya olumsuz kanaat evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin mülakat formuna açık bir şekilde yazılır (5901 sayılı TVK Yön. md. 30/III). Bundan sonraki aşamada “Yabancının bulunduğu devletin kanunları izin verdiği takdirde sabıka kaydı istenir ve yabancının Türk vatandaşı eşi ile evlilik kaydının resmi makamlarda bulunup bulunmadığı araştırılarak elde edilen bilgi ve belgeler dosyaya eklenir ve karar alınmak üzere Bakanlığa gönderilir” (5901 sayılı TVK’nın Yön. md. 30/IV). Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen kişilerden aranan koşulları taşıyanlar Bakanlık kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilirler (5901 sayılı TVK Yön. md. 30/V). 5901 sayılı TVK ve

⁹⁶ Aybay / Özbek, s. 142.

Yönetmeliğinde, İçişleri Bakanlığının vatandaşlığa alınma kararını Resmi Gazete’de yayımlanacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır⁹⁷.

5901 sayılı TVK’nun md. 20/1 hükmüne göre, Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kararlar, karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder. 5901 sayılı TVK’da, yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının eşin vatandaşlığını etkilemeyeceği ilkesi, herhangi bir istisnaya yer verilmeksizin hükme bağlanmıştır (md. 20/2). Bu hüküm, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’nde md. 4(d)’de belirtilen ilkeyle uyumludur. Söz konusu ilkede, evliliğin gayri iradi⁹⁸ olarak vatandaşlığa tesir etmesi istenmemektedir.

2.1.4 Evlenmenin Butlanı ve Kadının Vatandaşlığı

5901 sayılı kanunun md. 16/3 evlenmenin butlanı ve kadının vatandaşlığına etkisini düzenlemektedir. Kanunun hükmü “Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde evlenmede iyiniyetli iseler Türk vatandaşlığını mühafaza eder” ibaresine yer vermiştir. Türk hukukunda evliliğin butlanının tanımını yapacak olursak, en sade haliyle, geçersiz olarak kurulmuş bir evliliğin mahkeme kararıyla sona erdirilmesidir. Türk hukukunda butlanın iki görünüşü olup, bunlar; mutlak ve nispi butlandır. Her ikisine ilişkin nedenler, 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununda (TMK)⁹⁹ sınırlı sayılı ilke gereği sınırlayıcı bir şekilde sayılmıştır (TMK md. 145 vd). Mutlak butlan ile nispi butlan arasındaki farklar ilkinin niteliği itibarıyla kamu düzeni ile bağlantısı olması, ikincisinin ise taraflarla ilgili olmasıdır¹⁰⁰. Bu sebeple, mutlak butlan davasını açmak için, Cumhuriyet savcısına ve ilgililere yetki tanınmıştır. Hatta

⁹⁷ Aybay / Özbek, s. 143.

⁹⁸ Evliliğin vatandaşlığa özellikle kadınlar bakımından irade dışı etki etmemesi ilkesine, Türkiye’nin tarafı olduğu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşmenin md. 9 (1) hükmünde de yer verilmiştir. http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html. ET: 10. 10. 2016.

⁹⁹ R.G. 08. 12. 2001, S. 24607.

¹⁰⁰ Akıntürk, T.,/Ateş, K. D., Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku, C. 2, B. 14, Beta, İstanbul (2012), s. 209; Dural, M.,/Oğuz, T., /Gümüş, A. M., Türk Özel Hukuku, C. 3, Aile Hukuku, Filiz, İstanbul (2011), s. 77.

Cumhuriyet savcısı, mutlak butlan davasını açma konusunda görevlendirilmiştir (TMK md. 146). Nispi butlan davasında ise, sadece ilgili eş veya yasal temsilcisi dava açabilmektedir. Diğer bir fark ise, dava açma süreleri açısından. Nispi butlan davası belli bir süre ile sınırlı tutulmuşken (TMK md. 151), mutlak butlan davası süre kısıtlanmasına tabi tutulmamıştır. TMK’da yer alan mutlak butlan ve nispi butlana sebep olan şartlar arasında muvazaalı evlilik sayılmamıştır. Ancak muvazaa, Borçlar Kanunu hükümlerine göre geçersizlik (butlan) nedenidir. Tanımlayacak olursak, muvazaa tarafların üçüncü kişileri aldatmak amacıyla, gerçek iradelerine uymayan bir işlem yapmaları, fakat görünürdeki işlemin kendi aralarında geçerli olmayacağı konusunda anlaşmalarıdır¹⁰¹. TMK’da muvazaalı evlilik, sınırlı sayı ilkesi kabul edildiğinden evliliğin hükümsüzlüğüne yol açmayacaktır¹⁰². Yargıtay 2.Hukuk Dairesi’nin konuyla ilgili kararları da bu durumu belirtmektedir.

“Muvazaa, Borçlar Kanununun hükümlerine göre geçersizlik (Butlan) nedenidir. Ne varki evliliğin mutlak butlan nedenlerini sınırlı olarak düzenleyen Medeni Kanunun 112. maddesinde (TMK md. 145) bu yöne butlan nedenleri arasında yer verilmediği gibi, yukarıda açıklanan 116. madde (TMK md. 149) hükmünde de hataya dayanan nisbi butlan halleri çok sınırlı bir biçimde yer almıştır. Yasada bu konuda açık hüküm bulunmaması, butlan nedenlerinin sınırlı olması sebebiyle muvazaalı evlenmelere butlan yaptırımının uygulanması olanağı bulunmamaktadır. Bu yön gözetilmeden evlilik sözleşmesinin Medeni Kanunun 116. maddesine dayanarak iptal etmesi doğru bulunmamıştır¹⁰³”.

Bununla birlikte, 5901 sayılı TVK’nın 16. maddesine göre, evliliğin fiilen de gerçek bir evlilik olması koşullar içinde sayıldığından, muvazaa içeren evlilik Türk vatandaşlığının kazanılmasına engel teşkil edebilecektir¹⁰⁴. Vatandaşlığın kazanılmasına dayanak olan evliliğin butlanı davası, Türkiye’de açılabilirdiği gibi, bir başka ülkede de açılabilir¹⁰⁵.

¹⁰¹ Reisoğlu, S., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 12, Beta, İstanbul, (1998), s. 76-77.

¹⁰² Akıntürk/Ateş, s. 214; Nomer, Vatandaşlık Hukuku, (Vatandaşlık), B.20, Filiz, İstanbul, (2014), s. 102.

¹⁰³ Kanun yararına bozma kararı, 2. YHD, Karar, T. 4. Temmuz 1997, E. 6762, K. 7915, R.G. 1 Ağustos 1997, 23067.

¹⁰⁴ Nomer, Vatandaşlık, s. 102-103; Güngör, Tâbiyet Hukuku, s. 116.

¹⁰⁵ Erten, R., “Evliliğin butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirme” (Evliliğin Butlanı), TAAD, yıl: 5, S. 19, Ekim (2014), s. 254.

Türkiye sınırları içerisinde açılan evliliğin butlanı davasında, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun¹⁰⁶ md. 4 gereğince aile mahkemeleri görevlidir¹⁰⁷. Aile mahkemeleri kurulmayan yerlerde, 4787 sayılı Kanun kapsamına giren dava ve işlerde, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenmiş asliye hukuk mahkemesi görevlidir (4787 sayılı Kanun md. 2/II). Evliliğin butlanı, kişi halleri ile ilgili konu olduğundan¹⁰⁸, yetkili mahkeme 27.11.2007 tarih ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun¹⁰⁹ (MÖHUK) 41. maddesine göre tayin edilecektir. Evliliğin butlanından kaynaklanan dava sebebiyle kişinin sonradan Türk vatandaşlığını kaybetme ihtimalinin olması, MÖHUK md. 41'in uygulanmasına herhangi bir engel teşkil etmeyecektir¹¹⁰.

Türk hukukunda, Türk vatandaşlarının kişi hallerine ilişkin davalarda yetkiyi md. 41'de alternatif olarak sunmuş değildir; bu nedenle, ...“Türkiye'de yer itibariyle yetkili mahkemede, bulunmaması hâlinde ilgilinin sâkin olduğu yer, Türkiye'de sâkin değillerse Türkiye'deki son yerleşim yeri mahkemesinde, o da bulunmadığı takdirde Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinde görülür” hükmü'nün sıralamasına riayet edilmelidir. Bu özelliği ile md. 41'deki yetki kuralları, kesin yetki kuralı niteliğindedir¹¹¹. Dolayısıyla, Türklerin kişi hâllerine ilişkin bir dava

¹⁰⁶ R.G. 18.01.2003, S. 24997. 4787 sayılı Kanunun 4. maddesi, 14.04.2004 tarih ve 5133 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun 2. maddesi ile yapılan değişiklik sonrası bugünkü hâlini almıştır. 5133 sayılı Kanun için bkz. R.G. 20.04.2004, S. 25439.

¹⁰⁷ Akıntürk/Ateş, s. 229; Tanrıver, S., Türk Aile Mahkemeleri, Yetkin, Ankara (2014), s. 35-36; Dural/Öğuz/Gümüş, s. 93.

¹⁰⁸ Tiryakioğlu, B., Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi (Türklerin Kişi Halleri), Prof. Dr. Tuğrul Arat'a Armağan, Yetkin, Ankara (2012), s. 1145, 1151.

¹⁰⁹ R.G. 12. 12. 2007, S. 26728.

¹¹⁰ Nomer, Devletler Hususi Hukuku (DHH), B. 20, Beta, İstanbul (2013), s. 455.

¹¹¹ MÖHUK md. 41 gereği, evliliğin butlanı davasının yabancı bir ülke mahkemesinde de açılabilmesi mümkündür, dolayısıyla bu hükümde düzenlenen yetkinin münhasır yetki olmadığı çok açıktır. Bkz. Nomer, DHH, s. 457.

açıldığında, mahkemenin md. 41 uyarınca yetkili olup olmadığını tespit etmesi gerekmektedir¹¹².

Yetkili mahkeme, iç hukukun yetki kurallarına göre belirlenecektir. Evliliğin butlanı davasında yetkili mahkeme ve yargılama bakımından boşanma davalarındaki hükmün uygulanacağını TMK md. 160 düzenlemektedir. TMK md. 168 ise, boşanma davalarında, eşlerden birinin yerleşim yeri veya son altı ay içinde birlikte oturdukları yer mahkemesini, belirlediği için butlan davasında da yetkili mahkeme olacaktır. Bu düzenleme gereğince, evliliğin butlanı davası, yetkili kılınan bu yer mahkemelerinden birinde açılabilir.

Yetkili ve görevli mahkeme belirlendikten sonra, uygulanacak olan hukukun tespit edilmesi gerekir. Türk Vatandaşlığının kazanılmasına dayanak teşkil eden evlilik kurulduğunda, eşlerden biri mutlaka yabancıdır. Yabancılik unsur içeren bir evlilikten dolayı açılan butlan davasında, kanunlar ihtilafı kurallarına öncelik tanınması ve bu kuralların yetkili kıldığı hukukun uygulanması gerekmektedir (MÖHUK md. 2/1). Türk kanunlar ihtilâfı hukukunda, evliliğin butlanına uygulanacak özel bir bağlama kuralı vazedilmemiştir, buna gerek de bulunmamaktadır¹¹³. Ancak evliliğin MÖHUK md. 13 birinci fıkrası gereğince, evlenme ehliyet ve şartları tarafların evlenme anındaki millî hukukuna tâbidir¹¹⁴. Bu sebeple yabancı eşin daha sonra Türk vatandaşlığını kazanmasından dolayı, yabancı unsur taşımayan uyumsuzluktur şeklinde yorumlanmaması gerekmektedir¹¹⁵.

5490 sayılı ve 25.04.2006 tarihli Nüfus Hizmetleri Kanununun¹¹⁶ md. 24 birinci fıkrasının ilk cümlesinde, “yurt dışında yabancı yetkili makamlar önünde

¹¹² Nomer, DHH, s. 457.

¹¹³ Sayman, Y., Türk Devletler Hususi Hukukunda Evlenmenin Kuruluşu, İÜHF. yayını, İstanbul, (1982), s. 189 vd.

¹¹⁴ Şekil açısından aykırılık söz konusu olan durumda, mesele evliliğin yapıldığı ülkenin hukukuna göre karara bağlanır (MÖHUK md. 13/2).

¹¹⁵ Nomer, DHH, s. 242-243.

¹¹⁶ R.G. 29. 04. 2006, S. 26153.

Türk vatandaşlarının yaptığı evlenmeler, 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine uygun olmak ve butlanla batıl olmayı gerektiren bir sebep bulunmamak kaydıyla geçerlidir” hükmüne yer verilmiştir. Hükmün, yurt dışında evlenen iki Türk vatandaşı hakkında uygulanacağı, dolayısıyla MÖHUK md. 13/1’le uyumlu olduğu söylenebilirse de, aynı maddenin: “Bu evliliklerin koca, kocanın yabancı olması halinde kadın tarafından en geç otuz gün içerisinde evlenmeyi yapan yabancı makamdan alınmış belgenin o yerdeki dış temsilciliğe verilmesi veya dış temsilciliğe gönderilmesi suretiyle yapılır” şeklindeki ikinci cümleye göre, bir Türk vatandaşı ile yabancının evlenmesi durumunu da kapsadığı anlaşılmaktadır¹¹⁷. Dolayısıyla, TMK hükümleri tek yanlı uygulanacağı için, maddenin bu ifadesi ile MÖHUK md. 13/1 hükmü çelişmektedir¹¹⁸. Mahkeme kararının daha sonraki tarihli olması nedeniyle, MÖHÜK hükümlerinin uygulanması gerektiğini söyleyebiliriz. Evlendirme Yönetmeliğinin¹¹⁹ “Yabancı Yetkili Makamlar Önünde Evlenme” başlıklı 11. maddesinin ilk fıkrası ise, “yurtdışında Türk vatandaşı kadın ve erkek veya bir Türk vatandaşı ile yabancı, bulundukları ülkenin evlendirmeye yetkili makamları huzurunda evlenebilirler. Böyle bir evlenme, Türk mevzuatına aykırı olmaması şartıyla Türkiye’de de geçerlidir” hükmünü içermektedir. Hükmünde geçen “Türk mevzuatı” tabirinin ise, Türk milletlerarası özel hukuk kurallarını da kapsadığını, şekil açısından MÖHUK md. 13/2’ye göre, evliliğin gerçekleştirildiği ülke hukukuna uygun yapılan evliliğin geçerli sayıldığı ifade edilmiştir¹²⁰. Eşlerden her ikisi farklı devlet vatandaşlığını taşıyorlarsa, iki hukuk düzeninin de tespit edilmesi şarttır. Böyle durumda, yukarıda da dile

¹¹⁷ 5490 sayılı Kanun md. 24/1 Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (RG 23.11.2006, S 26355) md. 56/1’de aynen tekrarlanmıştır.

¹¹⁸ “Yabancı bir ülkenin yetkili makamları önünde yapılan evlenmelerin hangi durumlarda hukuken geçerli sayılacağını açıklamasını iddia eden böyle bir düzenlemenin 5490 sayılı Kanunda yer almaması gerektiği hakkında” ki eleştiri için bkz. Nomer, DHH, s. 101-102.

¹¹⁹ RG 07. 11. 1985, S. 18921.

¹²⁰ Erten, Evliliğin Butlanı, s. 259.

getirdiğimiz gibi, evlenme ehliyet ve şartları konusunda daha ağır şartlar tayin eden ülke hukuku, evlenmenin geçerli olup olmadığını belirleyecektir. Evlilik anında eşlerden biri vatansız veya çok vatandaşlığa sahip olabilir. Bu durumda hangi hukukun uygulanacağı MÖHUK md. 4 uyarınca belirlenecektir. MÖHUK md. 4/1-a göre, vatansız olan eş bakımından, evlilik sırasındaki yerleşim yeri hukuku, yerleşim yeri yoksa mutad mesken hukuku, mutad mesken yeri de yoksa dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku uygulanacaktır. Vatandaşlığı çok olan eş hakkında ise, en sıkı ilişki içinde olduğu devlet hukuku yetkilidir (MÖHUK md.4/1-c). Çok vatandaşlığının biri Türk vatandaşlığı ise, Türkiye ile sıkı ilişkinin varlığı aranmaksızın, Türk hukuku yetkili kabul edilecektir (MÖHUK md. 4/1-b).

Ayrıca, MÖHUK’da aile hukukuna ilişkin hususlarda atıf kabul edildiğinden (MÖHUK md.2/3), MÖHUK md. 13’e göre belirlenecek hukukun bir başka devletin hukuku yetkilendirilmesi halinde, yetkili hukuk Türk hukuku olabileceği gibi, başka bir yabancı ülke hukuk düzeni de olabilir ve yetkili tayin edilen ülkenin maddi hukuk kurallarına göre uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması gerekir¹²¹. Evliliğin butlanı davalarına uygulanacak hukuk, bir tek evliliğin geçerliliği hususunda değil, bu karara bağlı olan diğer sonuçlar da uygulanması gerekecektir. Örneğin Türk hukukunda, muvazaalı evliliklerin butlan yaptırımına tabi tutulması konusunda açık bir hüküm bulunmamaktadır, bu nedenle, butlan yaptırımına tabi tutmak da mümkün değildir. Buna karşılık, yabancı ülke hukuk düzeninde ise, muvazaa evliliğin geçersizliğine, yani iptaline neden olabilir. Başka bir örnek, butlan kararının geçmişe etkili olmamasıdır; “butlanına karar verilse dahi evlilik, mahkeme kararına kadar geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğurur (TMK md. 156)”. Bunun aksine, bazı hukuk düzenlerinde butlan kararının geçmişe etkisi olmasını benimsemiş hukuk kuralları da mevcuttur. Yabancı ülke hukuk düzeninin, yetkili hukuk olarak tespit

¹²¹ Erten, Evliliğin Butlanı, s. 260.

edilmesi halinde, böyle bir hüküm bulunması durumunda, elbette ki uygulanması gerekecektir. Tek şart olarak, bu hükmün uygulanmasının, Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmaması aranmaktadır¹²².

Yabancı bir ülke mahkemesinde açılan butlan davasında, yabancı bir mahkeme tarafından verilmiş olan evliliğin butlanı kararının, Türkiye sınırları içerisinde doğrudan icrası mümkün olmadığından, MÖHUK hükümlerine göre Türkiye’de tanınması şarttır (MÖHUK md.58). MÖHUK md. 59 gereği, yabancı mahkeme kararları, verildiği hukuk düzenine göre kesinleştiği tarihten itibaren hüküm ifade edecektir. MÖHUK’tan daha önce yürürlüğe giren Nüfus Hizmetleri Kanunun Uygulamasına İlişkin Yönetmelik¹²³ md. 101/1’in ikinci cümlesi de aynı yönde hüküm getirmiştir; “Yabancı mahkemelerce verilen evliliğin feshi veya iptali kararlarının Türkiye’de işlem görebilmesine esas olmak üzere Türk mahkemelerince tenfiz veya tanıma kararı verilmesi halinde, yabancı mahkeme kararının kesinleşme tarihi, evliliğin feshi veya iptal tarihi olarak kabul edilir”.

Evlenme sebebiyle kazanılan vatandaşlık devamlıdır, evlilik sona erse bile, kural vatandaşlığın etkilenmemesidir. Ama evliliğin butlanına karar verilmesi, evliliğin kuruluşu döneminde, TMK’da belirtilen bazı koşulların bulunmamasından ya da irade sakatlıklarından dolayı olmaktadır¹²⁴. Evliliğin sona erme sebeplerine göre, butlan, bu yönüyle farklılık göstermektedir. Bu nedenle, evlenmeden dolayı kazanılan statülerin, hakların ve vatandaşlığın akıbetinin ne olacağı hususu önem arz etmektedir¹²⁵. Evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasını düzenleyen, 5901 sayılı TVK’nın md. 16’nın son fıkrasında, “evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde evlenmede iyiniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler” hükmüne yer verilmiştir. 5901 sayılı TVK’nın

¹²² Erten, Evliliğin Butlanı, s. 261.

¹²³ R.G. 23. 11. 2006, S. 26355.

¹²⁴ Dural/Öğuz/Gümüş, s. 77.

¹²⁵ Erten, Evliliğin Butlanı, s. 262.

md. 16’da kullanılan butlan ibaresi, hem mutlak butlan hem de nispi butlan kararlarını kapsamaktadır. Evlenmenin butlanına ilişkin karar, Türk mahkemesi ya da yabancı ülke mahkemesi tarafından verilmiş olabilir. Türk hukukunda, evlenmede iyiniyet ifadesinden “eşin ya da eşlerin evlenme sırasında, evlenmeyi batıl kılan bir sebebin bulunduğunu bilmemeleri ve gerekli özeni göstermelerine rağmen bunu öğrenememiş olmaları¹²⁶” şeklinde anlaşılmaktadır. 5901 sayılı TVK Uygulama Yönetmeliğin’de “Evliliğin iptalinde iyiniyetin korunması” başlığı altında düzenlenen md. 31’in birinci fıkrası, 5901 sayılı Kanun md. 16/3’den oldukça farklı bir şekilde kaleme alınmıştır. “Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişi, evliliğinin butlanına karar verilmesi halinde Türk vatandaşlığını kaybeder. Ancak, evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancı, Bakanlıkça yapılacak inceleme sonucunda evlenmede iyiniyetli olduğunun tespiti durumunda Türk vatandaşlığını muhafaza eder”. 5901 sayılı TVK 16/3’de iyiniyetli olması halinde vatandaşlığın korunması yönündeki ifade, ilgili kişi açısından teminat sağlarken, 5901 sayılı TVK Uygulama Yönetmeliği butlana karar verilmesi durumunda evlenmeye dayalı kazanılan vatandaşlığın son bulacağı, İçişleri Bakanlığının incelemesi sonucunda iyiniyetin varlığının tespiti halinde ise, vatandaşlığın korunacağı istisna olarak düzenlenmiştir¹²⁷. Yönetmelikte yaklaşım, madem kanun hükmü iyiniyetin varlığını vatandaşlığın muhafazası için şart koymuştur, o halde kötü niyetli olunması halinde vatandaşlık kaybedilir şeklinde, aksi ile kanıt yoluyla¹²⁸ hüküm tesis etmiştir¹²⁹.

Şu an yürürlükteki TVK’da, evliliğin butlanı ile vatandaşlığın kaybı konusunda, detaylı düzenleme olmasına rağmen, Yönetmelikte buna yer verilmesi, Anayasanın 66 maddesi ile teminat altına alınmış olan, kanunilik ilkesine

¹²⁶ Akıntürk/Ateş, s. 231; Dural/Oğuz/Gümüş, s. 95.

¹²⁷ Erten, Evliliğin Butlanı, s. 267.

¹²⁸ Bu yaklaşım doktrinde genel kabul görülmektedir. Bkz, Nomer, Vatandaşlık, s. 103; Doğan, Vatandaşlık, s. 98; Erdem, B. B., Türk Vatandaşlık Hukuku, B. 3, Beta, İstanbul (2013), s. 159; Akıntürk/Ateş/ Karaman, s. 231.

¹²⁹ Güngör, Tabiiyet Hukuku, s. 119.

aykırıdır¹³⁰. 5901 sayılı TVK'nın güttüğü amaç, md. 16/3 fıkrasına göre, vatandaşlığın irade dışı kaybını sağlamak değil, iyi niyetin korunmasını güvence altına almaktır¹³¹. Yönetmelik hükmü, kanun koyucunun iradesinin bu yönde olduğu yaklaşımını barındırsa dahi, ne 5901 sayılı TVK'nın gerekçesinde, ne de madenin gerekçesinde bu konu hususunda hiçbir açıklama getirilmemiştir. Yönetmelikle getirilen bu düzenleme, sadece kanunilik ilkesini ihlal etmekle yetinmeyip, vatandaşlığın devamlılığı açısından da problemler yaratmaktadır. Bu konuyla ilgili bir diğer sorun ise, Bakanlığın incelemesi konusunda hiçbir süre sınırının öngörülmemiş olmasıdır. Örneğin, mahkemeler butlan kararını verirken ilgilinin iyi veya kötü niyetli olup olmadıklarına karar verebilmektedirler (TMK md. 159). Türk mahkeme kararında veya tanınmak üzere sunulan yabancı mahkeme kararlarında ilgilinin iyiniyetli olduğuna dair hüküm içermekte olabilir. Bu hüküm'e rağmen, Bakanlığın farklı karar verme olasılığı var mıdır? İçişleri Bakanlığının incelemesinde, bakılması gereken en önemli unsur mahkemenin butlana dair mahkeme kararı olacağından, mahkeme kararına aykırılık teşkil edecek bir işlemin idare tarafından tesis edilmemesi (Anayasa md. 138/son¹³²) gerekmektedir. Bu durumda Bakanlığa böyle bir yetkinin verilmesi tek bir ihtimal dışında anlamsızdır¹³³. Ancak yabancı hukukun butlan davalarında iyiniyetin varlığı ya da yokluğuna ilişkin hukuki sonuç bağlamaması durumunda, Bakanlığın ilgilinin iyiniyetini tespit etmesi söz konusu olabilir.

5901 sayılı TVK'da evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasını yetkili makam kararı ile kazanılma yollarından biri olarak düzenlendiğini yukarıda da belirtmiştik. Türk vatandaşlığının bu yolla kazanabilmesi için, tek başına ilgilinin

¹³⁰ Kanunilik ilkesinin karşısında Yönetmelikle getirilen hükmün tartışılmaya açık olduğu hakkında bkz. Güngör, Tabiiyet Hukuku, s. 120.

¹³¹ Güngör, Tabiiyet Hukuku, s. 122.

¹³² Anayasa md. 138/son; "Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."

¹³³ Erten, Evliliğin Butlanı, s. 269.

iradesi yeterli değildir, ayrıca yetkili makamın da bu şartları yerine getiren kişinin vatandaş olma konusundaki talebini kabul etmesine ihtiyaç vardır.

Vatandaşlığın kazanılması yetkili makam kararı ile de olsa hukuka aykırı bir şekilde gerçekleşmesi her zaman ihtimal dâhilindedir. Bu sonuç, ilgilinin hileli davranışları neticesinde olabileceği gibi, bazen de idarenin hatalarından kaynaklanabilir¹³⁴. 5901 sayılı TVK, her iki durumla ilgili de düzenleme içermektedir. “Türk vatandaşlığının iptali” başlıklı md. 31’de¹³⁵, Türk vatandaşlığını kazanma kararı, ilgilinin yalan beyanı veya vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden önemli hususları gizlemesi sonucu vuku bulmuş ise, kararı veren makam tarafından iptal edilebileceği; “Vatandaşlık kararlarının geri alınması” başlıklı md. 40 ise, Türk vatandaşlığının kazanılması ya da kaybına ilişkin kararların, hukukî şartları gerçekleşmeden veya mükerrer olarak verildiği daha sonra tespit edildiği takdirde vatandaşlığın geri alınabileceği düzenlenmiştir¹³⁶. İlgilinin hileli davranışları söz konusu ise md. 31’de, idarenin kendinden kaynaklanan hatası ile kazanılan vatandaşlığın, ise md. 40 gereği, ilgilinin iradesi dışında Türk vatandaşlığının kaybına yol açacaktır¹³⁷. Her iki hükümde de, yetkili makamın yetkisi bağılıdır ve bu yetkinin kullanılmasına ilişkin bir süre sınırlamasına yer verilmemiştir. Oysa ki, 403 sayılı TVK’da, vatandaşlığın iptali için beş yıllık bir süre öngörülmüştür. 5901 sayılı

¹³⁴ Erten, Evliliğin Butlanı, s. 270.

¹³⁵ “5901 sayılı TVK’nın 31. madde başlığının lafzına bakıldığında, ne tür veya hangi şekilde kazanılan vatandaşlıkların, iptale konu olabileceği konusunda hiçbir sınırlama belirtilmemiştir. Ama madde metninde, iptalin konusunu “Türk vatandaşlığını kazanma kararının” oluşturduğu düzenlemiştir (bkz. 5901 sayılı TVK Yön. md. 57/1 fıkrasındada aynı yönde düzenleme bulunmaktadır). Buna göre, yetkili makam kararı ile kazanılan vatandaşlıkların md. 31 uyarınca, iptal konusu teşkil edilebileceği hususunda tereddüt yoktur. Bu madde, yetkili makam kararı ile kazanılma dışında, seçme hakkını kullanarak kazanılan vatandaşlığı da kapsayacak bir şekilde anlaşılmaya müsaittir. Doktrinde ağırlıklı olarak, iptalin konusunu yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılmasının oluşturduğu kabul edilmektedir”. Bkz. Erdem, Vatandaşlık Hukuku, s. 241; Nomer, Vatandaşlık, s. 146; Doğan, Vatandaşlık, s. 137. Kanunun 31. maddesinde kullanılan ifadedden yola çıkılarak, 403 TVK’daki sonradan kazanılan vatandaşlık durumunda iptal konusunun daha geniş tutulduğu diğer halleri de iptal kapsamına tabi tutulabilecek şekilde anlam içerdiği yönündeki görüş için bkz. Güngör, Tabiiyet Hukuku, s. 167.

¹³⁶ Vatandaşlığın kazanılması kararları yönündeki hükmün eleştirisi için bkz. Güngör, Tabiiyet Hukuku, s. 183.

¹³⁷ Erten, Evliliğin Butlanı, s. 271.

TVK’da bu konuda sınırlama/şart getirilmemesi, vatandaşlığın devamlılığı, hukukî istikrar ve güvenlik ilkeleri bağlamında doktrinde eleştirilmektedir¹³⁸.

Tüm bu tartışmalar nedeniyle, md. 16 uyarınca, İçişleri Bakanlığının kararıyla kazanılan vatandaşlığın, evliliğin butlanı sonucunda nasıl etkileneceğini, yukarda açıklamaya çalıştığımız hükümleri de dikkate alarak irdelemek gerekmektedir. Vatandaşlığın evlenme yoluyla kazanılmasının düzenlendiği 5901 sayılı TVK ve Uygulanmasına ilişkin Yönetmelik hükümlerinin incelenmesinden, evlilik yoluyla vatandaşlığın kazanılabilmesi için, öncelikle evliliğin hukuken ve fiilen gerçek bir evlilik olmasının arandığı görülmektedir. Evliliğin hukuken gerçek bir evlilik kabul edilebilmesi, hukuka uygun bir şekilde kurulmasını gerekli kılar. İlgili, evliliğin butlanla sakatlığını bilmesine veya bilebilecek durumda olmasına rağmen, başvuru yaparak md. 16 uyarınca vatandaşlık kazanabilir. Vatandaşlığı kazanmanın dayandığı hukukî ilişkinin/evliliğin kurucu şartlarının oluşmadığını bilmesine/bilebilecek olmasına rağmen bu başvurunun yapılması; inceleme ve soruşturma sırasında bu yönde beyan ve eylemde bulunulması, idarenin vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden bir hususta yanıtılması anlamına gelir. Dolayısıyla, md. 31 uyarınca, bu yolla kazanılan vatandaşlığın iptali gündeme gelecektir¹³⁹.

Butlan kararında iyi niyete/kötü niyete ilişkin bir tespit yapılmışsa, İçişleri Bakanlığının mahkeme kararındaki bu tespitle bağlı olduğunu söyleyebiliriz (Anayasa md. 138/son). Bazen mahkeme kararında kişinin iyiniyetli olup olmadığı hususunda bir karar verilmemiş olabilir. Örneğin evliliğin butlanı davasında, uygulanacak hukuk olarak tespit edilen yabancı hukuk düzeninin, iyiniyetli olunup olunmadığına ilişkin verilen kararda bir hüküm yer almayabilir. Ya da yabancı bir

¹³⁸ Erdem, s. 244. Vd; Güngör, Tabiiyet Hukuku, s. 167; Doğan, Vatandaşlık, s. 141; Tiryakioğlu, B., “Yeni Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Eleştirel analizi” (Analiz), Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler, Uluslar arası Sempozyum 15-16 Mayıs, 2009, Anadolu Üniversitesi Eskişehir, TBB, Ankara, s. 61; Giray, F. K., “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Hakkında Değerlendirme”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1 (Prof. Dr. Atâ Sakmar’a Armağan) (2011), s. 398.

¹³⁹ Erten, Evliliğin Butlanı, s. 272.

ülke mahkemesi tarafından verilen ve Türkiye’de tanınmasına hüküm edilen kararda, kişinin iyiniyetine ve/veya kötü niyetine dair bir hüküm olmayabilir. Bu durumda, ilgilinin butlan nedeni hususunda kötü niyetli olup olmadığını İçişleri Bakanlığının tespit etmesi gerekecektir. Bakanlığın, kişinin kötü niyetli olduğunu tespit ederek evlilik nedeniyle vatandaşlık kazanımına ilişkin idarî işlemin iptali için idare mahkemesine başvurulabilir. Bu takdirde, ilgilinin iyiniyeti/kötü niyeti hususunda idare mahkemesince karar verilecektir. Evliliğin butlanına hüküm edilmiş, ama ilgilinin hileli davranışının tespit edilememesi ihtimalinde, hukukî şartları oluşmadığından vatandaşlığın kazanılmasına karar verildiği gerekçesiyle md. 40 uyarınca, vatandaşlığa alınma kararının, İçişleri Bakanlığı tarafından geri alınması da gündeme gelebilir. Böyle bir ihtimalde, md. 16/3’ün açık hükmü karşısında, butlan nedenleri konusunda iyiniyetli olduğundan, ilgili hakkında geri alma kararının verilebilmesi mümkün değildir. Başka bir ifadeyle md. 16/3, iyiniyetli eşler açısından, idarenin bu yönde karar almasını engelleyecek bir fonksiyona sahiptir¹⁴⁰.

2.2 KKTC Hukukunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı

Evlenmenin kadının vatandaşlığına etkisini, 21 Mayıs 1993 tarih ve 25/1993 sayılı KKTC “Yurttaşlık Yasası”¹⁴¹ çağdaş hukuk açısından tartışılmaya çok açık bir şekilde düzenlemektedir.

KKTC “Yurttaşlık Yasası”, evlenmenin vatandaşlık¹⁴² üzerindeki etkisini genel olarak 7 ve 19 maddeleri ile düzenlemektedir. Bu maddeler ile getirilen

¹⁴⁰ Erten, Evliliğin Butlanı, s. 273.

¹⁴¹ KKTC “Yurttaşlık Yasası”nın metni için bkz. R.G. 52, 27 Mayıs 1993.

¹⁴² Genel kabul görülen “tabiiyet” kavramı “kişileri ve şey’i devlete bağlayan hukuki bağdır. “Vatandaşlık” kavramı ise yalnızca “gerçek kişileri devlete bağlayan hukuki ve siyasi bağ” olarak anlaşılmaktadır. Bu bağlamda “tabiiyet kavramı” vatandaşlığı da kendi bünyesinde barındıran bir üst kavram sayılmaktadır. Bkz, Doğan, Vatandaşlık, s. 22 vd. Aslında Türk hukuku açısından “tabiiyet”, “vatandaşlık”, “uyruklu” ve “yurttaşlık” terimleri aynı anlamı taşımakta, uygulamada ve doktrinde birinin yerine diğeri kullanılabilir. Bkz, Nomer, Vatandaşlık, s. 3 vd. KKTC hukukunda kullanılan kavram “yurttaşlıktır”. KKTC hukuk sisteminin “yurttaşlık” terimine bağlı olmasının nedeni, 3/975 sayı ve 7 Şubat 1975 tarihli “Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Kanunu”dur. Kıbrıs hukuk sisteminde “yurttaşlık” kavramının, KKTC Anayasası md. 67’nin başlığıyla da uyumlu halde olduğunu söylemek gerekir. Bu çalışmamızda alışık olduğumuz “vatandaşlık” kavramını kullanmayı; ancak, “KKTC Yurttaşlık Yasasının” hükümlerini açıklarken veya bahis ederken yasanın terminolojisine uygun olarak “yurttaşlık” kavramını kullanmayı tercih ettik.

düzenlemeler arasında, evlenmenin kadının vatandaşlığı üzerindeki etkisi de yer almaktadır. Yasanın 7. maddesi ile “Evlenme ile KKTC yurttaşlığının kazanılması”, 19. madde ise “yurttaşlığın korunması” başlığı altında “Evlenme ile KKTC yurttaşlığın kaybedilmesi” konularını düzenlemiştir. KKTC yurttaşlığının evlenme yoluyla kazanılması, KKTC Yurttaşlık Yasası’nın “Yasa ile Yurttaşlığın Kazanılması” başlığını taşıyan ikinci kısmın md. 7’de düzenlenmiştir. Buna göre:

“(1) (A) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaş bir erkekle evlenen kadın veya

(B) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığına geçmek hakkına sahip olduğu halde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını almadan ve/veya kazanmadan ölen bir erkekle evlenen kadın, başvuruda bulunursa ve kocası ile birlikte bir yıldan az olmayan bir süre birlikte yaşadığını kanıtlarsa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanır. Ancak, bir yıllık birlikte yaşama süresi Bakan tarafından kısaltılabilir”.

(2) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaş bir kadınla en az bir yıldan fazla evliliği olan ve birlikte yaşayan bir erkek, ikamet koşulu aranmaksızın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanır.

(3) Yukarıdaki (1)'inci ve (2)'inci fıkralarda belirtilen yurttaşlığın kazanılması hali dışında, bir kadın veya erkek;

(A) Evlendiği anda vatansız olması; veya

(B) Evlenmekle eski yurttaşlığını kaybetmesi, halinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanır.

(4) Evlenmenin geçersizliğine karar verilmesi halinde, iyi hal sahibi olan bir kadın veya erkek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını korumaya devam eder.

(5) Geçersizliğine karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar, ana veya babaları iyi hal sahibi olmasalar dahi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını korumaya devam ederler”.

7. maddenin yukarıya aktarılan açık ifadesinden de anlaşılacağı gibi, KKTC Yurttaşlık Yasası, evlenme ile KKTC vatandaşlığın kazanılması ile ilgili dört farklı olasılığı barındırır şekilde düzenlemektedir. Bunlar, yabancı kadının KKTC vatandaşı erkek ile evlenmesi (md. 7/1 (A)), KKTC vatandaşlığını kazanmadan ölen bir erkekle evlenmesi (md.7/1 (B)); KKTC vatandaşı kadın ile yabancı bir erkeğin evlenmesi (md.7/2); üçüncüsü vatansız veya evlenmekle vatandaşlığını kaybeden kadın veya erkeğin KKTC vatandaşlığını kazanması (md. 7/3 (A) ve (B)) şeklindedir (md. 7/4)¹⁴³.

KKTC vatandaşı erkekle yabancı bir kadının evlenmesi durumunda, bu evliliğin kadının vatandaşlığına ne şekilde etki edeceği meselesini, “Yurttaşlık Yasası’nın md. 7. (1)- (A) ve (B)” fıkraları düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre, “KKTC Yurttaşlık Yasası”, yabancı bir kadının KKTC vatandaşı erkekle evlenmesi durumuyla ilgili iki ihtimali birbirinden ayrı olarak ele almıştır. Birincisi, evlenme anında KKTC vatandaşı olan erkekle evlenen yabancı kadının durumunu; ikincisi ise KKTC vatandaşlığına geçme hakkına sahip olduğu halde, bu devletin vatandaşlığını almadan ve /veya kazanmadan önce ölen bir erkekle yabancı kadının evlenmesi durumudur¹⁴⁴.

KKTC Yurttaşlık Yasası’nın md. 7’in (1) fıkrasının (A) bendin de, yabancı bir kadının evlenme anında KKTC vatandaşı olan bir erkekle evlenmesinin kadının

¹⁴³ Turhan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku (Yurttaşlık Hukuku), Turhan Kitabevi, Ankara (2002), s. 35.

¹⁴⁴ Turhan, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Yasasında Evlenmenin Vatandaşlığa Etkisi ve Kadın” (Kadının Yurttaşlığı), Kadın/Women Dergisi (2000), C. 1, S. 1, s. 37-60.
<http://www.thefreelibrary.com/Kuzey+Kibris+Turk+Cumhuriyeti+Yurttaslik+Yasasinda+evlenmenin...-a095791448> ET: 30. Nisan 2016.

vatandaşlığı üzerindeki etkisi gayet açık ve nettir. ”Evlenme ile yurttaşlığın kazanılması”, “yasa yolu ile yurttaşlığın kazanılması” nın bir yolu olduğu için, KKTC vatandaşı bir erkek ile evlenen yabancı kadın, rızası veya iradesinin olup olmamasına bakılmaksızın, Yasanın hükmü gereğince, otomatik olarak KKTC vatandaşlığını kazanacaktır. Yani Yasa “Kadının zorunlu olarak kocanın vatandaşlığını almasını öngören sistemi” kabul etmiştir. Burada, kadının KKTC vatandaşlığını kazanması için, Bakanlar Kurulunun veya ilgili bakanlık olan İçişleri Bakanlığının, başka bir ifadeyle “yetkili bir makamın” kararına ihtiyaç yoktur. Ayrıca evliliğin kuruluşu sırasında KKTC vatandaşı erkek ile evlenen yabancı kadının, “yurttaşlığı kazanma yolunda” bir başvuru yapmasına da gerek yoktur. Yasa hükmü gereğince kadın evlenme yolu ile KKTC vatandaşlığını zaten kazanmış olup, KKTC içinden veya yurt dışından KKTC devletin yetkili makamlarına yapılacak olan başvuru¹⁴⁵ kadının KKTC de sakin olduğunun sicile kaydını yaptırması ve kendisine KKTC kimlik kartı verilmesi¹⁴⁶ yönünden önem arz etmektedir. Evlenme anında KKTC yurttaşı erkekle evlenen yabancı kadının, KKTC vatandaşlığı kazanabilmesi için kocası ile en az bir yıl birlikte oturduğunu ispatlamasına da gerek yoktur. Başka bir ifade ile (m.7.(1) -(B)), madenin birinci fıkrasının (B) bendinde aranan şart, evlenme anında KKTC vatandaşı erkek ile evlenen yabancı kadını ilgilendirmeyecektir.

KKTC Yurttaşlık Yasası’nın, evlenmeye dayalı yasa yolu ile vatandaşlık bahşetmesi 403 sayılı TVK’nın 2003 yılı değişikliğinden önceki halinden esinlenerek düzenlendiğini söylemek yanlış olmaz. Başka bir değinilmesi gereken husus ise, KKTC Yurttaşlık Yasasının bu yaklaşımının, çağdaş hukukla uyum

¹⁴⁵ Yurttaşlık Yasasının, “Yabancıların Durumu ve Yurttaşlık İşlemleri” başlığı altında dördüncü kısımda yer alan 11. maddesi yurt içinde “Muhaceret Dairesi Müdürlüğü”nü; yurtdışında ise KKTC Elçilik ve Konsolosluklarını ya da dış temsilcilerini vatandaşlık işlemleri konusunda yetkili olarak belirlemiştir.

¹⁴⁶ “Kıbrıs’ta Sakinler Kaydı, Kimlik Kartı Verilmesi ve Bu Konularla İlgili Amaç İçin Kurallar Öngören Yasa” gereğince (Fasıl 85), kendilerine kayıttan muafiyet tanınmamış olan herkesin bu Yasada belirlenen biçimde kimlik kartı alması gerekmektedir.

sağlamadığıdır. Ayrıca Avrupa Vatandaşlığı Sözleşmesi (4/d) ile getirilen, aşağıda inceleyeceğimiz, vatandaşlık hukuku alanındaki yeni ilke ile de bağdaşmayan hükümler içermektedir. Günümüzde Uluslararası hukukta, vatandaşlık hakkı bir insan hakkı olarak kabul görmektedir. Bu nedenle insan hakkı olarak sayılan vatandaşlık, hukuku zorunlu dayatmaları amaçlamaması gerekmektedir. Ayrıca “yasa yolu ile” dayatılmış bir vatandaşlık yüklemek, çağdaş hukuku ile bağdaşmayan bir durumdur.

Diğer taraftan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de, çağdaş hukuk sistemini takip etmek amacıyla, başka devletlerin ulusal hukuk düzenlemelerinden de etkilenerek, yeni Yurttaşlık Yasası getirmek çabasıdadır. Yurttaşlık Yasası Tasarısında, evlenmeye dayalı, kendiliğinden kadının rızası veya iradesine bakılmaksızın zorunlu vatandaşlık kabulü sisteminden uzaklaşıldığı görülmektedir. Mevcut Tasarıda evlenmenin, doğrudan, yasa yolu ile vatandaşlık kazanılmasına yol açması söz konusu değildir.

KKTC Yurttaşlık Yasası Tasarısını md. 10 evlenme yolu ile yurttaşlık kazanılmasını düzenlemektedir;

“(1) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşı ile evlenen yabancılar aşağıdaki koşullara bağlı olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığına alınırlar”;

“(A)Yurttaşlığa başvuru tarihinden itibaren en az üç yıllık sürenin geçmesi”.

“Ancak evlilik süresinin yedi yıl ve üzeri olması halinde, başvurudan itibaren iki yıllık sürenin geçmesi, on yıl ve üzeri olması halinde, başvurudan itibaren bir yıllık sürenin geçmesi koşulu aranır”.

“(B) Evlenen kişiler arasında yirmi yaş ve üzeri fark olması halinde, başvuru tarihinden itibaren en az beş yıllık sürenin geçmesi. Ancak evlilik süresinin on yıl ve üzeri olması halinde, başvuru tarihinden itibaren en az iki yıllık sürenin geçmesi koşulu aranır”.

Yasa’da evlenme nedeniyle vatandaşlığın kazanılacağı konusundaki ifade çok açıktır; ancak, Tasarıda belirlenen süre evlenme tarihinden değil de, başvuru tarihinden itibaren en az üç yıl denmesi dikkat çekicidir. Genellikle, evliliğin kurulduğu tarihten itibaren belli bir süre öngörülür ve başvuru bu süre dolduktan sonra yapılır. Tasarıda ayrıca, evliliğin üzerinden ne kadar zaman geçtiğine bakılarak, başvurunun ne kadar süre içerisinde sonuçlanacağı belirlenmiştir. Ancak KKTC vatandaşı ile evlenme yoluyla vatandaşlık başvurusunda bulunmak isteyen yabancının ne zaman başvuru yapabileceği hususunda Tasarıda hiçbir açıklık yoktur. Bu durumda yabancı ne zaman başvuru yapabilecektir sorusu ortaya çıkmaktadır. Tasarıda açıkça bir düzenlemeye yer verilmediğinden, yürürlüğe girmesi halinde, evlenme yoluyla KKTC vatandaşlığını kazanmak isteyen kişi, hiç beklemeksizin, evliliğin gerçekleştirildiği an itibarıyla başvuru hakkına sahip olacaktır.

Tasarı md. 10 aile birliği içinde yaşamak şartını, evlilik birliği ile bağdaşmayan bir davranışta veya faaliyette bulunmamak, bir yıldan fazla hapis cezasına çarptırılmamış olmak veya rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtekârlık, irtikâp, ırza geçme, hileli iflas ve benzeri yüzkızartıcı suçlar ile uyuşturucu madde tasarrufu, alma veya satma suçlarından dolayı mahkumiyet almamış olmak, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak, genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmamak şartlarını aramıştır. Bu bağlamda evlenme ile kazanım koşul ve şartları zorlaştırmak istemiş ve böylece yasa yolu ile evlenmenin doğrudan vatandaşlık kazandırma durumunu ortadan kaldırma çabası sergilenmiştir. Bu açıklamalardan sonra, Tasarının, yasa yolu ile vatandaşlık yükleme, “Kadının zorunlu olarak kocanın vatandaşlığını almasını öngören sisteminden” uzaklaşmasının günümüz hukuk sistemleri ile uyumlu olduğunu söyleyebiliriz.

Yürürlükteki “Yurttaşlık Yasasında”, KKTC vatandaşıyla evlenen yabancı bir kadın veya KKTC vatandaşlığına geçme hakkı olduğu halde, bu devletin vatandaşlığını almadan ve /veya kazanmadan önce ölen bir erkekle evlenen kadın ki bu durumda bir yıl birlikte yaşadıklarını kanıtlaması gerekmektedir, KKTC vatandaşlığına alınmak zorundadır. Kuşkusuz ki, evliliğin kuruluşu sırasında KKTC vatandaşı bir erkek ile evlenen yabancı kadının, yasa yoluyla KKTC vatandaşlığını kazanabilmesi için evliliğin hukuken geçerli bir evlilik olması gerekir¹⁴⁷. Ancak bu evliliğin yurt içinde yetkili makamların, ya da yurt dışında KKTC konsoloslarının önünde gerçekleşmiş olması, evlilik geçerli olduğu sürece, kadının KKTC vatandaşlığını kazanması açısından bir fark yaratmayacaktır¹⁴⁸.

Konu ile ilgili üzerinde durulması gereken bir diğer soru da şudur: Acaba, gerçek anlamda evlenme iradesi olmaksızın, muvazaalı evlilik söz konusu olduğunda, sırf yabancılar için getirilen sınırlamaları aşabilmek amacıyla, KKTC vatandaşı bir erkek ile evlenen yabancı kadın açısından evlenme vatandaşlık kazanımına ilişkin nasıl bir sonuç doğuracaktır? Örnek, KKTC’de ikamet veya çalışma izni almak için, ya da salt KKTC vatandaşlarına tahsis edilmiş işlerde çalışabilmek için KKTC vatandaşı bir erkekle evlenen yabancı kadın, bu evlenmeye bağlı olarak KKTC vatandaşlığını kazanmak isterse, vatandaşlığa etkisi ne olacaktır? Bazı ülkelerin örneğin Türkiye, Türkmenistan vatandaşlık kanununda olduğu gibi, KKTC Yurttaşlık Yasasında da bu konuda bir hüküm yoktur. Ancak vatandaşlık hukuku doktrin ve uygulamasında, genel kabul gören görüş, muvazaalı (veya calı) evlenmelerin, vatandaşlığın yasa yoluyla kazanılmasına olumsuz bir etki yaratmayacağıdır¹⁴⁹. Bu bağlamda, yabancı kadın, evlenme ile güttüğü amaç ne

¹⁴⁷ Uluocak, N. E., Türk Vatandaşlık Hukuku, İÜHF. yayını, İstanbul (1989), s. 37; Nomer, Vatandaşlık, s. 66; Göğür, s. 61.

¹⁴⁸ Turhan, Kadının Yurttaşlığı, s. 40.

¹⁴⁹ Turhan, Yurttaşlık Hukuku, s. 38. Muvazaalı evlenmenin vatandaşlık hukuku açısından kadının durumu konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 109; Doğan, Vatandaşlık, s. 59 vd.

olursa olsun, hukuken geçerli bir evlilik yapmış olmak koşulu ile, yasanın kendisine tanıdığı bu imkândan yararlanabilecek ve kocasının vatandaşlığını kazanabilecektir. Yurttaşlık Yasasında açıkça düzenleme mevcut olmadığına göre, medeni hukuk açısından geçerliliği ayrıca tartışılabilir olan bu tür evliliklerin¹⁵⁰ KKTC vatandaşlığını kazanılmasında herhangi bir engel teşkil etmeyeceği görüşündeyiz. Tasarıda da muvazaalı evlenmelerin vatandaşlığa etkisinin ne olacağı konusunda açık bir düzenleme yoktur.

Üzerinde durulması gereken bir başka konu da, evlenmeye dayalı kazanılan vatandaşlığın hangi tarihte kazanıldığının tespiti sorunudur. KKTC “Yurttaşlık Yasası’na” göre, KKTC vatandaşı olan bir erkekle evlenen yabancı kadın, vatandaşlığın kazanımı hiçbir şekilde kadının iradesine dayanmadığından, vatandaşlığının kazanıldığı an bakımından tartışılabilir sadece iki tarih vardır. Birincisi, evlenme akdinin icra edildiği tarih, ikincisi ise vatandaşlığı kazanan kadının Muhaceret Dairesi Müdürlüğü tarafından kaydının yapıldığı tarihtir. Yabancı kadına KKTC vatandaşlığını kazandıran hukuki işlem evlenme akdidir¹⁵¹, ayrıca doktrinde de hâkim görüşe uygun olarak,¹⁵² vatandaşlığın kazanıldığı anın evlenme akdinin icrasının tamamlandığı an olarak kabul edilmesinin doğru olacağı kanısındayız. Yabancı kadının evlenme yolu ile kazandığı KKTC vatandaşlığı, kazanıldığı andan itibaren hüküm ifade eden devamlı ve mutlak nitelikte bir vatandaşlıktır, kadının evliliği sona ermiş olsa bile, KKTC vatandaşlığını kazanan kadın, kendisine bu vatandaşlığı kazandıran evlenmenin son bulmasından sonra yabancı bir erkekle evlense dahi KKTC vatandaşlığını koruyacaktır. Ancak bu düzenlemenin karşısına tasarının md. 10; “ (4) Bu madde uyarınca evlenme yolu ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığına alınan bir kişinin, yurttaş olduğu

¹⁵⁰ Turhan, Yurttaşlık Hukuku, s. 37; Uluocak, s. 35; Nomer, Vatandaşlık, s. 67.

¹⁵¹ Turhan, Yurttaşlık Hukuku, s. 38.

¹⁵² Nomer, Vatandaşlık, s. 64; Göger, s. 62; Doğan, Vatandaşlık, s. 57.

tarihten başlayarak üç yıl içinde eşinden boşanması halinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığı Bakanlar Kurulu Kararı ile iptal edilebilir” şeklinde hüküm’e yer vermektedir. Bu düzenleme vatandaşlığın istikrarlığı açısından problemli hükümdür. Söz konusu maddenin bu fıkrası vatandaşlığın genel ilkeleri “herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi bakımından sıkıntılıdır. Ayrıca, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinin önemle vurguladığı, vatansızlığı azaltmayı hedeflediği, devletlerin vatandaşlığın kaybı konusunda keyfi uygulamalar yapmaması doğrultusundaki düzenlemelere de ters düşmektedir. Sadece üç yıl içinde boşanmasını iptale neden olacağını, hatta iyi kötü niyet bile aramaması tartışılmaya çok açık bir hükümdür.

Öte yandan, evlenme suretiyle KKTC vatandaşlığını kazanmış olan kadın, KKTC vatandaşlığını doğum yoluyla kazanmış olanların faydalandığı haklardan aynen yararlanır. Diğer bir ifade ile, evlenme suretiyle KKTC vatandaşı olan kadınla, doğumla KKTC vatandaşı olan kişiler arasında yararlanılacak haklar bakımından hiçbir fark yoktur¹⁵³. Mevcut yasadaki uygulama bu şekilde olduğu halde, Tasarıda (md. 10/2) “Evlenme yolu ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığına alınan bir kişinin yurttaş olmayan bir kişi ile yeniden evlenmesi halinde, yeni eşi ve doğacak çocukları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığına alınamaz”. Tasarı bu fıkrasında getirdiği düzenleme ile, değişik ve pek rastlanmayan bir hüküm tesis etmiştir. Bu düzenleme, evlenme yolu ile kazanılan vatandaşlık ile aslen kazanılan vatandaşlık hakkı arasında ayırım yaratmaya çalışmaktadır. Tarsının bu yaklaşımı hukukun genel ilkelerinden “eşitlik ilkesine” aykırılık teşkil etmektedir.

Yabancı kadının, KKTC vatandaşlığına geçme hakkına sahip olduğu halde, bu devletin vatandaşlığını almadan ve /veya kazanmadan ölen bir erkekle evlenmesi, KKTC Yurttaşlık Yasası’nın md. 7 (1) (B) gereğince yasa yoluyla, KKTC

¹⁵³ Nomer, Vatandaşlık, s. 68; Uluocak, s. 40.

vatandaşlığını kazanmasına yol açacaktır. Görüldüğü gibi, burada evlenen kadının KKTC vatandaşlığını kazanmasına yol açan neden evlenme anında KKTC vatandaşı olan bir erkekle değil, fakat KKTC vatandaşlığını “alma veya kazanma” hakkına sahip olduğu halde almadan veya kazanmadan ölen bir erkekle evlenmiş olmasıdır. Yukarıda incelediğimiz gibi, KKTC Yurttaşlık Yasası, evlenme anında KKTC vatandaşı olan bir erkekle evlenen yabancı kadının otomatik olarak KKTC vatandaşı olacağını zaten düzenlenmiş bulunmaktadır. Durum böyle olduğunda, kanun koyucu böyle bir düzenlemeye neden tekrar ihtiyaç duymuştur?

Turhan, bu soru karşısında şöyle bir eleştiriye yer vermiştir, “....Doğal olan yukarıdaki bu soruların cevabına KKTC Yurttaşlık Yasası’nın gerekçesinde yer verilmiş olmasıydı. Ancak ne yazı ki, evlenme anında KKTC vatandaşı olmayan erkekle evlenen kadına vatandaşlık kazanma imkânının KKTC Yurttaşlık Yasası’nın gerekçesinde bu sorunların cevabı bulunmamaktadır. Durum böyle olduğunda, KKTC Yurttaşlık Yasası’nın neden böyle bir düzenleme getirme yoluna gittiği sorusunun cevabını, KKTC hükümetlerinin izlemiş ve izlemekte oldukları nüfus politikalarında aramak gerekir¹⁵⁴”.

Böyle bir amaca dayanmasına rağmen, md. 7’nin 1.fıkrasının (B) bendinde getirilen düzenlemenin, vatandaşlık hukukunun genel ilkeleriyle pek bağdaşmadığını ve Yurttaşlık Yasası’nın kendi iç düzeniyle de uyumlu olmadığını belirtmek gerekir. Yasada, düzenlenmek istenilen husus, KKTC vatandaşı olan erkekle evlenen kadının kanun yolu ile KKTC vatandaşı olmasıdır. Bu halde kadının KKTC vatandaşlığını kazanmasının ölçütü “KKTC vatandaşı olan” bir erkekle evlenmesidir. Bu durumda KKTC vatandaşı olamayan, ancak KKTC vatandaşlığını alma veya kazanma hakkına sahip olduğu halde bu devletin vatandaşlığını almadan veya kazanmadan ölen bir

¹⁵⁴ Turhan, Yurttaşlık Hukuku, s. 39.

erkeklerle evlenen yabancı kadına KKTC vatandaşlığına geçme hakkı vermek, benimsenen istemi abartmaktan başka bir anlam ifade etmeyecektir¹⁵⁵.

Öte yandan, getirilen bu düzenlemenin Yurttaşlık Yasası yapma tekniğine de pek uygun olmadığını belirtmek gerekir, Şöyle ki, daha önce ifade ettiğimiz gibi, KKTC vatandaşı bir erkeklerle evlenen yabancı kadının KKTC vatandaşlığını kazanması, vatandaşlığın “yasa yoluyla” kazanılmasının bir halidir. Kadının bu evlenmeye bağlı olarak KKTC vatandaşlığını kazanabilmesi için, hiçbir makamın değerlendirme yapmasına, bir karar verilmesine veya kadının bir hususu ispat etmesi gibi gerekler söz konusu değildir. Kadın, KKTC vatandaşı bir erkeklerle evlenmek ile, yasa hükmü gereği kendiliğinden ve otomatik olarak KKTC vatandaşlığını kazanmaktadır. Durum böyle olduğu halde, getirilen düzenleme, KKTC vatandaşlığını almadan veya kazanmadan ölen bir erkeklerle evlenen kadının, bu evlenmeye bağlı olarak KKTC vatandaşlığını kazanabilmesi için “başvuruda bulunmasını ve kocası ile birlikte en az bir yıl birlikte yaşadığını” kanıtlamasını öngörmektedir. Kanımızca, md. 7’nin (1) - (B)’nin bu açık ifadesi karşısında, bu hükmün artık KKTC vatandaşlığınıyasa yoluyla kazanılmasını düzenlediğini söyleyebilmek oldukça güçtür. Zira bu madde, kadının evlenme yoluyla kazanılması süreci için hem kadının “bir makama başvurması” hem de doğal olarak, bu makamın “olumlu bir karar vermesi” şartlarını getirmektedir. Belirttiğimiz bu iki şartın, vatandaşlığın kazanılması süreci içine girmesi halinde ise, bu yolun, kanun yoluyla kazanmadan çıkarak “yetkili makam” kararı yoluyla vatandaşlığın kazanması yoluna kayacağı açıktır¹⁵⁶.

Bazı devletlerin hukuk düzenlerinde, “ailede vatandaşlık birliği” ilkesine, sadece kendi vatandaşının erkek olduğu durumlarda ağırlık verildiği, buna karşılık

¹⁵⁵ Turhan, Yurttaşlık Hukuku, s. 40.

¹⁵⁶ Turhan, Yurttaşlık Hukuku, s. 39 ve 40.

kadının yabancı erkek ile evlenmesi halinde bu ilkedan sapıldığı görülmüştür¹⁵⁷. Bu uygulamanın temelinde yatan anlayış, kendi vatandaşları söz konusu olduğunda "vatandaşlık bağının çözölmezliğine" ağırlık vermek ve yabancıyla evlenen kadının vatandaşlığını bu yüzden yitirmesini reddetmektedir. Kendi vatandaşı ile yabancı kadının evlenmesi halinden ise, ağırlık verilen ilke "ailede vatandaşlık birliği" olmakta ve aile bireylerinin kocanın vatandaşlığında birleşmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu "çifte standart" uygulamasının sonucunu özetle şöyle söyleyebiliriz;

(i) Vatandaşla evlenen yabancı kadın, kendiliğinden kocasının vatandaşlığını kazanır;

(ii) Yabancıyla evlenen vatandaş kadın, özgün vatandaşlığını muhafaza eder.

Vatandaşlık hukukuna hâkim sözünü ettiğimiz bu anlayıştan farklı olarak, Yurttaşlık Yasası md. 7/2 “KKTC vatandaşı bir kadınla en az bir yıldan fazla evliliği olan ve birlikte yaşayan bir erkek, ikamet koşulu aranmaksızın KKTC vatandaşlığını kazanır” demektedir. Görüldüğü gibi, getirilen bu düzenleme karşısında, alışılmışın aksine, KKTC vatandaşı bir kadınla evlenen yabancı erkek, evliliğin en az bir yıl sürmesi ve bu süre içinde kadınla birlikte yaşamış olmak koşuluyla, KKTC Yurttaşlığını yasa yoluyla, otomatikman kazanacaktır. Netekim yasa, “ikamet koşulu aranmaksızın” demek suretiyle bu hususu açıkça belirtmiş ve yabancı erkeğe tanınmış olan bu imkânın, yetkili makam kararını gerektiren “genel olarak yurttaşlığa alınma” yolundan farklı olduğunu vurgulamıştır¹⁵⁸.

Bu düzenlemeden anlaşılan şu ki, Yasanın, evlenen kadının vatandaşlığı konusunda benimsemiş olduğu sistem “vatandaşla evlenen yabancı kadının kocanın vatandaşlığını kazanması”, fakat “yabancıyla evlenen vatandaş kadının vatandaşlığının bu evlenmeden etkilenmemesi” olduğunu söylemek mümkündür.

¹⁵⁷ Turhan, Kadının Yurttaşlığı, s.43.

¹⁵⁸ Turhan, Yurttaşlık Hukuku, s. 43.

KKTC Yurttaşlık Yasası md. 7/3, aynen 403 sayılı TVK gibi¹⁵⁹ evlenme anında vatansız olan veya bu evlenme nedeniyle vatansız duruma düşebilecek olan yabancı kadına, doğrudan KKTC vatandaşlığını kazanma imkânı verilmiştir. Yurttaşlık Yasası Tasarısının md. 10/3 uyarınca, bir Kıbrıslı Türk’le evlenen kişi vatansız ise, doğrudan KKTC vatandaşlığını kazanacaktır. Yani Yurttaşlık Yasası md. 7/3 –(A) aynı şekilde Tasarıya alınmıştır. Bu düzenleme vatansızlığın azaltılması ilkesiyle uyumlu bir düzenlemedir. Ancak Yasa md. 7/3-(B) yani “Evlenmekle eski yurttaşlığını kaybetmesi halinde, KKTC yurttaşlığını kazanır” şeklindeki düzenleme Yasa Tasarısına alınmamıştır.

Görüldüğü gibi, KKTC Yurttaşlık Yasası ve Yasa Tarsısı karşılaştırıldığında, benimsediği ilkedен tutun, kadın erkek ayrımı yaklaşımları, öngördüğü süreler, vatandaşlığın devamlılığı, evliliğin sona ermesinden sonraki haklar gibi birçok açıdan farklılıklar arz etmektedir. Önerilen düzenlemede en önemli husus, kadın erkek ayrımı yapılmamış olmasıdır. Görüldüğü gibi, Yasa Tasarısı kadının mevcut KKTC Yasasının kabul ettiği klasik sistem olarak adlandırılan ve evlenen kadının vatandaşlığını mutlak olarak kocasının vatandaşlığına bağımlı kılan sistemden uzaklaşmaktadır. Bunun tersine, modern sistem olarak adlandırılan ve evlenen kadının vatandaşlığını kocanın vatandaşlığından tamamen bağımsız olarak ele alan sistem kabul edilmiştir. Ancak Yasa Tasarısında vatandaşlık şart ve koşullarının çok ağırlaştırıldığını, sürelerin çok uzun ve abartılmış olduğunu ve sürenin sadece başvuru tarihinden itibaren vatandaşlık işleminin sonuçlandırılması bakımından öngörüldüğünü, evliliğin sona ermesinden sonraki hak ve vatandaşlık üzerindeki etkileri bakımından tartışılmaya çok açık hükümler içerdiğini söylemek mümkündür.

¹⁵⁹ 403 TVK md. 5 ile vatansız bir kadın evlenmek ile kocanın vatandaşlığını kazanabilmesi bakımından KKTC Yurttaşlık Yasası ile tam bir uyum içerisinde.

2.3 Türkmenistan Hukukunda Evlenen Kadının Vatandaşlığı

Kadının vatandaşlığı üzerinde, evlenmenin otomatik etkisini kabul etmiş bir çok devletin, bu sistemi terk edip "kadının vatandaşlığının, kocanın vatandaşlığından bağımsızlığı" yönünde yasalar yaptıkları bir gerçektir. Bu durum 22. Haziran 2013 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren “Türkmenistan Vatandaşlığı Hakkında Kanun”¹⁶⁰ Türkmenistan vatandaşı ile bir yabacının evlenmesinin, eşlerin vatandaşlığı üzerinde bir etkisinin olmayacağını md. 7/1 ile açıkça düzenlemiştir.

Evlenmenin vatandaşlığın üzerinde bir etkisinin olmaması sistemi ilk bakışta çok sadedir. Buna göre, evlenme, vatandaşlık bakımından kadının statüsünü hiçbir biçimde etkilemez. Evlilik sırasında kocanın vatandaşlığını değiştirmesi ve evliliğin sona ermesinin de kadının vatandaşlığı üzerinde bir etkisi yoktur. “Kadının vatandaşlığının bağımsız” olmasını temel ilke olarak kabul eden ulusal hukuk sistemleri, bu ilkeyi az veya çok "katı" bir biçimde uygulamalarına göre bir kaç alt kategoriye ayrılabilirler;

- (i) Yabancıyla evlenen vatandaş kadın, özgün vatandaşlığını yitirmez;
- (ii) Kocasını, evlilik sırasında vatandaşlığını değiştirmiş kadın, kocasının yeni vatandaşlığını kazanmaz;
- (iii) Kocasını, evlilik sırasında vatandaşlığını yitiren kadın, vatandaşlığını yitirmez.

Bu düzenleme ve uygulama biçiminin tipik örneği olarak Türkmenistan Vatandaşlığı Hakkında Kanun gösterilebilir. Bu Kanuna göre: Türkmenistan’ın vatandaşı, yabancı ülke vatandaşı ya da vatansız bir kişi ile evlenmesi ya da boşanması eşlerin vatandaşlığı üzerinde hiçbir değişiklik yaratmamaktadır.

2. Eşlerden birinin vatandaşlığının değişmesi, diğer eşin vatandaşlığında hiçbir değişiklik yaratmamaktadır.

¹⁶⁰ 411-IV sayılı 22. 06. 2013 <http://minjust.gov.tm> ET: 20. 08. 2016.

3. Boşanma, evlilik birliği içinde doğan ya da evliliğin devamı sırasında evlatlık alınan çocukların vatandaşlığında da hiçbir değişikliğe yol açmamaktadır.

4. Türkmenistan vatandaşı ile evlenen yabancı ülke vatandaşı ya da vatansız kişinin başvurusu üzerine ve bu Kanunda aranan şartları taşıması halinde, Türkmenistan'ın vatandaşlığına kabul edilebilir¹⁶¹.

Söz konusu hükümden anlaşılacağı üzere, evlilik sırasındaki eşlerin vatandaşlık kaybı/kazanması, değişmesi diğer eşin vatandaşlığı üzerinde hiçbir etki yaratmayacaktır. Bu hüküm Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi (md. 4/d) ile getirilen ve aşağıda inceleyeceğimiz vatandaşlık hukuku alanındaki yeni ilke ile de uyum içerisinde bir düzenlemedir. Ayrıca hükmün açık ifadesinden de anlaşıldığı üzere, kişi vatansız olsa dahi, evlenme ile otomatik vatandaşlık bahşedilmesi söz konusu değildir. Bu durum “herkesin mutlaka bir vatandaşlığı” olmalıdır ilkesine malesef hizmet etmemektedir. Kanun, Türkmenistan vatandaşı ile evlenen yabancıya evlilik nedeniyle kolaylaştırılmış yolla vatandaşlık kazanma olanağını da tanımış değildir.

¹⁶¹ Kanun, Türkmenistan vatandaşı ile evlenen yabancıya evlilik nedeniyle kolaylaştırılmış yolla vatandaşlık kazanma olanağı da tanımamıştır. Türkmenistan Vatandaşlığı Hakkında Kanun'un kadının vatandaşlığının, kocasının vatandaşlığından bağımsız olmasını temel ilke olarak kabul eden, hatta bu ilkeyi çok "katı" bir biçimde benimseyen bir kanun olduğunu söyleyebiliriz. Ancak söz konusu kişi, isterse genel yoldan Türkmenistan vatandaşlığını kazanma olanağından yararlanacaktır. Vatandaşlık kazanmanın koşullarını düzenleyen md. 12'ye göre:

1. 18 yaşını doldurmuş mümeyyiz kişinin yazılı bildirimi üzerine, şu aşağıdaki şartları yerine getirirse vatandaşlığa kabul edilebilir. Şöyle ki;

- 1) Anayasa ve Kanuni yükümlüğü yerine getirmeyi ve saygı göstermeyi vaat ederse,
- 2) Türkmenistan'ın devlet dilini konuşabilecek derecede bilirse,
- 3) Türkmenistan'ın sınırları içerisinde 5 yıl kesintisiz daimi ikamet ederse,
- 4) Gelirinin kanunu dayanağı varsa,

Eğer kişi bir yılın devamında 3 aya kadar yurtdışında bulunmuşsa, bu süre kesintiye uğramış sayılmaz, ancak 3 aylık süre bu kanunun 34. maddesi haricinde geçerlidir.

2. Şu maddenin birinci fıkrasının (3) bendinde aranan kesintisiz ikamet şartı aşağıdaki sayılan kişiler açısından tamamen veya kısaltılarak talep edilmesi mümkündür:

- 1) Türkmenler ve onların soyları (çocukları, torunları ve benzeşler)
- 2) Türkmenistan'da birinci derece yakınları olan ve daimi yerleşmek niyeti ile gelen eski SSCB'nin vatandaşları,
- 3) Türkmenistanda değerli işleri bitiren, bilimsel, teknolojik, sanatsal ve sportif alanlarda yukarı dereceleri kazanan kişiler ya da Türkmenistan devleti için gerekli mesleği ya da hünere olan kişileri,
- 4) Türkmenistan'ın vatandaşlığından çıkma yolu ile vatandaşlıktan çıkan kişileri,
- 5) Mültecilik verilen kişileri,
- 6) Türkmenistan'ın kanunu ya da Uluslararası sözleşme'ye göre göçmen kabul edilenler,
- 7) Türkmenistan sınırlarında kesintisiz ikamet edip, ama bu sınırlardan mecburi sürgün edilen ya da siyasi ya da dini düşüncesinden dolayı Türkmenistan'ın sınırlarını terk edenler ve onların soyları.

3. Şu maddenin birinci fıkrasındaki şartlar yerine getirdiğinde, Türkmenistan'ın Cumhurbaşkanı başvuruda bulunanlara istisnai olarak Türkmenistan'ın vatandaşlığını verebilir.

Türkmenistan Vatandaşlığı Hakkında Kanun'un kadının vatandaşlığı, kocasını vatandaşlığından bağımsız olmasını temel ilke olarak kabul eden, bu ilkeyi çok "katı" bir biçimde benimsediğini söyleyebiliriz. Ancak eşler, ailede vatandaşlık birliğini sağlamak istiyorlarsa; bunun yolu, eşlerden birinin diğerinin vatandaşlığına geçmek için genel yol üzerinden vatandaşlığa başvuru yapması gerekecektir.

Türkmenistan Vatandaşlığı Hakkındaki Kanun'un md. 5/2 hükmü, "Türkmenistan'ın vatandaşlığına başka devletin vatandaşlığı tescil edilmiyor. Türkmenistan vatandaşı, eğer başka devletin vatandaşlığını kazanmışsa, Türkmenistan'ın kanunlarına göre, yalnız Türkmenistan vatandaşı sayılır" demektedir. Bu düzenleme cifte vatandaşlığın red edildiğini göstermektedir.

2.4 Uluslararası Düzenlemelerde Evlenen Kadının Vatandaşlığı ve Vatandaşlık Hukuku Genel İlkeler'ine İlişkin Çağdaş Yaklaşımlar

Milletlerarası Hukuk Enstitüsü tarafından tavsiye edilen "herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır", "herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır", "herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede özgür olmalıdır" klasik ilkeleri ile vatandaşlık hukuku açısından, milli hukuk düzenlerinde, vatandaşlık konularını düzenlerken, vatandaşlık ihtilaflarını önlemek düşüncesi ile, kanun koyucuların göz önünde bulundurmaları hedeflenmiştir. Uluslararası hukukta vatandaşlık, bir insan hakkı olarak kabul görmektedir ve Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile vatandaşlık hakkına kazandırdığı bu niteliği korumayı ve geliştirmeyi hedeflemektedir. Vatansızlığın ise, bir hak olmayacağı, bu sebeple vatansızlığı önleme amacı taşıyan ulusal hukuk düzenlerinin uluslararası hukuka aykırılık oluşturmadığı ifade edilmektedir¹⁶².

Vatandaşlık hukukunun klasik direktif ilkeleri, vatandaşlığın insan hakkı niteliğini de göz önünde bulundurularak, gözden geçirilmiş ve yeni ilkelerle birlikte,

¹⁶² Nomer, Vatandaşlık, s. 7-8.

çok taraflı, katılmaya açık ve en son tarihli genel sözleşme olan Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinde yeniden ifade edilmiştir. Sözleşme'nin 4. maddesine göre:

- Herkesin vatandaşlığa sahip olmaya hakkı vardır (md. 4/a).
- Vatansızlık önlenektir (md. 4/b).
- Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından mahrum bırakılmayacaktır (md. 4/c).
- Ne bir akit devletin vatandaşı ile bir yabancı arasındaki evlilik, ne bu evliliğin sona ermesi, ne de eşlerden birinin evlilik sırasında vatandaşlığının değişmesi diğer eşin vatandaşlığına kendiliğinden etki edecektir (md. 4/d).

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi vatandaşlık hakkını önemle vurgulamakta, onunla yakından ilgili olduğunu bildirdiği vatansızlığı önlemeyi hedeflemektedir¹⁶³. Devletlerin vatandaşlığın kaybı konusunda keyfi uygulamalar yapmaması, hedefe ulaşmaya hizmet edecektir.

4. Maddeden anlaşılacağı üzere, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, evlilikle ilgili ilkelere de yer vermektedir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşmede (1985) kadınlar bakımından yer alan benzer hüküm (md. 9/1)¹⁶⁴, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinde yeniden ifade edilirken, kadın erkek eşitliği ve ayrımcılık yasağı çerçevesinde (md. 5/1) iki yanlılaştırmıştır¹⁶⁵. İlk olarak bir akit devletin vatandaşı ile evlenmenin, kadın veya erkek değer eşin, kendiliğinden akit devlet vatandaşlığını kazanmasının hukuki sebebi olmayacağı kabul edilmiştir (md. 7), Sözleşmeye göre de, kural olarak, korunmasına izin verilmesi gereken “çok vatandaşlık” halidir (md. 14/1-b, md. 14/2)¹⁶⁶.

¹⁶³ Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinin Açıklayıcı Raporu, Par. 32 ve 34. European convention on Nationality, Explanatory Report, <http://conventions.coe.int/treaty/EN/Summaries/Html/166.htm>. ET: 18. 11. 2016.

¹⁶⁴ Vatandaşlık Hakkı- Madde 9/1: “Taraflar Devletler vatandaşlığın kazanılması, değiştirilmesi sürdürmesi konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanırlar. Taraflar Devletler özellikle, bir yabancı ile evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın vatandaşlık değiştirmesinin, otomatik olarak kadının da vatandaşlık değiştirmesine, vatansız kalmasına veya zorla kocanın vatandaşlığına geçmesine neden olmamasını sağlar.”

¹⁶⁵ Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinin Açıklayıcı Raporu, Par. 38.

¹⁶⁶ Güngör, Tâbiyet Hukuku, s. 35.

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında cifte vatandaş olunması arzu edilen bir durum değilken, bugün, bir kişinin ikiden çok vatandaşlığı olabilmektedir. Nitekim çifte veya çok vatandaşlık hallerinin ulusal hukuk düzenlerinde kabul görmeye başlaması ve vatandaşlık esaslarının Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde yeniden ifade edilmesiyle birlikte, “herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır” ya da “kimsenin aynı anda iki vatandaşlığı olmamalıdır” ilkesi de gerilemiştir. Günümüzde, bir gerçek kişinin aynı anda birden çok devletin vatandaşlığını taşıması, uluslararası hukuka aykırı bir durum olarak görülmemektedir¹⁶⁷. Özellikle doğum ve evlenme sebebiyle meydana gelen çifte veya çok vatandaşlık halleri, uluslararası ve ulusal hukuk düzenlerinde genellikle kabul görmektedir.

Sözleşme'nin 4. maddesinin (d) bendinde, son olarak, akit devlet vatandaşı eşlerden birinin evlilik sırasında vatandaşlığının değişmesinin, diğer eşin vatandaşlığına kendiliğinden etki etmeyeceği kabul edilmiştir. Buna göre, eşlerden birinin evlilik devam ederken bir akit devletin vatandaşlığını kazanması, diğer eşin de kendiliğinden o akit devletin vatandaşlığını kazanması sonucunu doğurmayacağı gibi, eşlerden birinin evlilik devam ederken akit devlet vatandaşlığını kaybetmesi, o akit devletin vatandaşı olan diğer eşin kendiliğinden vatandaşlığını kaybetmesi sebebi olarak da kabul edilmeyecektir. Bu durumda Sözleşme, akit devlet vatandaşlığının ne sebeple kazanıldığı ya da kaybedildiği üzerinde durmaksızın, “eşe bağlı” olarak kendiliğinden gerçekleşecek her türlü kazanım ve kaybı genel olarak reddetmektedir¹⁶⁸. Denilebilir ki Sözleşmenin 4/d hükmüyle evlilikle ilgili yeni ilkeler oluşturulmuş, ayrıca vatandaşlığın devamlılığı ilkesi de vurgulanmıştır.

¹⁶⁷ GÜNGÖR, Tâbiyet Hukuku, s. 25.

¹⁶⁸ GÜNGÖR, Tâbiyet Hukuku, s. 37.

Bölüm 3

SONUÇ

Uluslararası vatandaşlık hukuku alanındaki çalışmaların incelenmesi sonucunda; evlenmenin kadının vatandaşlığı üzerindeki etkisine ilişkin olarak benimsenen uygulamalar konusunda yapılan araştırmalar, çağımızda, konuya ilişkin kuralların üç ana sisteme ayrılabilceğini göstermektedir:

Birinci sistem: Kadının zorunlu olarak kocasının vatandaşlığını almasını öngören sistemdir. Bir başka deyişle klasik tez dediğimiz sistem, 1312 sayılı TVK'nın kabul ettiğı sistemdir. Ancak 1312 sayılı TVK bu sistemi, yabancı kadının Türk vatandaşıyla evlenmesi halinde benimsemiş, buna karşılık Türk vatandaşı kadının yabancıyla evlenmesi durumunda vatandaşlık bağının çözölmezliğı ilkesine ağırlık vermiştir. Yabancıyla evlenmenin Türk vatandaşı kadının vatandaşlığı üzerinde etkisi yoktur.

İkinci sistem: Yabancıyla evlenmenin kadının vatandaşlığı üzerinde etkisi olacağını kabul eder; ama, kadının vatansız duruma düşmesini önlemek için, bu ilkenin uygulanmasını, genellikle ilgili diğer devletin yasalarındaki kurallara bağlar. Bu sistemin 403 sayılı TVK'da benimsediğı görölmektedir. Türk vatandaşıyla evlenen kadına bir seçme hakkı tanınmış, Türk vatandaşlığını kazanma kadının iradesine bırakılmış; ancak, evlenme nedeniyle kendi vatandaşlığını kaybederse veya vatansız durumda ise, kadına kendiliğinden vatandaşlık bahşedilmiştir.

Üçüncü sistem; Kadının bağımsızlığı ilkesine öncelik tanımaktadır. Tarihsel olarak diğer sistemlere göre daha yeni olan bu sistemi 5901 sayılı TVK kadının vatandaşlığının kocasının vatandaşlığından bağımsız olduğunu hükme bağlayarak kabul etmiştir. Başka bir deyişle, bu sistemin uygulanmasında, eşlerin vatandaşlığı evlilikten etkilenmez. Eşler evlenmeden önce sahip oldukları vatandaşlıklarını sürdürürler; bu yüzden, bu sisteme birinci sistemin karşıtı olarak ikinci (dualiste) sistem denilmektedir.

Yukarıda temel özelliklerini çok kısa bir özet olarak sunduğumuz bu üç ana sistemden herhangi birini tam ve saf olarak uygulamakta olan devlet yok gibidir. Genellikle yapılan, bu sistemlerden birini temel olarak benimsemek; ama, bunu birtakım istisnalarla yumuşatarak uygulamaktadır.

Evlenen vatansız kişinin, Türkmenistan Vatandaşlık Hakkındaki Kanun ve 5901 sayılı TVK’da doğrudan vatandaşlığa alınmasına ilişkin hükme yer verilmezken, KKTC hukukunda gerek yürürlükteki 25/1993 sayılı Yurttaşlık Yasası’nda, gerekse Yasa Tasarısı’nda bir Kıbrıslı Türk ile evlenen vatansız kişinin, doğrudan vatandaşlık kazanması düzenleme altına alınmakta ve düzenleme bu yöneyle, vatansızlığın önlenmesine hizmet etmektedir.

Evrensel bir biçimde egemenliğini sürdürmüş olan evli kadının vatandaşlığı bakımından kocasına bağılı olması gerektiği ilkesi, son zamanlarda etkisini hayli yitirmiştir. İnceleme konusu yaptığımız devletlerin ulusal yasalarına ve son zamanlarda egemen olan ilkelere bakıldığında, genellikle, kadının vatandaşlığının kocasından bağımsız olması ilkesinin kabul edildiği görülmüştür.

Uluslararası gelişmeler dikkate alındığında, kişilerin “tek vatandaşlık” için zorlaması anlayışı artık terk edilmeye başlanmıştır. Özellikle doğum ve evlenme sebebiyle meydana gelen çifte veya çok vatandaşlık halleri, uluslararası hukukta da, ulusal hukuk sistemlerinde de kabul görülmektedir. Bu bağlamda uluslararası en son

düzenleme olan Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin md. 4(d) bendinde “ne bir akit devletin vatandaşı ile bir yabancı arasındaki evlilik, ne bu evliliğin sona ermesi, ne de eşlerden birinin evlilik sırasında vatandaşlığının değıştirmesi diğere eşin vatandaşlığına kendiliğinden etki edecektir” şeklindeki düzenleme ile evlilikle ilgili vatandaşlık hukuku alanındaki yeni ilke oluşturulmuş bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Akıntürk, T ve Ateş, K. D. (2012), *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, C. 2, B. 14, Beta, İstanbul.

Aybay, R. (1980), *Kadının Uyrakluğu Üzerinde Evlenmenin Etkisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları (Kadının Uyrakluğu).

Aybay, R. (2000), *İnsan Hakları Açısından Vatandaşlık (Uyraklık) İnsan Hakları*, YKY İstanbul (Ortak Yapıt).

Aybay, R. (1978), *Yabancıyla Evlenen Kadının Türk Yurttaşlığından Ayrılması*, AÜSBFD, C. 33, S. 3-4, s. 35-48 (Ayrılma).

Aybay, R. (2003), *Türk Vatandaşlık Kanun'unda Geri Gidiş Getiren Değişiklik*, Açık Sayfa, S. 20-22, s. 45-46 (Geri Gidiş).

Aybay, R. (2008), *Vatandaşlık Hukuku*, B. 3, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul (Vatandaşlık).

Aybay, R. (2006), *Vatandaşlık Hukuku*, B. 2, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul (Vatandaşlık Hukuku).

Aybay, R. ve Özbek, N. (2015), *Vatandaşlık Hukuku*, B. 4, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul (Vatandaşlık).

Berki, O. F. (1979), *Türk Hukukunda Seçme Hakkı ile Vatandaşlığın Kaybı*, AÜHFD, C. 36, S. 1-4, s. 281- 294 (Seçme).

Berki, O. F. (1970), *Devletler Hususi Hukuku*, C. 1, B. 4, AÜHF. Yayını, Ankara (DHH).

Berki, O. F. (1946), *Türk Hukukunda Evlenmenin Tabiiyete Tesiri*, AÜHFD, C. 3, S. 1, s. 89-100 (Evlenmenin Tabiiyete Tesiri).

Bozatay, Ş. A. (2010), *5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması*, Yönetim Bilimleri Dergisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, C. 8, S. 2, s. 166-182.

Doğan, V. (1999), *Vatandaşlık Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi İlişkin Kanun Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme*, GÜHFD, C. 3, S. 1-2, s. 25-45 (Değerlendirme).

Doğan, V. (2014), *Türk Vatandaşlık Hukuku*, B. 12, Savaş Yayını, Ankara (Vatandaşlık).

Dural, M. ve Oğuz, T. ve Gümüş, A. M. (2011), *Türk Özel Hukuku*, C. 3, Aile Hukuku, Filiz, İstanbul.

Dolunay, A. (2016), *Vatandaşlık Hukuku Temel İlkelerinin Türk Hukuku Kıbrıs Türk Hukuku Açısından Değerlendirmesi*, TBB Dergisi, S. 122, s. 370-416.

Erten, R. (2008), *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri*, ABD, S. 4, s. 36-61 (Tasarı).

Erten, R. (2014), *Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirme*, TAAD, Yıl:5 S, 19 (Ekim), s. 244-278 (Evliliğin Butlanı).

Erten, R. (2010), *5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na Göre Vatandaşlığın Kazanılması*, Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan, C. 1, Turhan, Ankara, s. 917-959 (Kanun Değişiklik).

Erdem, B. B. (2003), *4866 Sayılı Kanunla Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu İle Kazanılması*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, S. 23 (1-2), s. 339-362 (4866 Sayılı Kanun Değişikliği).

Erdem, B. B. (2013), *Türk Vatandaşlık Hukuku*, B. 3, Beta, İstanbul (Vatandaşlık).

Eşki, N. (2012), *Millertlerarası Özel Hukuk II. Pratik Çalışma Kitabı, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukukuna İlişkin Seçilmiş Mahkeme Kararları*, B. 4, Beta, İstanbul (Pratik Çalışma).

Ekşi, N. (2011), *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, B. 3, Beta, İstanbul (Yabancılar).

Göğer, E. (1979), *Türk Tabiiyati Hukuku*, B. 4, AÜHF Yayını, Ankara.

Güngör, G. (2014), *Tabiiyet Hukuku Gerçek kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler*, B. 2, Yetkin, Ankara (Tabiiyet Hukuku).

Güngör, G. (1997-1998), *Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*, Prof. Dr.Yılmaz Altuğ'un Anısına Armağan, 17-18 MHB, S. 1-2, s. 229-250 (Sözleşme).

Giray, F. K. (2011), *5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Hakkında Değerlendirme*, Prof. Dr. Ata Sakmar'a Armağan, GÜHFD, S. 1, s. 381-402.

Nomer, E. (2013), *Devletler Hususi Hukuku*, B. 20, Beta, İstanbul (DHH).

Nomer, E. (2014), *Vatandaşlık Hukuku*, B. 20, İstanbul, Filiz Kitabevi (Vatandaşlık).

Nomer, E. (1999), *Türk Vatandaşlık Hukukunun Genel İlkeleri*, Cumhuriyet'in 75 Yıl Armağanı, İstanbul, s. 733-743 (Genel İlkeler).

Nomer, E. (1962), *Teb'a ile Yabancıнын Hukuki Müsavatı*, İÜHF Yayını, İstanbul (Yabancıнын Hukuku).

Reisoğlu, S. (1998), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, B. 12, Beta, İstanbul.

Sargın, F. (2004), *Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme*, AÜHFD, C. 53, S. 1, s.

27-63 (4866 sayılı Kanun'un Değerlendirmesi).

Seviğ, M. R. ve Seviğ, V. R. (1967), *Devletler Hususi Hukuku*, B. 4, İstanbul
Fakülteler Matbaası, İstanbul (Giriş-Vatandaşlık).

Sayman, Y. (1982), *Türk Devletler Hususi Hukukunda Evlenmenin Kuruluşu*, İÜHF
Yayını, İstanbul.

Turhan, T. (2008), *Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi*, Prof. Dr. Hicri
FişekArmağanı, AÜHFD, C. 57, S. 2, s. 253-286 (KKTC Hukuk sistemi).

Turhan, T. (2002), *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku*, Turhan
Kitabevi, Ankara, (Kıbrıs Yurttaşlığı).

Tanrıver, S. (2014), *Türk Aile Mahkemeleri*, Yetkin, Ankara.

Tanrıbilir, F. B. (2007), *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Hazırlanmasının
Nedenleri*, 2. TBB Dergisi, s. 37-54 (TVK Tasarısı).

Tanrıbilir, F. B. (2002), *Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku*, Profesör
Dr. Ergin Nomer'e Armağan, MHB, Y. 22, S. 2, s. 791-818 (Sözleşme).

Tanrıbilir, F. B. (2008), *Türk Vatandaşlığı Kanun'un vatandaşlığın Kazanılmasına
İlişkin Hükümleri*, TBB Dergisi, S. 75, s. 27-61 (Vatandaşlığın Kazanılması).

Tiryakioğlu, B. (2010), *Yeni Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Eleştirel Analizi*,

Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler,
Uluslararası Sempozyum 15- 16 Mayıs 2009, Anadolu Üniversitesi Eskişehir,
TBB, Ankara s. 24-66 (Analiz).

Uluocak, N. (1989), *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Gözden Geçirilmiş Yeni Bası, B. 3,
Filiz Kitabevi, İstanbul.

Unat, İ. (1966), *Türk Vatandaşlık Hukuku* (Metinler-Mahkeme Kararları)
AÜSBF Yayınları, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

Turhan, T. (2000), *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlık Yasasında Evlenmenin
Vatandaşlığa Etkisi ve Kadın*, Kadın/Women Dergisi, C. 1, S. 1, s. 37-60 (Kadının
Yurttaşlığı).

[http://www.thefreelibrary.com/Kuzey+Kibris+Turk+Cumhuriyeti+Yurttaslik+Yasasi
nda+evlenmenin...-a095791448](http://www.thefreelibrary.com/Kuzey+Kibris+Turk+Cumhuriyeti+Yurttaslik+Yasasi+nda+evlenmenin...-a095791448) ET: 30. 04. 2016.

KKTC Yurttaşlık Yasa Tasarısı (2015),

<<<http://www.cm.gov.nc.tr/YasaTasariOneriForm.aspx>>>. ET:
23.08.2016.

Türkmenistan Vatandaşlığı Hakkındaki Kanun <http://minjust.gov.tm/> ET:
20.08.2016.

Orazgılıcov, D. Türkmenistan Vatandaşlık Kanunu

<http://www.turkiye-turkmenistan.com/hukuk-analiz-turkmenistanvatandaslik->

kanunu/ ET: 18. 02. 2016.